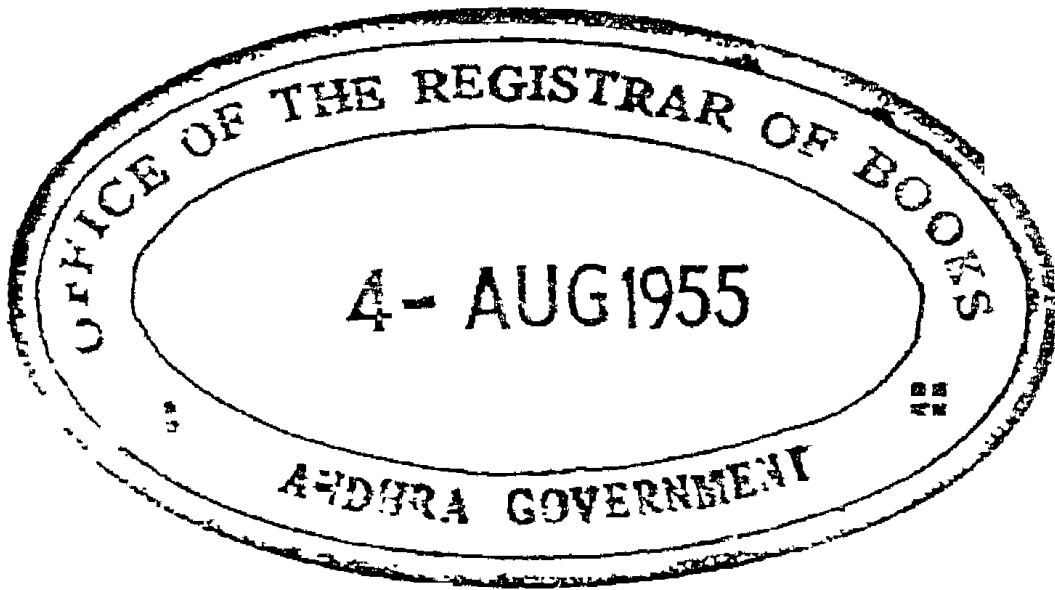

త్రివర్ణము.

(తిరుక్కుటల్)

విద్వత్కవికులతీలక

తలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

ప్రీతి క.

ఈ కుఱళ్ అను ద్రవిడ ద్వీపద కావ్యమందలి ముఖ్య విషయము భక్తార్థ కామములు కావున దీనికిఁ దెనుఁగున ద్రివర్ణమని పేరిడితి. ఇది అఱవమున సుమారు రెండువేల యేండ్లకు మునుపు (కడపటి మధుర సంఘ కాలమున) తిరువళ్లువర్ అను మహనీయునిచే వ్రాయఁబడినది. అతఁడు మైలాపూరున పుట్టి పెరిఁగిన వాఁడని చెప్పుదురు. తల్లి దండ్రులు ఆదియవ్వు, భగవానుఁడు అని అతని చరిత్రమును క్రింది రీతి వింతగా చెప్పుదురు. భగవానుఁడను బ్రాహ్మణ బ్రహ్మచారి తీర్థయాత్ర చేయుచుండి యొకచో నొక బ్రాహ్మణుని యింట నతిథియై నిలిచి యటవారిచే పెంపఁబడుచుండిన యొక కన్యకను వివాహమాడెను. ఆ పడుచు మాలపడుచట! ఎవ్వరికిం దెలియదట! వారి కేడుగురు బిడ్డలు పుట్టిరి. గృహస్థులయ్యు యాత్ర మానక చేయుచుండిన యా దంపతుల బిడ్డల నొక్కొకరిని పుట్టిన చోటనే వదలుచుఁ బోయిరి. భర్తయాజ్ఞచే విధిలేక వదలియు వదలఁజాలని మన సుతో వగచు తల్లికా నిసువు లిటునిరట!

- ౧ ఈ తీరున నానొసట వ్రాసిన పరమేశ్వరుఁడు మరణించెనా యేమి? కఱవైనను వానికే భారము, తల్లీ! చింతిల్లకు.
- ౨ ఏనుఁగు మొదలు చీమవఱకు నన్నింటిని ప్రేమతో ప్రోచు నీశ్వరుఁడు ప్రోడ. ఏమఱఁడు. తల్లీ! చింతిల్లకు.
- ౩ పిండమునకు గ్రుడ్డునకు జాతిలోని కప్పకు నాహారమిడుచున్న యీశ్వరుఁడు శరీర మొందిన నన్ను రక్షింపకుండునే? తల్లీ! చింతిల్లకు.
- ౪ తల్లి భుజించిన యాహారము మూలిలోని పేళికిని చెందుచున్నది. జీవితమే వింతయైనది. ఈశ్వరుని మహిమ మిట్టిదని యెఱుఁగుము. తల్లీ! చింతిల్లకు.

గి దుర్గమారణ్యమున నొక రాతిలోని మండుకమునకు కడుపు నించుచున్న లోకేశ్వరుఁడు నన్నును కాపాడక పోఁడు. అతని కసాధ్యము లేదు. తల్లీ! చింతిల్లకు.

ఓ తల్లీ కడుపున మావిలోనున్నపుడే యాహారమిచ్చిన కృపాశుఁడు పుట్టినపిదప వదలునే? తల్లీ! చింతిల్లకు.

2 సర్వజ్ఞుఁడు సర్వాంతర్యామియగు నీశ్వరునకు నేను దూరమునలేను. కానున్నది కాకమానదు. తల్లీ! చింతిల్లకు.

విడువఁబడిన బిడ్డలు కన్నవారిచేఁ గైకొనఁబడి కన్నవారికంటె మిన్నగాఁ గాపాడఁబడి వృద్ధి నొంది అవ్వ, ఉప్ప, అధిగమ, ఉఱవ, కపిల, వల్లి, వల్లువ అను పేర్లతో నుత్కృష్టజన్ములై లోకఖ్యాతిఁగాంచిరి.

వశ్యువులను నొక తెగవారు ఆదిద్రావిడులలో పురోహిత వృత్తితో నున్నారు. వారింబట్టి యెవ్వరో వైకథకల్పించియుందురని, కొందఱుందురు. ఇట్టికథలు మాఘకాళిదాసాది మహాకవులకును అంటుఁగట్టి యున్నారుకదా! ఈ కవి జైనుఁడనియే వెక్కండ్ర యభిప్రాయము.

వశ్యువరు మైలాపూరున వెరింగి పెద్దయై విద్యల నభ్యసించి వాసుకి యను శిలవతిం బెడ్డియాడి గృహస్థుండై యన్నిటిలో నేత నేసి జీవించుట పాతకదూరమగు వృత్తియని నిశ్చయించి యాయూరనుండిన ఏలేలసింగఁ డను సముద్రవ్యాపారియొద్ద నూలుతెచ్చి నేసి యతనికేయొసఁగి కూలిగొని సంత్సప్తిమెయిఁ గాలము గడపుచుండెను. ఇతనిఁగూర్చి వినవచ్చుకథలు పెక్కులు. అందొకటి.

ఒకప్పుడొక సాధువు ఉత్తమమైనది గార్హస్థ్యమా సన్న్యాసమా? యని యెఱుఁగఁగోరి వశ్యువ మహాశయుని డాసి యడుగ నతఁడువెంట నే బదు లీయక భార్యనించుక నిగ్గుఱఁగ బలిచెను. ఆమెయు లాగుచుండిన చేత్రతాటి

నట్టేవిడిచి తొరతొరవచ్చి నిలిచెను. నేయుచుండఁగా నాడె క్రిందఁబడినది. దీపముగొని రమ్మన పట్టపగలు దివ్వెయేల యని బదులాడక యాసాధ్వీ వెంటనే కొనితెచ్చెను. అతిధికి వేడియన్నమిడి తనకు చలిది యిడుమన నామె యట్లేచేసెను. తనకును అన్నము వేడియైయున్నది. విసరుమన నా పుణ్యవతి మాతాడక విసరసాగెను. ఇట్టి కార్యములు పెక్కులు గమనించి యావచ్చినసాధువు ఇట్టి సాధ్వీ యిల్లాలగు వాని! స్వర్గమేల? యనుకొని మరల ప్రశ్నింపక మరలెను.

పతియాజ్ఞకు బదులాడక యతని చిత్తము ననుసరిండు నిర్మలచిత్తయగు వానుకి ప్రతిదినము నాథుఁడు భుజించునపుడతని యనుమతిమేరకు చిన్న గిన్నెయు నందించుక నీరును చిన్ననూదియు నుంచుచుండెడిది. దానికిఁ గారణమామె యెఱుఁగదు. తన యవసానదశలో భర్త తనతలకడఁగూర్చుండి 'నీకేమి కోరికకలదు తెలుపు' మన నాసాధ్వీలలామ , నాథా! నిత్యము భోజన వేళకు పాత్రముకడ నుంచుచుండిన గిన్నెజలము నూదులకు కారణ మెఱుఁగ లేకయే మరణింపఁగలుగు చుంటి ననుచింతగలదు' అనుడు సతండును చింతతో 'చిందిన మెదుకులను నూదితోఁ గ్రుచ్చియెత్తి నీటఁబడిచి మరల పాత్రమున నుంచుకొనఁదలచి యట్లుంచు మంచుంటిని. కాని యట్టి యవస రము నీవలన ఘటిల్ల దయ్యో' నని పలుక నామె తృప్తిచెంది భర్త చేతుల మీఁద తన ప్రాణములు వదలెను. ధీరచిత్తుఁడయ్య సతడప్పుడు "నా యిష్ట మెఱిగి రుచిగ వండెడుదానవు. పవిత్రప్రేమమయివి. మృదుసత్య వాక్యవు. నాయుడుగు లొత్తుచు వెనుక నిద్రించి ముందుగ లేచుదానవు ప్రాణేశ్వరీ! నను విడనాడితివే? ఇంక నాకనులెట్లు రేయి నిద్రింపఁగలవు?" అని యశ్రుబిందువులు రాలెను.

తన యవసానకాలమున నతఁడు ప్రియశిష్యుఁడై యుండిన ఏలేల సింగనితోఁ దన తనువు మృగపక్షుల కాహారమగునట్లుగా నొక బయలునఁ బడవేయింపుమని యాజ్ఞ యిడి బ్రహ్మనిష్ఠగొనియెను.

ఇట్టి పుణ్యచరిత్రనిచే వ్రాయబడినది యీ త్రివర్ణము. ఇందలి భావము లల్పాక్షర రమణీయములై యసంద్విగ్ధములై సమస్తజనాదరణీయములైనవి. ఇందలి విషయ శీర్షికలు మిక్కిలి యాలోచనముతో నొకటి పెనుక నొకటిగా కారణయుక్తముగా పొందింపబడినవి. విషయములును జేశ కాలబాధితములు గాక యెల్ల యెడల నెల్లవేళల నొకేతీరున నుండునగుటచే పెక్కు భావలలోని కీగ్రంథ మనువదింపబడినది.

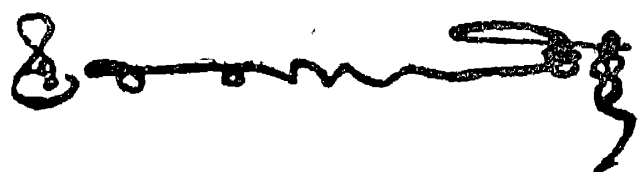
తెనుఁగున వేమన పద్యములు సుమతి శతక పద్యములు సందర్భవశమున సామాన్యులనోటను వాక్రువ్వబడుచున్న యట్లే ద్రవిడమందు కుఱివో పద్యములు సమస్త జనులనోటను ప్రామాణికములుగా వాడబడి వేద వాక్యములుగా గారవింపబడుచున్నవి.

మఱియు నిది మధురసంఘము వారిచేతను మిక్కిలి కొనియాడబడినది. తత్సంఘవిద్వాంసు లీగ్రంథముపై నిచ్చిన యభిప్రాయములే వేదవిద్వాంసుల పద్యములుగల తిరువళ్లుక మాల యనబడుచున్నది. మఱియు పెందలో విద్వాంసులు దీనిమహిమను పెక్కు విధముల శ్లాఘించి యున్నారు.

ఒక పండితుఁడు ఒక ఆవగింజను తొలచేసి యేడు సముద్రముల నందిమిడ్చియుంచిన తీరుననున్నది కుఱివో భావము' లనియెను.

వల్లువనాయనారు దీనిని రెండడుగుల పద్దెములుగా రచించుటచే నిది తెనుఁగున ద్విపదగా రచియింపబడినది.

దీని నోపికతో పరిశీలించి యిచ్చిన బహుభాషా విశారదులగు శ్రీ వెంకటరాజులురెడ్డి గారికి కృతజ్ఞుఁడ. ఇట్లు ,

అంకితము

సీ. ధర్మంబు భువిని యథాస్థితి నెలకొల్పి
 విబుధుల కమృతంబు వేడ్కనిచ్చి
 ధరణి తల్లడలేక తగు రీతి నూల్కొల్పి
 భక్త సంరక్షణ ప్రభ రహించి
 నయమారఁగా నుమనః పక్షము వహించి
 రాజసాహంకార తేజ మడచి
 గురు తమశ్చరగుణ కులము దూపఁజేసి
 ధర్మరాజస్థితి తనరనిల్పి
 దుఃఖతతి నడంపఁ దూ కొని బోధియై
 కలికితనము పుడమి వెలయఁజేసి
 జగములనుసృజించి తగఁబోచి తుడిని లో
 నడఁచు వానిఁ దలఁతు నహరహంబు.

౧

ఉ. బాలకపాలికిం దగిన పద్ధతులన్ బహు పుస్తకంబులన్
 బోలఁగ వ్రాసితిం దెలిసి పుట్టఁగ నక్షర రాజినుండి ని
 ర్వలగ మంచి పాండితి వరించెడు నంతటిదాఁకఁ బద్ధతుల్
 గ్రాఠిఁగ వాచకంబులు పురాణకథల్ తగు శబ్దకాశ్చ్రముల్

౨

కా. గ్రంథంబుల్ రచియించు టెన్నఁదగు కార్యంబైనఁ బోతానా సం
 బంధుల్ తక్కువయైరియంచు వచియింపన్ రాదు మాత్సర్య దు
 ర్ద్రింధుల్ మిమ్ముటమైరి వారలకు నీ ర్ష్యాక్రోధ దుర్మానముల్
 సంధుక్షించెడి వారెకాని రసికుల్ కన్పట్టరై రెచ్చుగన్

౩

మ. ధనికుల్ చూడఁగఁ బారమార్థిక సుచిం తాహీనులై యుండు ని
 ర్ధనులౌ వారలఁ గొందఁటైన రసికుల్ రాజిల్లుచున్నం గ్రియా
 ఘనతల్ గానము రెండుఁగల్గినను దు ర్ధర్మంబు నక్షాంతియుం
 గొనువారల్ జగమందు చిత్రములు పెక్కుల్ లెప్పఁగా శక్యమే?

౪

సీ. తనకులంబునవారిఁ జలయొత్తనీరాదు

మొలక గిల్లెదమని పలుకువాండ్రు

తెలిసినవారి రీతిని నటించుచు సొమ్ము

వమ్ము నేయుచునుండు నెమ్మె కాండ్రు

పరుల కొంపలఁ గూల్పు వర జీవితమ్మును

దుమ్ము నేయుచునుండు దొడ్డవాండ్రు

న్యాయస్థలంబులే యావాసములుగఁ గై

కొని పేరు నార్జించు గొప్పవాండ్రు

ఇట్టిపనుల హేమా హేము లెల్ల కడల

దండిగానుండు వారలీ మండలమున

నైన జిల్లేళ్ళ గందంపు మ్రానికరణి

మంచువలె మందునకెయుండ్రు మహితగుణులు

సీ. నిరతాన్నదాత సన్నియత ప్రతిజ్ఞుండు

వృద్ధిగోరక ఋణమిచ్చు నుగుణి

పరులయాపద తన బన్నంబుగా నెంచి

పరితపించుచుఁ దీర్ప జరుగు నతఁడు

అన్నంబు వేళకు నతిథులు సత్రంబు

నందుండు రా యని యరయు ఘనండు

విఖిల దుర్దుణముల నీఁగఁ ద్రోచిన పుణ్యుఁ

డఖిల సద్దుణముల కాటపట్టు

కాంతిమూర్తి సాత్త్వికమూర్తి సాధుహితుఁడు

సతము శ్రీరామసేవనా సత్తుడగుచుఁ

గొత్తకోట గ్రామంబునఁ గొమరు మీఱుఁ

ప్రేమమయుఁడు రామస్వామిరెడ్డి యతఁడు.

మ. నను ప్రేమంబునఁ జేరఁజీరి విమలా - నందాననం బొప్పఁగా
మనవంశంబున కీవు భూషణమవై - మర్యాద సాటించి యిం
పొనరం గూర్చిన పెక్కుగ్రంథముల న - చొచ్చితింప కున్నా వృథా
చనుఁగాదా? యని మందలించి కరుణా - సంరంభ గంభీరుడై ౭

చ. వలసిన యంత యక్కఱకు - వచ్చిన యప్పుడు తీసికొమ్ము చం
చలమగు డబ్బుకై మది వి - చారము నొందకు మచ్చుగూర్చి యం
దులఁ గను లాభముకొ యశము - తోషము నందుము సంతసించు ని
య్యిల హరియిచ్చు ద్రవ్యమది - యెల్లర మేలొనరింపనే కదా? ౮

ఉ. కొంకక తీసికొమ్మునుచు - గోరిన జేతలఁ గోరినంత ని
శృంకముగా నొసంగి కృప - పాయము చేయుటఁబట్టి యేను ప
ల్యంకిక నిక్కినంత ముద మందుచు - బొత్తము లచ్చుగూర్చి యే
యంకిలిలేక లోకహిత - మాదటఁజేసితిఁ గీర్తి నందితికొ

చ. మొనపున నించుమించుగను - ముప్పది గ్రంథము లచ్చుగూర్చితికొ
ధనము గడించు మార్గములు - తంత్రములుం బరికించి చూచితికొ
మనమున నించుకేనియును - మన్నన గూర్పని వంచు నెంచితికొ
మనమును చంపుకొ జడిసి - మానితి వర్తకచింత నంతటకొ ౧౦

చ. కమిషను లేని పొత్తముల - గైకొను పెట్టులు లేర యిక్కలికొ
గ్రమమున గ్రంథగౌరవము - గాంచిన పుణ్యులు కొన్నవాన ని
క్కముగను వచ్చు ద్రవ్యమది - గాజుల బేరము భోజనానికే
సమపడు నన్నసామెతయె - సార్థకమై కనుపట్టె నాయెడకొ. ౧౧

ఆ. ధనము నిచ్చి కొనెడు - ఘన వదాన్యులకంటె
సురకకొను మహాత్ము - లుండ్రు పెచ్చు
వెట్టి నెట్టి బేర - మిట్టింకులం బొందు
చందమయ్యెఁ గొన్ని - సమలలోన.

క. మొదలు చెడు బేర మిట్టలు

తుదిముట్టకయుండ దొరలె దొరతనమందుం

బదిలములగు కాసనములు

తుదకది విఘ్నేశు వెండి తోయింబయ్యెన్

ఉ. నవ్వుము నొందుచుంటినని - నాహితబంధుఁడు నెమ్మనంబునన్

గవ్వమునొందఁడున్ గసరి - కాదనఁడున్ మఱి సంతసించుచున్

దుష్టి వహించుమంచు సము - దున్నతి నొందెదమంచు నప్పుడున్

స్వప్నముగా వచించు నది - సాధుల శీలమ కాదె మేడినిన్ ౧౮

చ. అతని కుమార రత్న మొకఁ - డార్జవ శీలుఁడు తండ్రి శీలమే

ప్రతిఫలమందు కైవడిని - భాసిలు వేంకటరామరెడ్డి య

త్యతులిత సాత్త్వికుండు పర - మార్థ విచారుల వట్టుగొమ్మ ని

శ్చితమతి బీజధర్మమును - చెట్టు వహింపక భేదమందునే? ౧౯

సీ. తండ్రిచేతల కడ్డు దగులఁడు సరికదా

వన్నెగూర్పఁగఁ బాటు పడుచునుండు

బీదసాదల పాలి పెన్నిధానంబని

ప్రఖ్యాతి వడసిన ప్రణతగుణుఁడు

పరకాంతలను తల్లి పగిదిఁజూచెడు వాఁడు

పగుల మేలున కాసపడెడు వాఁడు

దాంభిక వేషంబు దలఁపకుండెడువాఁడు

కల యంతలోఁ దృప్తిఁగాంచువాఁడు

పనికిబాంకఁ దొసంగి నొవ్వండుగుంత

అన్ని నుగుణ గణంబుల కాట పట్టు

పృథివి వేంకటరామ సాత్త్వికసముండు

కోటి కొక్కఁడు దొరకఁడు కోరి వెదక

- చ. అతఁడును నామొడఁగ మిగుల - నర్మిలితోడఁ జెలంగువాఁడు నా
హితమును కోరువాఁడు తలఁ - పెంతయొ యంతియ పల్కు పల్కున
వ్యితమునఁ జేతయుం దనరు - విస్ఫుట శీలఁడు తండ్రికంటె నిం
గితమున దొడ్డయై పరులఁ - గేరఁడు నొవ్వఁగ మాటలాడఁడున్ ౧౭
- చ. తనయుఁడు తండ్రియుఁగ్ బహు వి - ధంబులఁ జేసిన సాయమే ననుక
జనులకుఁ జూపఁగల్గినది - చాలిన సజ్జన సంఘ మాన్యఁగా
ననయు వారు పెట్టిన ప్రి - యంబగు దీపమె మద్భవంబునక
గొనకొని వెల్లుచున్నయది - కూరిమి తైలముతోడ నేటికిక ౧౮
- ఉ. ఆవిమలాత్ము ప్రేమ సుతుఁ - డన్నిటఁ దండ్రిని తాతఁబోలి వి
ద్యా వినయ ద్వయంబు మణి - హాటక భాతి రహింపఁగాఁ జిరం
జీవి సుమిత్రజేది గుణ - నేవధియై తగె రామలింగమక
భావజ నుందరుండు పితృ - భాసిత పుణ్యతపఃఫలంబు నాక ౧౯
- ఉ. వారి కుటుంబ మెల్లపుడు - వారని తామర తంపరై మహిక
శ్రీరమణీయ సంపదలు - శివ జనావన కీర్తి సౌఖ్యముల్
శ్రీరఘవీర శేఖరు న - శేష కృపామతి నొందుఁగాత మం
చే రహించి శ్రీ శు నుతి - యించుచు నుండెద సర్వకాలముక ౨౦
- ఉ. ద్రావిడ భాషయందుగల - ధర్మనిధానము వేదతుల్యముక
ధీవరపాళి వాక్కులను - తేజిలు నానుడి గాఁగ నాకుఁజల్
శ్రీవరు సత్కృపక దెనుఁగు - చేసితి నీతికిఁ దావలంబునై
పావన మాటఁ దానికిఁ ద్రి - వర్ణము నా నభిధాన ముంచితిన్ ౨౧
- కా. రామస్వామికిఁ దక్క నేరికిఁ గృతుల్ రాజ్యలఁగా నంకితం
బామోదంబున నీయకుండియును నె - య్యంబొంద నాపై ఘన
ప్రేమంబుంచిన కారణంబుననె త - త్ప్రేమాభి బద్ధుండనై
రామస్వామి కొసంగితిం గృతి త్రివ - ర్ణంబుక యశోదీప్తిక ౨౨

రెండువకూర్పు.

ఈ కూర్పున కవకాశము లభించినది అర్థలాభవశమునఁగాదు. (చూ. అంకితము 10-13 పద్యములు.) ద్రవిడవాఙ్మయమునుండి నుద్గ్రంథములు పెక్కింటి ననువదించిన నాపరిశ్రమమునం దపారాదరముంచి యన్ని గ్రంథాలయములందుంచవలసిన ట్లనుమతించి అంధ్ర గవర్నమెంటు విద్యాశాఖవారు ఉత్తరువులు దయచేయుటచే వారికి సర్వదా కృతజ్ఞుఁడ.

ఇందు భావ సారశ్యముకొఱకు కొద్ది మార్పులు కావింపఁబడినవి.

ఇట్లు ,

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

విషయ సూచిక .

—o—o—o—

౧ ధర్మకాండము.

- ౧ దైవస్తుతి
- ౨ వానమేలిమి
- ౩ యతుల మహిమ
- ౪ తగవు బలిమి

(ప్రవృత్తిమార్గము)

- ౧ గృహస్థ జీవితము
- ౬ సహధర్మిణి
- ౭ బిడ్డలఁ బడయుట
- ౮ మక్కువ కలిమి
- ౯ అతిథి సత్కారము
- ౧౦ హితవాక్కులు
- ౧౧ మేలెఱుక
- ౧౨ నడియునికి
- ౧౩ ఆడఁకువ కలిమి
- ౧౪ నడవడి యునికి
- ౧౫ పరసతీ విరాగము
- ౧౬ ఓరుపుఁ గలిమి
- ౧౭ ఊడలేమి
- ౧౮ నాఁచికొనమి
- ౧౯ మెనుక నిండింపమి
- ౨౦ పల్లఱపులాడమి
- ౨౧ పాపభీతి
- ౨౨ ఉపకారము
- ౨౩ ఈవి
- ౨౪ క్షీర్తి

నివృత్తిమార్గము

- ౨౫ దయాభుత్వము
- ౨౬ మాంస నిషేధము
- ౨౭ శపము
- ౨౮ అనర్హ వర్తనము
- ౨౯ దొంగిలింపమి
- ౩౦ సత్యము
- ౩౧ కోపము లేమి
- ౩౨ అనిష్టము చేయమి
- ౩౩ చంపమి
- ౩౪ అస్థిరత్వము
- ౩౫ పరిత్యాగము
- ౩౬ తత్త్వ వివేకము
- ౩౭ రాగ త్యాగము

౨ అర్థకాండము : రాజపద్ధతి

- ౩౮ విధి
- ౩౯ రాజ మహిమ
- ౪౦ విద్య
- ౪౧ చదువమి
- ౪౨ వినికి
- ౪౩ తెలివి కలిమి
- ౪౪ చెడుగు నీఁగుట
- ౪౫ సత్సహవాసము
- ౪౬ యుద్రసంగ వర్తనము
- ౪౭ విమర్శించి చేత
- ౪౮ శక్తి నెఱుఁగుట

౪౯ కాలము నెఱుంగుట
 ౫౦ స్థానము నెఱుంగుట
 ౫౧ తెలిసి తేఱుట
 ౫౨ తెలిసి పనిగొనుట
 ౫౩ బంధు ప్రేమ
 ౫౪ మై మఱవమి
 ౫౫ న్యాయ పాలనము
 ౫౬ అన్యాయ పాలనము
 ౫౭ భీతి కలిగింపమి
 ౫౮ కనికరము
 ౫౯ వేగుల నుంచుట
 ౬౦ ఉత్సాహ సంపద
 ౬౧ ఆలస్యములేమి
 ౬౨ మనుజుత్వము
 ౬౩ కష్టము నోపుట

రాజ్యాంగ పద్ధతి

౬౪ మంత్రితవ్యము
 ౬౫ పలుకు నేర్పు
 ౬౬ కార్యశుద్ధి
 ౬౭ కార్యదృఢత
 ౬౮ కార్యపద్ధతి
 ౬౯ దూర్వము
 ౭౦ రాజాశ్రయము
 ౭౧ ఇంగితజ్ఞానము
 ౭౨ సభనెఱుంగుట
 ౭౩ సభకు మఱవమి

కోశ పద్ధతి

౭౪ దేశము

౭౫ కోట
 ౭౬ విత్తారన విధము
 ౭౭ సేనా మహిమ
 ౭౮ సేనా కౌర్యపటిమ
 మైత్రి పద్ధతి
 ౭౯ స్నేహము
 ౮౦ స్నేహ విచారణము
 ౮౧ చనవు
 ౮౨ చెడు చెలిమి
 ౮౩ తగు చెలిమి

దుఃఖ పద్ధతి

౮౪ విడఁగు
 ౮౫ అల్పజ్ఞు సహంకారము
 ౮౬ పగ
 ౮౭ పగ మహిమ
 ౮౮ పగ స్వభావము
 ౮౯ లోపగ
 ౯౦ పెద్దల నగౌరవింపమి
 ౯౧ శ్రీలకు లోఁగుట
 ౯౨ వెలయాండ్రు
 ౯౩ కలుదావమి
 ౯౪ జూదము
 ౯౫ మందు

ప్రజాపద్ధతి

౯౬ కులీనత
 ౯౭ మానము
 ౯౮ గౌరవము
 ౯౯ గుణ సమృద్ధి

౧౦౦ నడవడి కలిమి
 ౧౦౧ ఫలహీన సంపద
 ౧౦౨ సిగ్గు కలిమి
 ౧౦౩ కుటుంబ భరణ పద్ధతి
 ౧౦౪ నేద్యము
 ౧౦౫ వేదతీకము
 ౧౦౬ యాచన
 ౧౦౭ వేడిఁకొలు వెఱపు
 ౧౦౮ నీచత్వము

౩ కామ కాండము

పెండ్లికి మునుపు.

౧౦౯ రూప తాపము
 ౧౧౦ జాడ యెఱుక
 ౧౧౧ కూడిక కొనియాట.
 ౧౧౨ మేలిమి మెచ్చుట
 ౧౧౩ మోహాతిశయము
 ౧౧౪ సిగ్గు వీడుట
 ౧౧౫ అడకొ లెఱుఁగుట

పెండ్లికి పిదప.

౧౧౬ వియోగ తాపము
 ౧౧౭ వంతచేఁగ్గళించుట
 ౧౧౮ కన్నుల పరితాపము
 ౧౧౯ పాలి పరితపించుట
 ౧౨౦ ఏకాంత వేదన
 ౧౨౧ పలవరము
 ౧౨౨ కలవరము
 ౧౨౩ ప్రాద్దుఁగని పొగులుట
 ౧౨౪ అవయవకార్యము
 ౧౨౫ తనలో తా నాడుకొనుట
 ౧౨౬ నిలుకడ చెడుట
 ౧౨౭ ప్రోషితుల కొరికలు
 ౧౨౮ భౌవప్రకటనము
 ౧౨౯ సురత వాంఛ
 ౧౩౦ మనసుపైఁగనలుట
 ౧౩౧ పాలయలుక
 ౧౩౨ అలుక వాఁడిమి
 ౧౩౩ అలుకచే ఆనందము

౧. ధర్మకాండము

౧. దైవస్తుతి.

- ౧ అక్షరంబు లకార మాదిగాఁ గలవి
అక్షరుఁ గలవి యట్లఖిల జగములు
- ౨ చదువుచే ఫలమేమి సర్వజ్ఞ పూత
పదములకును భక్తిఁ బ్రణమిల్లకున్న
- ౩ అలరులపై నేగు నతని పాదములు
గొలుచువారు సుఖమ్ముఁ గొండ్రు నతమ్ము
- ౪ ఆశ నిరాశయు నందని పరము
నాశించు వారల కాపదల్లేవు
- ౫ స్థిరు మేటిమహిమఁ గీర్తించు వారలను
దరిఁజేర వజ్జితం దనరు ద్వంద్వములు
- ౬ నిర్వికారుని నీతి నెఱి నిల్చువారు
నిర్వృతి నుందురు నిచ్చలు తారు
- ౭ అగుఁగాక యసము పదాశ్రిత తతికి
నగునె చిత్తవ్యథ నణఁప నన్యులకు?
- ౮ తరియింతు ధర్మాబ్ధి తత్పదాశ్రితులు
షెరల కరిది దాఁటఁ బెర జలసిధుల
- ౯ మొనసి యష్టగుణుని మ్రొక్కని శిరము
నెనసిన యంగంబు లిల నిష్ఫలములు
- ౧౦ తరియింతు భవ మహోదధి భక్తవరులు
తరియింప రజా పద తరణి దూరగులు.

౨. వానమేలిమి.

- ౧ వానచే లోకంబు వ్యవహార మగుటఁ
దా నమృతమ్మని తగఁబేరు గాంచె
- ౨ కుడుచువారికి మంచి కుడుపులఁ గూర్చి
కుడుపుఁ దానయి యొప్పు గూర్చును వాన
- ౩ వఱపు గల్గిన భూమిఁ బ్రాణిచయంబు
వరటు నాఁకలిచేతఁ బలుపాట్లు గుడిచి
- ౪ మొగులు కురియకున్న మొనసి కర్మకులు
తగ నేరు దున్ని నేద్యము నేయలేరు
- ౫ కురియక జీవులఁ గొదచేసి చెఱువఁ
గురిసి పోషింప మొగులె పో వలంతి
- ౬ నసిమీఱ నిలను వర్షము పడకున్న
పసిమేయు పూరియు బ్రాంతియకాఁ గాంచ
- ౭ కురియకుండిన మహాకూపారమైన
వరటి తద్గుణము కీడ్చుదుట నిజంబు
- ౮ నిత్యనైమిత్తిక నియతులు దేవ
కృత్యముల్ జరుగవీ యిలఁ గఱవైన
- ౯ వానలేకున్న విశ్వంబునయందు
దానంబుఁ దపము నెద్దడి సాగిరావు
- ౧౦ నీరు లేకున్నచో నిలువదు జగము
నీరున్న నే యెల్ల నియత శీలములు.

3 . య తు ల మ హి మ .

- ౧ శీలంబు కొఱకుఁ ద్యజించిన ఘనుల
మేలెంచి గ్రంథముల్ మిక్కిలి పొగడు
- ౨ యతుల పేరిమి మెచ్చి యభినుతించుటలు
మృతినొందువారి లెక్కిడుటను పోలు
- ౩ ద్వయగతుల్ తిలకించి తగవాచరించు
నియతుల మహిమంబు నెఱిమేలుచేయి
- ౪ ధీసృణి వలన నిండ్రియ నాగములను
నాసిల్లఁజేయు తెన్నఁగ ముత్తి విత్తు
- ౫ విజితేంద్రియుల శక్తి పీక్షింప సాక్షి
అజర నాయకుఁడు బలారియే చాలు
- ౬ ఘటియింతు దుర్ఘట కార్యముల్ పెద్ద
లటు చేయలేని వా రల్పులు జగతి
- ౭ పంచ తన్మాత్రల పద్ధతు లెఱుఁగు
నంచితు నెఱుకకు నడఁగు లోకంబు
- ౮ తీరైన వశ్యవా గ్ధీరుల మహిమ
వారి యమోఘంపు వాక్కులె తెలుపు
- ౯ గుణమను కొండపైఁ గూర్చున్న వారి
క్షణ కోపమైనను కాచుకో నరిది
- ౧౦ అన్ని ప్రాణుల యెడ ననుకూల కరుణ
యున్న పెద్దలె శాంతు లుత్తమ యతులు.

౪. త గ వు బ లి మి .

- ౧ పరువిచ్చుఁ బేరిచ్చుఁ బరము నొసంగు
నరులకు మేలౌ ధనంబు ధర్మంబు
- ౨ కలదె ధర్మముకంటె ఘనలాభ గరిమ ?
కలదె చెడుగు దానిఁ గడఁద్రోచుకంటె ?
- ౩ తగవు సాధింపంగఁ దగినట్లె యుండె
దగుఁజేయ విడువక తగఁజెల్లు పట్ల
- ౪ మది దోషములనెల్ల మాన్పుట యొప్పు
నదియ తగవు; పెర లాడంబరములు
- ౫ కరసు కినుక యాస కడుపూఁద నాల్గుఁ
దఱిమి చేసినయదె తరమైన తగవు
- ౬ అనాఁటికనక చేయందగుఁ దగవు
తానె వీడని తోడు తనయేగువేళ
- ౭ ఇది ధర్మఫల మననేల ? పల్లకిని
కదిసి కాంచుమ యెక్కుఘనుల మోపరుల
- ౮ తడయక విడువక తగవాచరింప
యెడఁజాయై యాపు నిల మఱుబాము
- ౯ అనంద ముఁ స్వధర్మాప్తి నొనేని
కానిది మిశ్ర మొసంగవు వగ నిడును
- ౧౦ చేయంగఁదగినది శ్రేయ మొక్కండ
పాఁయంగఁదగినది పాప మొక్కండ.

(ప వృ త్తి మార్గ ము .

గీ . గృ హ స్థ తీ వి త ము .

- ౧ తమ ధర్మములనుండు తక్కుమువ్వురకు
విమలుఁడౌ గేస్తాదవిన చారి తోడు
- ౨ యతులకు బీదల కతిథుల కరయ
మృతులై న వారికి మేల్తోడు గేస్తు
- ౩ పితరులు దైవంబు విందు చుట్టంబు
నతఁడను నేవుర నగుఁ గావ గేస్తు
- ౪ పాప దూరతఁ గూర్చి పంచి భుజించు
నాపుణ్య మనుగడ కాపద స్లేపు
- ౫ అర్హధర్మము ప్రేమ యలరారునేని
గార్హస్థ్యమున కదే గరిమయు ఫలము
- ౬ తనధర్మమును గేస్తు తగురీతి నడపఁ
గను మేల్ఫలము లేదు కఠిన తపమున
- ౭ తనధర్మమున గేస్తు తగురీతి నడవ
మొనసి యమమునొందు ముగురలో మేటి
- ౮ తనపాడి వీడక తక్కు ధర్మముల
కనువిచ్చుగేస్తు శ్రేయమె బలీయంబు
- ౯ ఉత్తమ ధర్మమే యుటిది గార్హస్థ్య
ముత్తమోత్తమ మది యొందదే నగడు
- ౧౦ భువి ధర్మముల గేస్తు పొనరుగా నడవ
దివిజులలో వానిఁ దేర్చి లెక్కింతు.

౬ సహధర్మిణి.

- ౧ కీలంబు పొదువు నేచెలువకుఁ గలుగు
నాలేమ యిలుతేని కగు మంచితోడు
- ౨ ఇలువడి లేనట్టి యిల్లాలి తోడి
యిలుతేని మనికి మేలెనసియు వితయె
- ౩ ఎదిలేని దిల్లాలి కిలువడియున్న ?
నది కల దిల్లాలి కిలువడి లేక ?
- ౪ నిలుకడ యీబువు నెగడిన గృహిణి
గలిగిన మతి పొందఁగల దెద్ది కలదు ?
- ౫ ఇతరదై వముఁగన కిలుతేనిఁ గొలుచు
నతి యాజ్ఞయిడిన వర్షంబును కురియు
- ౬ తనధర్మమును గాచి దయితుని గాచి
మనువేలి విసుగదు మంచియిల్లాలు
- ౭ ఏమి కావది చెఱినిడి కాపు సతులఁ ?
దా మిలువడిఁ గాచు తగవె యుత్తమము
- ౮ ఇట నతుల్ భర్తల నెలమి మన్నింప
నట నురల్ మన్నింతు రా సతీ మణుల
- ౯ పొగడిక వడు సతి పొనరక యున్న
వగఱ యెదుట సింహ వరగతి లేదు
- ౧౦ మడఁతికి కీలమే మంగళకరము
చడయ నువుత్తల వరభూష యదియ.

2 సంతానము.

- ౧ తెలియఁదగిన వానిఁ దెలియు బిడ్డలను
గలుగుటఁ గాకొందుఁ గాంచఁగా లేదు
- ౨ ఏడు పుట్టువులందు నెనయవు చెట్ట
లాడిక లేని గుణాధ్యులఁ గన్న
- ౩ తనయులే యందుకు తగుసొత్తు; వారు
జనియింతు కర్మాను సారులై తమకు
- ౪ చిన్ని చేతుల తోడఁ జిటుతలు కలుపు
నన్నంబుకంటె నాయమృత మింపగునె ?
- ౫ చిటుతల నివురఁగాఁ జెందు మైతనివి
చిటుతల పలుకులు చెవి కింపు నింపు
- ౬ పీణియ క్రోవి యింపిత మనువారు
కూనల తొక్కు పల్కు విననివారు
- ౭ జనకుండు నుతులకు జరపు మే లదియ
తనయులఁ బండితోత్తములఁ జేయుటయ
- ౮ తమ కొమరులు పండిత శ్రేష్ఠు లగుట
తమకంటె నించును తమి యితరులకు
- ౯ తనయుని జనులు విత్తముఁడని యాడఁ
గనిన యప్పటికంటెఁ గన్నదుప్పొంగు
- ౧౦ ఎన్ని నోములు నోచె నితఁడను పలుకె
కన్నతండ్రికి బిడ్డ గావించు మేలు.

౮ మక్కువ కలిమి.

- ౧ పెరిమ కున్న దె మూసిపెట్టెడు తలుపు
పొరి సదయుల యశ్రువులె చొని వెలుచు
- ౨ అదయుల పనులన్ని యగుచుండుఁ దమకె
సదయుల యెమ్ములుం జను నితరులకె
- ౩ అనువు లొడలితోడ నమరిన ఫలము
ససిఁ బ్రేమమయ వృత్తి జరపుటకొఱకె
- ౪ ప్రేమ హృద్భంధంబు వృద్ధి పొందించు
భూమి జనుల కది పొందించు మైత్రి
- ౫ ఇలఁ బెను భోగంబు నెనయు గృహస్థుఁ
డల ప్రేయమయ వృత్తి నలరిన ఫలము
- ౬ పాడికే ప్రేమ తోడ్పడు నను న్నెడఁగు
తోడగుఁ జెడుగులఁ దొలఁప నయ్యదియ
- ౭ ఎమ్ములే నునుఱుల నెండయుఁ బోలె
నెమ్మి లేనునుఱుల నెఱి కాల్చి వైచు
- ౮ ఎలమి నుంతయు లేని యిలుఱేని బ్రతుకు
తలిరుచు జెముడు చందమగు నెడారి
- ౯ ఒడలిలో మక్కువ యొండు లేకున్నఁ
గడమ యంగము లుండి కను ఫలమేమి ?
- ౧౦ ఎలమి కలవె జీవ మెనయు కాయములు
తొలుక గప్పిన యెంప తుక్కు లన్యములు.

అ తి థి స త్కార ము .

౧ ఉండి యోమి గృహస్థుఁ డొగి మనుటెల్ల
నొండేమి? విందుల నుపచరించుటకె

౨ అతిథి వాకిట నిల్వ నమృతమేనింటి
యతఁడు తాఁ దినఁగోరు టర్హంబుగాదు

౩ వచ్చు విందుల నిచ్చవడిఁ గొల్పువాని
మెచ్చు జీవితము లేమిం గీడుపడదు

౪ తగు విందు నగుమోము తనర సేవించు
సుగుణు నింటను సిరి సొంపుగ నిలుచు

౫ అతిథుల సేవించి యవ్వలఁ గుడుచు
నతని పొలమున వేయఁగనేల విత్తు?

౬ ముందటి విందులఁ బూజించి వచ్చు
విందులఁ గనువాఁడు విబుధుల విందు

౭ అతిథి పూజాఫల మలవియే నుడువ
నతిథి యోగ్యతఁబట్టి యది యెనలారు

౮ అతిథులఁ బూజించి యలరని వారు
గతి చెడితిమ యండ్రు కై సొమ్ము చెడఁగ

౯ ఉండి లేవడి యది యోగ్యుల కిడమి
ఉండు నా మూఢత్వ మొగి నెడ్డెలకడ

౧౦ వాసన గొనునంత వాడును పొగడ
వేసరు విందు తాఁ బెడమోము సేయ.

౧౦ హితవాక్కులు

- ౧ కరుణామృదుత యవక్రతయు ధర్మంబు
నురవైన యదియె ప్రియోక్తియటండ్రు
- ౨ లలిమొగంబునఁ బ్రియాలాపంబు లాడు
తెలమి నిచ్చుటకంటె నెక్కుడౌ నందు
- ౩ నగుమోముతోఁగాంచి నడతెంచి యెలమిఁ
దగు ప్రియ మాడుతే ధర్మమటందు
- ౪ అందఱు నలరు ప్రియాలాపమాడఁ
జెంద దెద్దడి నగు చెట్ట లాతనికి
- ౫ మనుజున కతి ముఖ్య మండనంబు లగు
వినయంబును ప్రియోక్తి; పెరయవి కావు
- ౬ అరసి యర్హములు ప్రియాలాపమాడఁ
దఱుఁగుఁ బాపంబులు ధర్మంబు పెరుఁగు
- ౭ ఉపయుక్తమయి గుణయుతమగు వాక్య
మెపుడు నయము నిచ్చు నెనఁగించు మేలు
- ౮ కొడిమలు గనరాని గురుహిత వాక్కు
లిడుఁ గడు సంతోష మిరు పుట్టువులను
- ౯ హితవాక్కు లింపెనయించుట యెఱిగి
వితగఁ గరుసు పల్కు వితమేమి కోరి?
- ౧౦ హితవాక్కులుండ నహితము లాడుటలు
గతిసెడి పండుండఁ గాయఁ దినుటలు.

౧౧ మే రె ణ క .

- ౧ ఒదవని వానికి నొదవు మేలునకు
నొదవవు సాటి యీ యుర్వియు దివియు
- ౨ అదనెఱింగి యొనర్చి నట్టి యుపకృతి
అది యల్పమైన వ్రేగగు భూమికంటె
- ౩ ఫలము కోరక చేయఁబడిన యామేలు
అలఁతి యయ్యు ఫలాన నబ్ధికిఁ బెద్ద
- ౪ నలుసంత మేలైన నగ తుల్యముగను
తలఁతురు మదిలోనఁ దత్ఫల విదులు
- ౫ మేలు కొలఁది గాదు మేలు మేల్గొన్న
శీలి యోగ్యతఁబట్టి చెన్నొందుచుండు
- ౬ మఱవరాదు విమల మానసునీతి
తోఱఁగరాదు దొసంగు దోర్చిన మైత్రి
- ౭ మూఁడిన యిడుమలఁ బోకార్చు చెలిమి
నేడేడు భవముల నెన్నుచుండుదురు
- ౮ మంచిని మఱచుట మంచిది కాదు
మంచి కానిది నాఁడె మఱచుట మంచి
- ౯ కొలవంటి చెడుగు నొక్కొడు చేయ నతని
తోలిచేయు మేలెన్నఁ దొలఁగు నాకీడు
- ౧౦ చెఱచిన మేలు పాచితి యుండుఁగాని
మఱచినవానికి మఱి లేదు భువిని.

౧౨ న డి యు ని క్క .

- ౧ బడికాన నొక వంక కొఱుగక మెలఁగు
నడియున్ని యొక్కటే నలువైన తగవు
- ౨ నడియున్నివాని ధనంబెపు చెడక
బడిబడి తరువాతి వారల కొదవు
- ౩ నలువొనంగినయేని నడియున్ని తొలఁగఁ
గలుగు సంపదఁ ద్రోవఁగాఁదగు నాఁడె
- ౪ ఏరు యోగ్యు లయోగ్యు లెవరన నేల?
వారి పిదప నిల్చువానిచేఁ దెలియు
- ౫ చెడుగు మేల్లగు నొనర్చిన కర్మగతుల
నడియున్ని యెడ నుంట నగ ధీవరులకు
- ౬ నడియున్ని యెడ వీడి నడచు తలంపె
చెడు సూచనంబని చెప్పంగఁదగును
- ౭ తగులమి తగవుగాఁ దగువాని తగ్గు
జగము పేదటిమిగాఁ జలుపదు తలఁపు
- ౮ తగ్గెచ్చు సరిచూపు దండియ పోల్కి
తగ్గెచ్చు లేమి పెద్దలకగుఁ దొడవు
- ౯ పలుకులలోఁ బక్షపాతంబు మదిని
నలుసంత లేకుంట నడియున్ని యగును
- ౧౦ పరుసొమ్ము తనసొమ్ము వంటిదే యనుచు
జరుపు పాణిజ్యమే చను మేటి యగుచు.

౧౩ అ డఁ కు వ క లి మి .

- ౧ అడఁకున వేల్పులం దమరుచు నొకని
నడఁగమి యిడును తన్నంధాతమమున
- ౨ అడఁకువకంటె గొప్పది లేదు గాన
నడఁపు నొడమిపోలే నరయంగఁదగును
- ౩ విజ్ఞానమార్గాన వినయంబు నొంద
విజ్ఞు లెఱుంగుచో వెలయు గౌరవము
- ౪ తగవున నిల్చునాతని వినయంబు
పొగడొందు మేరువు పొడువును మించి
- ౫ వినయ మెల్లరకును వెలయు నౌ నందు
ధనికుల కదిమేటి ధనముగా మెఱయు
- ౬ ఒక మేన ధులివలె నొప్పి యై దడఁప
నొకయేడు జన్మాల నొగిఁ దన్నుగాచు
- ౭ వేని వీడిన నాల్క విడక తావఁదగు
నానాల్కసడలిన నడరు దుఃఖములు
- ౮ మనసు నొప్పించెడి మాట యొండేని
వినుట కింపుగ నున్న వెడలించు మేలు
- ౯ కాలుచు పుండాఱుఁ గాని తా నెదను
నాలుకతోఁగాల్ప నవయ దా గుఱుతు
- ౧౦ అలుక యడఁచి నేర్చి యడఁగు వలంతి
వలనిని ధర్మదేవత ప్రతీక్షించు.

౧౪ న డ వ డి క లి మ .

- ౧ నడవడి గొప్పతనము నిచ్చుకతనఁ
గడఁక నునుఱుకంటెఁ గావంగఁబడెడి
- ౨ అలసియుఁ గాపాడ నగు నడవడిని
తెలిసి కాచి యరయ స్థిర నదే తోడు
- ౩ మంచినడత చుమ్ము మనుగడమేల్చి
క్రించుఁదనము నుమ్ము కీడగు నడత
- ౪ పాఱుండు మఱచినఁ బడయనా శ్రుతుల
జాతిన నడవడి చనును దుర్గతికి
- ౫ కడువూఁద గలవాని కడఁ గల్పి లేదు
నడవడి హీను నండను పేర్చిలేదు
- ౬ నడవడి చెడిన నొనరు చేటు లరసి
విడువరు దానిని విజ్ఞాన యుతులు
- ౭ నడవడి యున్నచో నలుపు నొందుదురు
చెడినఁ నొందఁగరాని చేటు లొందుదురు
- ౮ కడు మంచి నడత మేల్గులుగఁ గారణము
చెడు నడవడి కీడు చెందఁ గారణము
- ౯ ఒప్పిన నడవడి యున్న వారలకుఁ
దప్పితాటియు నోటఁ దరలదు చెడుగు
- ౧౦ జగమునొంటి చనంగఁజాలని వారు
మొగిఁ బెక్కు నేర్చియు మూఢులే వారు.

౧౫ ప ర స తీ వి రా గ ము .

- ౧ పరునాలి నాసింది వఱలెడు జడిమ
నెఱిఁధార్మికులకడ న్వేదకిన లేదు
- ౨ నెఱిదప్పి చరియించు నిందులయందు
పరు నాలిఁ గోరెడు వాడధముందు
- ౩ తను నమ్మి చనువాని దారను కవయు
మనుగడ కలవాని మను పీనుఁగండ్రు
- ౪ పట్టి పరశ్రీని పఱుచు నాతనికి
నెట్టి సాయములున్న నేమి ? నిష్ఫలమ
- ౫ సులభంబనుచుఁ బరు సుదతిని చెఱువఁ
బాలివోని నిందలు పొలసి కీడ్పఱచు
- ౬ పరదార నెనసినఁ బగయుఁ బాపంబు
శిరము వ్రాలుడు నింద చేరి తన్నలము
- ౭ ఒరునాలి చెలితన మొల్లనియతఁడె
నెఱి తప్ప కిలున్కున్కి నెఱపెడు నతఁడు
- ౮ ఒరునాలి నొల్లని యురు పొరువంబు
నెఱియ కాదది యొక నెఱవైన వడత
- ౯ ఒగిఁ బరాంగన మూఁపు లొరయని వారె
తగు నిమ్మగుదు రెల్ల ధర్మంబులకును
- ౧౦ ఇతర ధర్మంబుల నెట్లు వీడినను
మఱిఁ బరశ్రీ వాంఛ మానుట లెన్న.

౧౬ ఓరుపుర x లిమి.

- ౧ తనుగ్రొచ్చు వారిని ధర యోర్పులీల
తను కీడ్పఱుప నోర్పు తాల్మి మేల్ తగవు
- ౨ నిండల నోర్పుట నెఱవైన లెస్స
నిండల మఱచుట నెఱి యంతకంటె
- ౩ లీల విందోమమి లేమిలో లేమి
కాలికుఁ దాళుట బలిమిలో బలిమి
- ౪ మేలిమి చెడనీక మెలఁగఁ గోరునెడఁ
దాలిమి చెడనీక తాఁ గావఁదగును
- ౫ ఒక లెక్కిడరు ప్రాజ్ఞ లోర్వనివారిఁ
బొగడుదు రోర్పరిఁ బాన్వోలెఁ దడవి
- ౬ టక్కఁ యడరిన నొకనాఁటి కింపు
టక్క వినుతి లోకమున్నంత దనుక
- ౭ తగ వేది యొరులు బాధ యొనర్ప నొచ్చి
తగు ప్రతిక్రియ నేయఁ దలపమి లెస్స
- ౮ గొగ్గచే జెడుగొరుల్ పొనరుతురేని
దొ నోర్పు బలిమిమైఁ దగును జయింప
- ౯ నొక ముఁ చెడు పలుకుల నోర్పువారు
నొక ముఁ యెతులకంటె నెఱి మేలువారు
- ౧౦ తగ మోరైదు ముని ధీరులకంటె
తగ యోర్పువారలే స్థిర గొప్పవారు.

౧౭ ఊఁడ శేమి.

- ౧ తన యెడఁద నసూయ తనరని తీరు
తన నడవడిగాఁగఁ దగు నలవఱుప.
- ౨ ఎవరి యెడను నేని యెరుసూడ్చుకంటె
మివిలిన త్యాగంబు మేదిని లేదు
- ౩ ఒరుల సంపదఁగాంచి యోర్వలేనతఁడు
పరమ ధర్మశ్రీని వలదనువాఁడు
- ౪ ఎగ్గువలని కీడు లెఱిఁగి వివేకు
లెగ్గొనర్పరు మది నీరసమూని
- ౫ ఎరును లోనున్న నదే చాలుఁ బగఱు
మఱచినఁ జెడిన నేమఱ కిచ్చుఁ జెడుగు
- ౬ పరుల యీగి కసూయపడి క్రుళ్లువాఁడు
తెరలు స్వజనులతోఁ దినఁ గట్ట లేక
- ౭ పరుల కల్మి కసూయ పడువాని యిల్లు
సిరియొల్ల కక్కకుఁ జే సూపి విడుచు
- ౮ కడుపూఁద యనుపాపి కడఁక భాగ్యంబు
నెడలించి నిరయంబు నెనయఁగాఁ ద్రోచు
- ౯ అనఘుని లేమి యీర్వ్యాళువు కలిమి
ఘన లోక చిత్రంబుగా నెన్నఁబడును
- ౧౦ లేరీసుచే వర్ధిలిన వారు ముందు
లేరది లేమిఁ బొలియు వారలెందు.

౧౮ నాఁచి కొనఁబు.

- ౧ నడియున్ని విడి సద్ధనము నాఁచి కొన్న
చెడుఁ గుటుంబము మఱి చెడుగులు గలుగు
- ౨ నడియున్ని చెడుటకు నడిఁకెడువారు
కడుపుఁగూటికిఁ గడంగరు నింద్యములకు
- ౩ చిటు సుక మాసించి చేయరు కొడిమ
తఱుఁగని సుకము పొందఁగఁ గోరువారు
- ౪ విజితేంద్రియులు నత్య విమల మానసులు
ఇజ్జాకై నఁ బరుల సొత్తిచ్చింప రెపుడు
- ౫ కలఁగి దురాశచేఁ గానివి సేయ
నలసి పడయు తెల్వి నగు ఫలంబేది?
- ౬ నదయుఁడైనను పర సంపదఁ గోరి
యెదఁగీడు చలఁచిన నెయిదు నాశంబు
- ౭ ఒరుసొత్తు నాఁచి తానొందిన యొడమి
పొరయించుఁ జెడుగుఁ గావునఁ గోరఁదగదు
- ౮ పరుచేతి ధనము నపహరింపకుంట
తఱుగులేమి యగును తన ధనంబునకు
- ౯ ఎఱిఁగి ధర్మము ప్రాజ్ఞ లేకర రెందు
ఎఱిఁగి వారిగుణంబు లెనయును లక్షి
- ౧౦ ఆరయ కాసింప నగు వినాశమ్ము
కోరమి యొసఁగును గొప్ప గారమ్ము.

౧౯ వెనుక నిందింపమి .

- ౧ పాటిసేయక చెడుపని మాను కంటె
మాటున నిందలు మానుట లెన్న
- ౨ పాటిఁ దిట్టి కొడిమె పచరించుకంటె
మాటునఁదిట్టుచు మఱి నవ్వు చెడుగు
- ౩ మఱుఁగున నిందించి మనుకంటెఁ జావ
ధరనబ్బు వానికి ధర్మఫలమ్ము
- ౪ దయలేక యెదుట నిందలు సేయుకంటె
నయమాడి యెదుట వెన్కల నిందచెడుగు
- ౫ విరివిగాఁ దగవు చెప్పిడివాని మనసు
మఱుఁగున నను కీడు మాటలఁ దెలియు
- ౬ పరుల దోసము లెత్తిపాడెడునెడలఁ
బరులచేఁ దనగుట్టు పలుకంగఁబడదె?
- ౭ పగవల్కి వినఁగ వేర్పఱచెడువారు
నగఁబల్కి హితము గొనఁగలేనివారు
- ౮ హితుల దోసములె తూర్పెత్తెడువార
లితరుల పట్ల నింకెట్లుందు రొక్కొ?
- ౯ వెనుక నిందించు నవ్వెడఁగు మైబరువు
తన విధియని భూమి తగ మోయునేమో?
- ౧౦ పెరిల దోసముపోల్కి స్వీయదోషముల
నెఱిఁగి మనెడు జీవి కెడరెందు గలదు?.

౨౧ పా ప భీ తి .

- ౧ చెడు పనులకు సాహసించు రథములు
చెడుగులొనర్ప లజ్జించు రుత్తములు
- ౨ చెడుగులు చెడుపంట చేకూర్చుకతనఁ
జెడుగన్న బెడిదమా సెగతేనికంటె
- ౩ చెడుగులొనర్చిన చెడుగరికేని
చెడుగొనర్పక యుంట శ్రేష్ఠమా తెలివి
- ౪ ఎంచకు మఱచియే నితరున కెడరు
నంచినఁ దత్ఫల మిచ్చు ధర్మంబె
- ౫ లేదని చెడుపనుల్ నేయంగఁదగదు
పేదగా నదియ కావించును మతియు
- ౬ తనకు నే నొవ్వి రాఁ దగదనువాఁడు
ఓనరింపఁగాఁదగ దొరులకుఁ గీడు
- ౭ పడయవచ్చు బ్రదుకు పగయెట్టిదైనఁ
జెడఁగోరు పగ తన్నె చెఱచు వెన్నంటి
- ౮ తననీడ యడుగంటి తగ వీడనట్లు
తనచెట్ట వీడక తన్నె బాధించు
- ౯ తనమేల్చి కోరినతఁడు పెరవారి
కొనరింపఁ దగ దెట్టి యొప్పమియైన
- ౧౦ చెడుత్రోవలందేగి చేయఁడే జెడుగు
చెడని వాడతఁడని చెప్పంగఁదగును.

౨౨ ఉ ప కా ర ము .

- ౧ మఱుమేలు కోరవు మాన్యుల విధులు
మఱుమేలు చేయునే ? మహి మేఘమునకు
- ౨ తగుయత్నమున నబ్బు ధన సముదయము
తగువారి కొదవంగఁ దగినది యగును
- ౩ ఉపకృతితోడ దీటొందు కార్యంబు
నుపమింపఁ గానరా దుభయ లోకముల
- ౪ జగమొప్పు విధిఁ గని జరగెడువాఁడె
యగుజీవి; పెరయతఁ డగు నడపీన్లు
- ౫ ఊరి కొలని నీర ముపయోగ విధము
పే రెఱుక నడచు పెద్దల ధనము
- ౬ ఫలవృక్ష మూరిలోఁ బండిన యట్లు
కలిమి నీతి గలాని కడ నెక్కుడుంట
- ౭ వెను తగవరికడఁ బెనుపొందు కలిమి
అనువుగ మేలిమందగు చెట్టు కరణి
- ౮ పేదలేయైనను విహితజ్ఞు లెలమిఁ
బేదల కొదవంగ వెనుదీయ రెపుడు
- ౯ వరుల కుపకరింప వలనఱు చింత
విరివార నుపకారి పేదతనంబు
- ౧౦ ఎన్నఁగా మేలుచే నెడ రబ్బునేని
తన్నమ్మకొనియైనఁ దాఁ గొనఁదగును.

- ౧ బీదల కిడుటొండె వితరణమగును
మీఁదివి మఱుమేలు మెయికోను గుటివి
- ౨ తగుపద్ధతియై యన్నఁ దగ దీగి కొంట
నుగతి లేదన్న నిచ్చుట కడుమేలు
- ౩ తనకు లేదనడి చింతను తెలుపకయె
తనకున్న దిచ్చుట తగుఁ గులీనునకు
- ౪ యాచకుమోము దైన్యమువోవు దనుక
యాచింపఁబడుట యోగ్యతగాదు వతికి
- ౫ తపముచే గొదనోర్పు తాళికకంటె
తపియించు గొదతీర్పు తాళిక గొప్ప
- ౬ గొదఁగ్రుంగువారికిఁ గుడువంగ నిడుట
పదిలించి డబ్బించు బదరిక మగును
- ౭ పంచి కుడువ నలవ్వాటెన వానిఁ
గ్రుంచి నొప్పింపదు గొదయను తేవులు
- ౮ కలిమిఁగూరిచి కాచి కాంచు కతినులు
తెలియరేమొకొ పెట్టి తేలు సౌఖ్యములు ?
- ౯ ఒడమి దండిగఁ గూర్ప యోచించి యొంటిఁ
గుడుచుట యాచనకును కీడు నుమ్ము
- ౧౦ చావుకంటెను లేదు జగతి నించనిది
చావె యింపగు నీగి సాగని చోట.

౨౪ కీర్తి .

- ౧ ఒనఁగుఁ డొనఁగి కీర్తి యొందుఁడు జనికిఁ
బొనఁగు యశము కంటెఁ బొలువేది కలదు ?
- ౨ నుడువువారు నుడువు నుడువుల సార
మడిగిన నీగిచే నగు కీర్తి యొండె
- ౩ వరకీర్తి యొక్కటే వసుధలో స్థిరము
పెరయవి చెడక యొప్పెడునవి లేవు
- ౪ ప్రబల కీర్తినిగొన్న ప్రాజ్ఞులు గలుగ
విబుధులన్ స్వర్గంబు వినుతింపఁబోదు
- ౫ పరువుఁబెనుచు కీడు, వరకీర్తి నిల్పు
మరణంబు, నరిది సామాన్యులకిలను
- ౬ తోఁచినఁ గీర్తితోఁ దోఁచుట మేలు
తోఁచుకంటె నకీర్తిఁ దోఁపఱు మేలు
- ౭ పొగడు వడక మని పొగడక తమ్ము
తెగడఁ దెగడుకోక తెగడుట యేల ?
- ౮ తమకుఁ బిమ్మట నిల్చు తఱుఁగని కీర్తిఁ
దమకానఁ బడయఱి తమకొప్పదండ్రు
- ౯ పొగడులేని యొడలి మోచిన నేల
అగడులేని ఫలంబు నందక క్రుంగు
- ౧౦ మనువారె మనువారు మాట దూర్వడక
మనియు మననివారె మహిఁ గీర్తి లేక.

నివృత్తి మార్గము.

౨గీ. దయాశుభ్రము.

- ౧ నెనరు కల్మియె కల్మి నెఱ కల్ములందు
ధనము కలిమి నీచు దండను గలదు
- ౨ నెనరు నేలికొనుడు నెఱి త్రోవ నరసి
ఒనరు తోడదె శ్రుతు లొరసి చూచినను
- ౩ కరుణామయాత్ములు కనుటయే లేదు
నెఱయు తమము గల నిరయంబు చొరవ
- ౪ మనుజీవులను జాలి మనుచు పుణ్యులకు
నొనరదు ప్రాణమ్ము నుడికించు కీడు
- ౫ కరుణాత్ములకు లేవు కడగండ్లు; గాలి
నెఱసిన యీపెను నేలయే సాక్షి
- ౬ నెనరేది చెడుదారి నెగడెడు వారు
మను తగ వొనరింప మఱచిన వారు
- ౭ లేదీ జగము కల్మి లేని వారలకు
లేదాజగము దయ లేని వారలకు
- ౮ ధనము నీగినను పొందఁగవచ్చు మరల
నెనరు నీగిన మఱి నెలకొను టరిది
- ౯ కరుణ హీనుడు ధర్మకర్మముల్ సేత
ఎఱుకలేవడి దేవు నెఱుఁగుటఁబోలు
- ౧౦ బలహీనుఁ దలపడు పట్టునఁ దన్ను
బలయుతుఁ డెదిరించు పట్టెంచఁ దగును

౨౬ మాంస నిషేధము.

- ౧ తనపొలఁబెంప నితర మాంసములను
తినువాఁడు కరుణ నేతీరునఁ దాల్చు ?
- ౨ ధనము ఫలము లేదు తగఁ గ్రావకున్న
నెనరు ఫలములేదు నెఱ పొలదిన్న
- ౩ ఎఱచి చవులుగొన్న యెదలోనఁ గరుణ
నెఱయదు కైదు వూనిన మదిఁ బోలె
- ౪ చంపమి దయయంద్రు చంపుట హింస
చంపి మాంసము దినఁ జనుట పాపంబు
- ౫ పొలఁ దినమియె ప్రాణి ప్రోవు నిజమ్ము
పొలఁ దిన నరకానఁ బూఁడుదు రెవుడు
- ౬ తిను కారణమున వధింపరయేని
కొన నంజు దొనఁగువా ర్గొఱలరు జగతి
- ౭ పొలయన్న నొకమేని పుండగు దానిఁ
దెలిసిన ప్రాజ్ఞులు తినఁగూడ దెవుడు
- ౮ దొనఁగుల నీగిన దొడ్డ విజ్ఞాను
లునుఱు నీగిన పొల నొప్పురు తినఁగ
- ౯ పొరివేయి హవ్యముల్ మొగి వేల్చుకంటె
హరియించి యొకయును తానమి మేలు
- ౧౦ ఎఱచిఁ దినక కొల యెఱుఁగక యున్న
నెఱఁగి గేల్మోడుచు నెల్లజీవులును.

- ౧ కలుగు నోవుల నోర్పు కలిమి, యహింస,
యలరు తపంబు రూపందురు బుధులు
- ౨ తనతోలి సుకృతానఁ దప మిప్పుడబ్బుఁ
గనఁడు నత్కృతి లేక ఘన తపః ఫలము
- ౩ తపనులఁ గాపాడు తమి గల్లుకతనఁ
దపియింప మఱచిరో! తదితరు లిలను
- ౪ అహితుల సుహితుల హరియించు కాచు
మహిమ మబ్బుఁ దలంచు మాత్రఁ దపమున
- ౫ కోరినవెల్లఁ జేకురుటచేఁ దపము
కోరి యిమ్మేనఁ దాఁ గూర్పంగఁ దగును
- ౬ తమవిధుల్ నెఱవేర్చు తపమునవారు
తమికి లోనై పెరల్ తవులుదు రడరు
- ౭ కాఁచఁ గాఁచఁగఁ బొన్నుకళమాడ్కిఁ గష్ట
మేఁచ నేఁచఁగఁ దేజ మెచ్చు మునులకు
- ౮ తన జీవితము తాను తగినట్లు నడపు
జనుని లోకము మెచ్చి చాల నుతించు
- ౯ తపమున నంసిద్ధి తనరినవారు
ప్రబలులై జమునైనఁ బాఱఁదోలుదురు
- ౧౦ పుడమి దరిద్రులు పొదలఁ గారణము
కడఁకఁ దపస్సులు కడుఁ దక్కు వౌట.

అ అ న వ ర్త వ ర్త న ము .

- ౧ వంచకుని కవట వర్తన మరసి
వంచభూతములు లోపలనె హసించు
- ౨ తనయెఱిగిన తప్పె తనమదినేయఁ
బనియేమి మిన్నంత పై వేడబంబు
- ౩ బలయుతు వేసంబు బడు గూను పెన్నఁ
బులితోలు గొని యావు పొలము మేయుటలు
- ౪ వేటరి పొద డాఁగి పిట్టలఁ బట్టు
వాటమా లింగి తా వంచించు టారుల
- ౫ పట్టు నీడితిమని పలికెడు లింగి
పట్టెట్టులను కీడు లెనయంగఁ గలఁడు
- ౬ మనమన సన్న్యసింపక వేసమూని
చను మాయికంపె నీర్వ్యగలాఁడు లేడు
- ౭ గురిగింజ యెఱుపుఁబోల్ కోలంబు ముక్కు
కోటతోలు మదివారు గలరు జగమున
- ౮ గట్ట మదిలో నుండఁగాఁ దానమాడి
యొలుగువెట్టి చరించు మనుజులు హెచ్చు
- ౯ ముగ్గు నీణేయ యావు లవినేయు పనుల
పెరి కెఱుగఁదగుఁ బనులచే గుణము
- ౧౦ మునిఁదించు చేష్టలు వీడు నెడల
గొలుగఁగనేల? తిరి వెంచనేల?

అ దొంగిలింపమి .

- ౧ మదిఁదెగడమిఁ గోరు మాన్యుండు భూమి
నెదియు దొంగిలినీక యెదఁ గావవలయు
- ౨ తలఁచుటయుం దప్పు తగని కర్జములఁ
దలఁపున మ్రుచ్చిమి తప్పుగాకున్నె ?
- ౩ మ్రుచ్చిలు ధనము మున్నుండు హెచ్చిల్లు
నచ్చునఁ దోచి పాడఱు మేరమీటి
- ౪ మ్రుచ్చిలు నానక్తి మొదట నింపై న
విచ్చని దుఃఖముల్ వెనుక నొసంగు
- ౫ ధనముకై యేమఱు తరుణంబుఁ జూచు
జనులు దయనెఱింగి జాలి నొందుదురె ?
- ౬ చోరత్వమున మహోత్సుకత గలారు
వారకెల్లను నిల్చి వర్తింప లేరు
- ౭ మర్యాద యెఱిగిన మాన్యులయెడలఁ
జౌర్యమన్ చీకటి చర్చింప లేదు
- ౮ మర్యాద గలవారి మది ధర్మమట్లు
చౌర్యయుక్తులకు వంచన ముండు నెదను
- ౯ చౌర్యంబు దక్కొండు చవి చూడకున్న
మర్యాద మీఱఁగా మాలుదు గంబె
- ౧౦ దొంగలఁ దమమేనె త్రోచు నొల్లకయ
దొంగిలింపని వారిఁ ద్రోవదు దివము.

- ౧ ఏది సత్యంబన నెల్లప్రాణులకు
నే దొనఁ గెసఁగింప కింపగు వాక్కు
- ౨ చెడుగులఁ దొలఁచి మేల్ చేకూర్చుపొల్లు
నుడియు సత్యమని విజ్ఞులు వచియింతు
- ౩ తనమది కెఱుకయై తగబొంకరాదు
తనమదియే కాల్పుఁ దన్ను బొంకినను
- ౪ మనసార బొంకక మనువాఁడు జనుల
మననున వసియించు మాన్యతఁ జెంది
- ౫ నెవమిడ కెదతోడ నిజమాడునేని
తపసికి దాతకుఁ దా మేలువాఁడు
- ౬ నమకీర్తి లేదిల సత్యంబుతోడ
శ్రమయ్యాయ కదె కూర్చు సర్వధర్మముల
- ౭ నిక్కంబు నిక్కమై నెఱి నిల్చునేని
తక్కినయవి చేయఁదక్కిన నేమి?
- ౮ ఒడలితేట వెలయు నొగి నీటిచేత
నడఁద తేట దెలియు నిల సత్యమునను
- ౯ అన్ని దివ్వెలు దివ్వెలగునేమి? బుధుల
కెన్నఁగా నిజమనియెడి దివ్వె దివ్వె
- ౧౦ నిజముగ మేము గాంచినవాన లేదు
నిజమునకెచ్చు; దానికిఁ దక్కు దక్కు.

30 కోతమలేమి.

- ౧ చెల్లువోఁ గిన్న నాఁచిన యదె యాఁపు
చెల్లనివోటఁ గాచినఁ గావ కేమి!
- ౨ చెల్లనివోఁ గిన్న చెడుగిచ్చుఁ బూనఁ
జెల్లువోఁ బెరలేదు చెడు గంతకంటె
- ౩ ఊనఁదగదు కోప మొకప్రాణియెడను
ఊనినఁ జెడుగులే యొందును కాన
- ౪ నగవును ముదమును నాశంబు నేయుఁ
బగటు కోపముకంటెఁ బగయొండు కలదె?
- ౫ కీడు కోరఁడ యేని కినుకఁ గావఁదగు
వీడిన నదె తన్ను వీడించి చంపు
- ౬ తన నురాళము మున్ను తన్ను దహించి
తన వార లను హేమ తరణి దహించు
- ౭ అలుకనే గుణముగా నార్జించు ఫలము
నితఁ జేత నడువ నయ్యెడి ఫలంబండ్రు
- ౮ జ్వలితాగ్నిఁబోల్ చెట్ట నలిపిన యతఁడె
యొలసిరాఁ గినియక యొర్పుట లెస్స
- ౯ ఉల్లంబులోఁ గిన్న యుంచఁడ యేని
యెల్ల యభీష్టంబు లీడేఱుఁ దనకు
- ౧౦ పడినారు పడినారె పాపంపు టలుక
విడినారు విడినారె వేడ్కమై గినుక.

32 అనిష్టము చేయమి.

- ౧ ఘనగౌరవముఁ గూర్చు కలిమి యొప్పినను
వనట యొరుల కీమి పావన నియతి
- 2 పగగొని యొకరుఁ డొప్పుమి యొనర్చినను
పగ మాటు చేయమి ప్రాజ్ఞులగుణము
- 3 ఊర కొక్కఁడు తన కొప్పుమినేయ
మాతొనర్చిన వచ్చు మరలని కీడు
- 4 కీడు చేసినను సిగ్గిల మేలు చేసి
వీడుతే దండించు విధి యుత్తములకు
- 5 పరునొచ్చి తనదిగా భావించి రక్ష
జరుపఁడేని కలదె జ్ఞానంబు ఫలము?
- 6 చెడు గని తనకుఁ దోచిన వాని నొరుల
కడఁ బూనకుండుతే ఘనమగు పాడి
- 7 ఏనాఁడు నెవరికే నెంత కీడ్డైనఁ
బూనమి మనసున బుధులకు లెస్స
- 8 తనకు దుఃఖదములఁ దా నెఱింగియును
మనుజేవి నొంచుట మది నేమి కోరి?
- 9 పిరుల కెగ్గొనరింప నొక తేపువేళ
మరలును తనయంత మటు మాపువేళ
- 10 చెడుగులెల్లను వచ్చుఁ జెడుగు చేసిననె
చెడుగులొల్లని వారు చేయరు చెడుగు.

- ౧ అన్ని ధర్మముల కార్యంబు చంపమియ
అన్ని పాపముల కార్యంబు చంపుటయ
- ౨ పంచి కుడిచి పెక్కు ప్రాణులఁ గాపు
నంచితలండ్లు మేలగు ధర్మ మనుచు
- ౩ ఎనలేని దొకటె యహింస, తక్కినవి
జెనుకవి, వానిలోఁ బెద్ద బొంకమియ
- ౪ ఏది సన్మార్గమా నెద్దానినేని
బాదింప కరుగంగ భావించు త్రోవ
- ౫ జననస్థితికి జంకు సన్న్యాసికంటె
మనుజీవిఁ జంపక మనువాఁడు మేటి
- ౬ చంపమి మదిగల జనుని ప్రాణంబు
నొంప యముండుఁ బన్నుగఁ బోవలేడు
- ౭ తనప్రాణములు వోవు తఱినైన నితర
జని తీపి ప్రాణంబు సమయింపఁదగదు
- ౮ భోగ భాగ్యంబు లిమ్ముల వృద్ధియైన
బాగు కాదండ్లు చంపఁగ నగు నుఖము
- ౯ సతత హింసకులు కసాయి వారలుగఁ
దత దయాపరుల కొందఁగఁ దోచువారు
- ౧౦ ఒడలి నొప్పులరోత యున్నారు తొల్లి
యొడలినుండి యుసులు లూడ్చినవారె.

జ్ఞానము.

34 అస్థిరత్వము.

- ౧ నిలువని వానిని నిత్య మంచెంచు
నలువపు మతులౌట యరయంగఁ గీడు
- ౨ అటకు జనుల తోయమున ధనమ్ము
చాటిగా వచ్చుట వడిఁ బోవు టగును
- ౩ కలిమి చాంచల్యంబు కలది యున్నపుడె
సలువఁగాఁదగు నిత్య సర్వధర్మముల
- ౪ దినపరిమితిఁ జూపి త్రేంచు అంపంబు
మొనఁబోలుఁ గాలంబు ప్రోడల కరయ
- ౫ కనన నడఁచి వెక్కురాక యామున్నె
వెనఁ దన విధులఁ గావింపఁగాఁ దగును
- ౬ నిన్నఁగలుగువాఁడు నేఁడు లేడనుచు
నెన్నఁగాఁ గలయది యీలోక మహిమ
- ౭ ఒక క్షణమే నుందుమో లేమో కనని
వేరలుల తలఁపులు వేలును కోట్లు
- ౮ వాతయు గ్రుడ్డొంటు పోవఁగా వదలు
కీడిదకాఁ దొడును శరీరాసువులకు
- ౯ ముడియుట నిద్రించు మాడికి నొప్పు
నొడియుట మేల్కను పోలికి నొప్పు
- ౧౦ నీలదల కిమ్మగు దేహాన నొదిగి
శివుని జీవములకుఁ దగు నిమ్ములేదో?

3౫ ప రి త్యా గ మ .

- ౧ వేనివేని తగులు వీడుచునుండు
వాని వాని వలన వనరుట లేదు
- ౨ వదలి సంతనె కల్లు ఫలమెచ్చు గాన
వదలంగఁదగుఁ దగు వయసున యందె
- ౩ అడఁపంగఁదగును శబ్దాచుల నడఁచి
పడసినవానిఁ దప్పక వీడఁదగును
- ౪ ఒండేని తపసుల కుండమి తగవు
ఉండినఁ దమమున నురల హేతువగు
- ౫ పొడుపు దుఃఖము నీఁగఁ బూనువారలకు
నొడలె యొక్కువ; పెరలుండు తేలొక్కొక్క?
- ౬ నేను నాదను నొంటు నీఁగినయతఁడు
తానొందు నిర్జరతతికిఁ బైకక్ష్య
- ౭ నేను నాదను నొంటు నీఁగనివారి
మానక యంటు జన్మంపు దుఃఖములు
- ౮ మొదలంట విడువారె ముక్తులౌవారు
వదలని వారిల వలఁబడువారె
- ౯ తొడుసు వీడినపుడె త్రుంగుఁ బుట్టువును
విడకున్నఁ బుట్టువుల్ వీడకయుండు
- ౧౦ పట్టులేని యతని పట్టు పట్టఁదగు
పట్టిన యప్పట్టు పట్టు వీడుటకు.

3౬ త త్త్వ వి శే క ము

- ౧ స్థిరమని యస్థిర స్థితిని భావించు
నరయమిచే గల్గు నల్ప జన్మంబు
- ౨ అరయమి తొలగిన యమలులకెన్నఁ
దొఱఁగును పుట్టుకల్ తోఁతెంచు ముక్తి
- ౩ సందియంబులు నీఁగు జ్ఞానుల కెపుడు
నందుబడి యగు నిహముకంటెఁ బరము
- ౪ అంచిత జ్ఞానంబు నందని వారి
పంచేంద్రియ జ్ఞానఫలము నిష్ఫలము
- ౫ ఏవస్తువందున నేగుణమున్న
నావస్తువున నిత్య మరయుటే తెలివి
- ౬ ఎఱిగి యీజన్మమందే నిత్యతత్త్వ
మరసిన మఱుపుట్టు వందఁగాఁబోరు
- ౭ ఉల్లంబు నిలిపి లోనున్నది తెలియఁ
దెల్లంబు మఱుబాము తెలియఁడాతండు
- ౮ జనన దారిద్ర్యంబు చన నిత్యవస్తు
వను ధనంబును కాంచునదియె మేల్ తెలివి
- ౯ మూల మరసి బంధ మూలంబుఁ ద్రెంప
మాఱిలు దుఃఖములు ప్రామఁగ నున్నయవియు
- ౧౦ అడుగంటఁ గామతోపావిద్య లవియ
నడఁగాఱుఁ బేరులే కడరు దుఃఖములు.

32. రాగ త్యాగము .

- ౧ అన్నిజీవములకు నన్నికాలముల
నెన్న నానయె బాము లిచ్చెడి విత్తు
- ౨ కోరినఁ బుట్టమి కోరంగవలయుఁ
గోరమిఁగోరినఁ గొనసాగు నదియు
- ౩ కోరమి వంటి దీ కువలయమందు
నారయ స్వర్గంబు నందును లేదు
- ౪ ఎది శుద్ధియన నాస యెదలేకయుంట
అది సత్య వాక్కుచే నమరు నెల్లరకు
- ౫ త్రొంచినారన నాసఁ ద్రొంచినవారె
త్రొంచని వారానఁ ద్రొంచనివారె
- ౬ ఆసయే వంచించునది యొక్కరువుని
ఆసకు నడలుటే యగును ధర్మంబు
- ౭ కోరికల్ మొదలంటఁ గోసిన ముక్తి
కోరికయే వచ్చి కుదురుఁ దనంత
- ౮ ఆసలేదే నొక యడరును లేదు
ఆసింపఁ బయిపయి నగు సంతతులేక
- ౯ ఆన యన్ పెనుచింత యటిన నిమ్మేన
నాసిరిల్లని నుఖానందంబు గలుగు
- ౧౦ నిండనిదగు నాస నీగిన యంత
నిండుగుణంబు నా నియతియ యిచ్చు.

- ౧ కలుగువిధియె యున్నఁ గడఁకయే తోఁచు
కలుగని విధి యున్నఁ గలుగు నలనత
- ౨ జ్ఞానికేఁ జెడువ్రాత జడతను గూర్చు
జ్ఞానంబు నలరించు సరి మంచివ్రాత
- ౩ చుఱుకుమైఁ బెక్కు నేర్పుట నగు తెల్వి
కరయ హెచ్చగు విధి నడరెడు తెల్వి
- ౪ చనురెండు తెఱఁగుల జగము ధర్మంబు
ధనవంతు లగుటొందు తద్జ్ఞానొటొందు
- ౫ చెడ్డవియగును మంచివియు మంచివిగఁ
జెడ్డవియగుచుండు శ్రీ స్వభావమున
- ౬ నిలువవు కానివి నిలిపినయేని
తొలఁగవు తనయవి త్రోచినయేని
- ౭ కొటి గూర్చిన విధి కొటచూపు చూడఁ
కొటిగాఁ బొందెడు పరిపాటి యరిది
- ౮ ముపాట్లు విధి కుదుపక వీడునేని
తొడిబడి సన్మృసింతురు బీదలెల్ల
- ౯ బొక్కెడు వారలు సుఖమగువేళ
బొక్కట యేలాకో పొడమఁ గష్టములు
- ౧౦ బిఱి తాఁడలంచిన నెదుటఁ దా నిలుచు
బిఱి బిఱియంబు పృథివిలోఁగలదె ?

౨. అర్థ కాండము

రాజ పద్ధతి.

౩౯. రాజమహిమ.

- ౧ కోట దేశము మంత్రి కోశంబు హితులు
మేటి సేన గలాఁడె మేల్బంతి నృపుల
- ౨ బెదరమి యీవి తెల్వీయు నుత్సుకతయు
వదలక యుంట భూవరు స్వభావంబు
- ౩ తేకువ విద్దియ తెంపు నన్మాఁడు
పోక యుండఁదగిన భూపు గుణములు
- ౪ పాడి దప్పక నిల్చి పాపంబు లడఁచి
వాఁడి మానము గల్గువాఁడె మన్నీఁడు
- ౫ అరసి చేరిచి కాచి యారఁ బంచుటలు
జరగించు నేర్పుతోఁ జనువాఁడు తేఁడు
- ౬ కానంగ నులభుఁడై కఠిన వాక్కులను
మాను తేని జగంబు మఱిమఱి పొగడు
- ౭ ఇంపుపట్కుల నిచ్చి యేలు నేర్పరుల
పంపును సముఖంబువలెఁ గొను జగము
- ౮ నీతిని నడచు స్వనిచయంబుఁ గాచు
భూతలేశుని దైవముగ నెంచు జనము
- ౯ హితుల కటూక్తుల నెద సైఁచునట్టి
క్షీతిపు గొడుగునీడఁ గ్రీడించు జనము
- ౧౦ ఈవి ప్రసన్నత యేల్బడి జనులఁ
గావుట గలతేఁడు కనువెల్లు ప్రభుల.

౪౦ విద్య .

- ౧ పడయుము సద్విద్య పారము ముట్ట
నడవుము నేర్చిన నాణెంబు దెలియ
- ౨ అక్కరంబులు నంకె లనునవి రెండు
నిక్కంబుగ నరుని నేత్రంబు లగును
- ౩ కఱచిన వారలే కనులు గలారు
కఱవని వారికా కన్నులు పుండ్లు
- ౪ ఎలరఁజేరి మరల నిటులెప్పు డనఁగ
వెలలు శీలంబు వివేకుల కొప్పు
- ౫ కలవానికడ బీదకరణి నేకరుచుఁ
దెలియు నుత్తముఁడట్లు తెలియఁ డల్పుండు
- ౬ చెలమ చల్లుకొలంది చెలఁగు నీరట్లు
తెలియు కొలందిని తేటయాఁ దెలివి
- ౭ చదువరి కన్ని దేశంబులు తనవె
చదువరేల యెఱింగి చచ్చెడుదనుక ?
- ౮ చదువనేర్చిన నొక జన్మంబునందు
వదల కొదవు నేడు భవముల యందు
- ౯ తామించు దాని నితరు లించుటెఱిగి
ప్రేమింతు మతియు వివేకు లావిద్య
- ౧౦ తఱుఁగులేనట్టి పెన్ ధనమగు విద్య
పెరియవి నిలుకడ వీడినట్టివియ.

౪౧ చ దు వ మి .

- ౧ చదువని యజ్ఞండు సభను మాటాడు
టది నెత్తపలక లే కాడిన కరణి
- ౨ చదువని మనుజుండు సభ నాడు కోర్కి
ఎదపుట్టువులు లేని యెలనాఁగ కోర్కి
- ౩ చదువరుల యెదుటఁ జదువనివారు
వదరకుండిన మంచివారె యగుదురు
- ౪ చదువని వాఁడొక్క చక్కటి చెప్పఁ
జదువరుల్ గొనరు లక్ష్యంబుగా దాని
- ౫ చదువనివాని విజ్ఞాన గౌరవము
వదరఁబూనినఁ జెడుఁ బ్రాజ్ఞుని యెదుట
- ౬ కలవారలను మాత్ర గాదుప్పు చొటి
పొలమండు చదువును పొరయనివారు
- ౭ పొలుచు సూక్ష్మమతిని పొందని మేని
పొలుపు పోలును మట్టిబొమ్మ కై నేత
- ౮ చదువరి లేమిచే జనుచెట్టకంటె
జదువీడి సిరియె యొనఁగు హెచ్చుచెట్ట
- ౯ చదువని వాఁడు మేల్జాతిఁ బుట్టినను
చదివిన కులహీను సాటిగాఁడెన్న
- ౧౦ చదువరుల్ గలచోటఁ జదువనివారు
మెదలు నరులలోన మెకము లున్నట్లు.

- ౧ కలుములందు వినికి కలిమియే కలిమి
కలుము లన్నిటి మేటి కలిమి యాకలిమి
- ౨ ఓరెంబు వీనుల కొనఁగూడ నపుడె
యోరెమిత్తురు కొంత యుదరంబునకును
- ౩ వీనుల కోరెమా వినికి గలారు
మానసియులు దేవమహిత సన్నిభులు
- ౪ కలఁపని వాడైనఁ గన వినఁ దగును
కొలయగుచోఁ బట్టుఁగొమ్మయా నదియు
- ౫ కలఁపని మేల్చి యొసరు వారివాక్కు
కలఁగ బాజీన తఱినగు నూతఁబోలు
- ౬ కలఁపై నను మంచి వినఁదగునెమ్మి
కన్నకయ్యను నిండు పేరిమి నిచ్చు
- ౭ కలఁగి యెఱింగి పాయక విన్నవారు
కలఁపడి యేనియుఁ బొచ్చెంబు లనరు
- ౮ కలఁదగు విషయముల్ వినని యాచెవులు
కలఁగల్గియుఁ జెవిటి వితమగు నిజము
- ౯ క్షయనూత్నముల విననివార లెపుడు
పాము వినయ వాక్పటిము లౌటరిది
- ౧౦ కలఁపై లేక వాచవి గలవారు
కలఁగ మనన నేమి? పాలిసిన నేమి?

౪౩ తెలివి కలిమి.

- ౧ ఎఱుక కీడుల దోర్చి యేపారుకత్తి
వెరవారఁ బగఱ కభేద్యమా కోట
- ౨ పోవుత్రోవను మదిఁ బోసీక కీడు
పోవ మంచిది నేర్పు పోకయే తెలివి
- ౩ ఎవరెవ రేదేది యెట్లు చెప్పినను
తవిలి సత్య మరయు దారియే తెలివి
- ౪ పరులకుఁ దేలికపడఁ దాను తెలిపి
యొరుల వాక్కుక్కుంబు లొరయుట తెలివి
- ౫ జగముతో న్నేహించి చనుకొప్పు నందు
మొగి హెచ్చుతగ్గులు పూనమి తెలివి
- ౬ జగమెట్లు నడచు నాచంద మెఱింగి
జగముతోఁబాటు తాఁ జనునదే తెలివి
- ౭ విజ్ఞులు రాఁగల విధి యెఱుంగుదురు
అజ్ఞు లవ్విధముల నరయంగలేరు
- ౮ వెఱవమి యజ్ఞత వెఱవనౌ పనికి
వెఱచుట నై జంబు విజ్ఞులకెల్ల
- ౯ రాఁగల దెఱిఁగి మోర్వఁగఁ దెల్వి గలుగ
గాఁగల చెడుగేది కడు భయ మంద?
- ౧౦ నెఱితెల్వి గలుగ నన్నియుఁ గలవారె
నెఱితెల్విలేమి నన్నియు లేనివారె.

కర చెడుగు నీఁగుట .

- ౧ గర్వంబు కోపంబు కామంబు లేని
యర్వీశుపేర్చి మేలొనఁగున దగును
- ౨ దురభిమానం బతి తోషంబు లోభ
మరయ దోషములగు నవనీశ్వరునకు
- ౩ కొట్టంత తప్పైన గుణవంతులుర్వి
మట్టిచెట్టంతగా మది నెన్నువారు
- ౪ దొనఁగులే నృపులకుఁ దుదిఁ గూర్చుఁగాన
దొనఁగుఁ గావఁగఁదగు దొర లిబ్బివోలె
- ౫ వచ్చెడు మున్నె కావని నృపు మేల్గి
చిచ్చు ముందటి వామిచెలువునఁ జెడును
- ౬ తనకీడు నీఁగి యితరుల దోషములఁ
గను ప్రభువునకు రాఁగల దొనఁగేది ?
- ౭ చేయంగఁ దగినవి చేయని లోభి
శ్రేయంబు నిలుకడ చెడి నశియించు
- ౮ పెనుపట్టు గలయట్టి పిసినితనంబు
ఘన దుర్గుణములలోఁ గడదాఁటు మెట్టు
- ౯ తను తాఁ బొగడికొంట తగదెన్నఁడేని
గొనకొనరాదెన్నఁ గొఱలేని పనుల
- ౧౦ పరు లెఱుంగక కోర్కి పడసిన నృపతి
నొరులు జయింప వీలుండ దాదారి.

౪౫ సత్సహవాస సంగ్రహము.

- ౧ తగవెటింగిన గొప్ప తద్జ్జుల చెలిమి
వగయెటింగి యరసి వలయుఁ గొనంగ
- ౨ కలకీడు తొలఁచి రాఁగల కీడు గావఁ
గలవారి చెలిమిని కై కొనఁదగును
- ౩ ఘనులను మన్నించి కలుపు గోల్తనము
కన నరుదగు వానఁ గడుగొప్ప యరిది
- ౪ తనకంటె ఘనులను తనవారిఁగాఁగఁ
గొనుట బలములందు గురుతమ బలము
- ౫ కన్నులు సచివులే కావునఁ బతికి
నెన్నుకొఁదగు వారి యెద వివేచించి
- ౬ తగువారు తోడుగాఁ దనరిన నృపతి
పగఱ కష్టములచేఁ బాడౌట లేదు
- ౭ చెడుగుల ఖండించి చెప్పెడివారిఁ
బడసిన పతి నొంచు పగవారు గలరె?
- ౮ ఖండించి మతిసెప్పు ఘనులు లేనిపతి
యండలేమిం జెడు నరులు లేకున్న
- ౯ బండవలము లేక పడదు లాభంబు
అండలేని నృపతి కట్లై నిల్కడయు
- ౧౦ ఘనమైత్రి విడుట పెక్కండ్రతోఁ జలము
గొనుకంటె బది మడుంగులు కీడు పతికి.

౪౬ తుద్ర పం.గ వర్ణనము .

- ౧ కడుక్షుద్రమైతికి ఘనత భీతిల్లుఁ
బడయుఁ జాట్టముగ నల్పత్వంబు దాని
- ౨ జలము చేరిన మట్టి చవి నొందినట్లు
తెలివి కూడికఁబట్టి తేలును మార్పు
- ౩ ఎట్టిది యెడఁద యట్టిది తెల్వియగును
ఎట్టిది చెలిమి యట్టిది కీర్తియగును
- ౪ తెలివి మనసునుండి తేటిన కరణఁ
దెలిసి కూడికనుండి తేలుచునుండు
- ౫ ఎడతేట పనితేట యెనలార రెండుఁ
నడరుఁ గూడిక తేట యలరిన యెడల
- ౬ మంచిసం తలరును మదితేటయైన
మంచి కానిది లేదు మైతి తేటైన
- ౭ మంచిమది యొనంగు మంచి సత్త్వమును
మంచి మైతియొనంగు మంచి కీర్తులను
- ౮ మదిమేల్చి యొప్పినమహితులకేని
గొడవేని చెలిమి చేకూర్చును బలిమి
- ౯ మంచిమదిని భావిమంచిదియగును
మంచిచెలిమి దాని మహిమకు బలిమి
- ౧౦ మంచిచెలిమి కంటె మఱి తోడులేదు
గొంచెపుఁజెలిమి కెక్కుడు గాసిలేదు.

౪౭ విమర్శించి చేయు విధము.

- ౧ కానిది యగునది కాఁగల ఫలము
మానుగాఁ జర్పించి మఱి చేయఁదగును
- ౨ తెలిసిన హేతునితోఁ దెలియ మోచించి
తలపోసి చేయఁ బొందని దేది కలదు?
- ౩ మొదటికి మోసమై పొలుపఱు పనులఁ
దుది ఫలంబొరసి తొడరరు బుధులు.
- ౪ ఎగతాళి యగునని యెదజంకువారు
వగవక తేఱని పని పూనరెపుడు
- ౫ వగయారయక యెత్తుపనియన్న నద్ది
పగ యున్న చోటనే ప్రబలించు దారి
- ౬ చేయంగఁ దగనివి చేసినఁ జెడును
చేయంగఁదగినవి చేయమిఁ జెడును
- ౭ చేయంగఁదగు వివేచించి కార్యములు
చేయు పిదప వివేచించుట కీడు
- ౮ తెరువు నారసి ప్రయత్నింపని పనులు
నెఱవేఱ వెందఱు నిలిచి కాచినను
- ౯ పరుల గుణంబులఁ బాటింపకున్నఁ
బొరపునఁ జెడు మంచి పోకనౌ పనియు
- ౧౦ జగమొప్పదు పరువు సమయు పద్ధతుల
నెగతాళికాని తీరెంచి చేయఁదగు.

రూ శక్తి నెఱుంగుట .

- ౧ తనశక్తి పరశక్తి తన కార్యశక్తి
తనతోడు శక్తిని తలచి చేయఁదగు
- ౨ తనశక్తి సాధ్యంబు తగ వివేచించి
మనసు నిలిపి సేయ మఱి కానిదెద్ది?
- ౩ తమశక్తి నెఱుంగక తమకించి నడుమ
నమసినవారు భూస్థలిని పెక్కఁడు
- ౪ తగువారిఁ గలియక తనశక్తిఁ గనక
పొగడుకొన్న ధరావిభుఁడు వేగ చెడును
- ౫ నెమిలి యీఁకల వహించిన బండియేని
అమితమానడఁ దప్ప కక్షంబు విఱుగు
- ౬ చెట్టుకొట్టకొనకుఁ జేరి తా మఱియు
నెట్టన పోఁబూన నీఁగుఁ బ్రాణములు
- ౭ యోగ్యత పరిమితి యొందిన యీవి
భోగ్యమైనట్టి సొమ్మును కాచుత్రోవ
- ౮ ఆయంబు మితి తగ్గ వ్యయ పరిమితియు
నాయతి కాదేని యగు కీడు లేదు
- ౯ కొలఁది యెఱుంగక కొఱలెడు బ్రతుకు
కలిగిన యదివోలెఁ గాన్పించి చెడును
- ౧౦ తనయోగ్యతకు మించి ధనము వ్యయింప
ననయ మబ్బును తుది కడుగంటఁ జెడును.

ఈ కాలము నెఱుఁగుట

- ౧ పగట జయించు గూబను మీఱి కాకి
పగట గెల్వ నదను వలయు భూపతికి
- ౨ కాలంబుతో నొంటి క్రాలుట కలిమి
వ్రాలక కట్టెడు త్రాడుగా నొప్పు
- ౩ తగు సాధనములతోఁ దఱి వేచి పనుల
నొగిఁ జేయఁ గానివి యుండునె యెందు?
- ౪ స్థలము కాలమును విచారించి చేయ
నిలయెల్లఁ గోరిన నేలంగనగును
- ౫ ఇలయెల్ల నేలఁగా నెంచినవారు
కలఁత పడక యుండు కాలంబు వేచి
- ౬ తఱివేచి బలియుండు తగ్గియుండుటలు
ఒకయ డీకొను తగర్కొగ్గుటఁబోలు
- ౭ సుమతులు వెంటనే చూపరు కినుక
తమలో నడఁచియుంతు తఱి యబ్బుదనుక
- ౮ తఱివచ్చుదాఁక శాత్రువునకు లొంగఁ
దఱిరాఁగ శాత్రువు తల క్రిందిదగును
- ౯ ఒందఁదగిన తఱి యొనఁగూడినపుడె
చెందఁదగిన వానిఁ జేయంగ వలయు
- ౧౦ తఱిగాని తఱి నుండఁదగుఁ గొంగవోలె
దఱిరాఁగ సాధింపఁదగు దానిఁబోలె.

గం స్థా న మ నె అఁ గు ట

- ౧ తగుచోటు పూర్తిగాఁ దాఁ గాంచుమున్న
తగదు దండెత్తంగఁ దగదు క్రేడింప
- ౨ పగఱ నెదిరి గెల్పు పటిమ యుండినను
తగఁ గోటనుండి యుద్ధము సేత నయము
- ౩ క్షలము రక్షయెఱింగి శత్రువు నెదుర
లహీనుఁడును గెల్పు బలయుతునేని
- ౪ తన యిమ్మెఱింగి రాజు తగ నిల్చిపోరఁ
దనుగూర్చి పగతెంచు తలఁపులు చెడును
- ౫ మొనలియన్నిటి గెల్పు మొగి నీటనుండ
మొసలి నన్నియు గెల్పు మొగి నీరు వీడ
- ౬ పుడమి నడచు తేరు పోవదు కడలిఁ
గడలి నడచు నోడ కదలదు పుడమి
- ౭ అటలేక యెంచి యిమ్మగుచోటఁ బోరఁ
బెటలేల ధైర్యము పెందోడు దక్క
- ౮ అనునైనచో నిల్వ నల్ప సైనికుఁడు
పెనునేన గల తేని వీర నశించు
- ౯ గోటయు నేనయుఁ గొఱయైన తవర
చోట నతని గెల్పు చొప్పు దుష్కరము
- ౧౦ కడుచూపు బల్లెముల్ గల మోము దంతి
యెదురుఁ బడ నక్క కలవియోఁ జింప.

గంగ తేర్చి ఎన్నుకొనుట

- ౧ పాటి కలిమి ప్రేమ భయము లందొకని
పాటి వివేచించి వలయుఁ జేకొనఁగ
- ౨ కులము శౌచము నిందకుం గొంకు లజ్జ
గలవాని భూపతి కైకొనఁ దగును
- ౩ తెలియ నేరిచి కీడు తెంచినవారి
వలననే నొక యైపు వలక పోదు
- ౪ గొనమును చెడుగును కొని రెంట నేది
ఘనమగు నది నిసర్గం బనఁదగును
- ౫ గురుత లఘుత గనుఁగొన నొరగల్గు
పరఁగ నవ్వారల పనులె పో జగతి
- ౬ పరిశుద్ధులను తేర్చి పతికొనఁదగును
పెరవారు పట్టిఁడుల్ వీఁగరు నడికి
- ౭ ప్రేమంబుచే నవివేకులఁ గొనిన
భూమిశునకు నన్ని పొరపులు గలుగు
- ౮ ఒరుని పరీక్షింప కొప్పి కొన్నతని
తరతరంబులుఁ గీడు తప్పక కుడుచు
- ౯ పరికింప కెవరిఁ జేపట్టంగఁ దగదు
పరికించి తేటిన పని యాయఁదగును
- ౧౦ తేటమిఁ గొంటయుఁ దేట శంకిలుట
తీటని యిడుమలఁ దెచ్చు భూపతికి.

గ్రంథ తేలిసి పుని గొనుట

- ౧ మంచిని చెడుగును మఱి మఱి యరసి
- మంచి గుణాధ్యుని మన్నింపఁదగును
- ౨ వరవను పెంచి నిష్ఫలముల నీఁగు
- పురుషుండె తేనికొల్కున నుండఁదగును
- ౩ తేలివిప్రేమ నిరాశ తేలుగడయును
- కలవానినే తేఁడు కైకొనఁ దగును
- ౪ కొనముట్టఁ బరికించి కొనువార లందుఁ
- బనులలో మార్పడువారు పల్కుండు
- ౫ తేలిసి యోరిచి తీర్చు తీర్పరి కీక
- చెలిమికానికి పనుల్ చెప్పట తగదు
- ౬ పనియు నదను చేయువాని లక్షణము
- గనుఁగొని నెఱవేర్పఁగాఁ దగుఁ బతికి
- ౭ దేనిచే నెవ్వండు దేని నెగ్గించు
- దాని నాతని కీయఁదగు నెఱవేర్ప
- ౮ పనికిఁ దగినవానిఁ బరికించి పిదపఁ
- బనుపఱుపందగు వాని నాపనికి
- ౯ పనిపట్లఁ గను గల్గు వాని సన్నెత్తి
- జనపతి తప్పఁగాంచఁగ సిరి పాయ
- ౧౦ పనివాఁడు పని మాటుపడఁ జేయఁడేని
- జనము మార్పడదని చనునెంచఁ బతికి.

౧౩ బంధుప్రేమ

- ౧ పేదయానెడను ప్రావితము వీడకయ
ఆదరించుట గుణంబగు బంధువులకు
- ౨ ప్రేమవిడని చుట్టటిక మబ్బునేని
ఏమాడ్కిఁ జెడని మేలెనఁగుఁ బెక్కులుగ
- ౩ చుట్టాలఁ ప్రేమతోఁ జూడని బ్రదుకు
గట్టు తెగిన తటాకము నిండు రీతి
- ౪ కలిమిగలాని కా కలిమి ఫలంబు
బలసి బందుగులుండ వర్తించుట యగు
- ౫ ఇచ్చుట ప్రియవాక్కు లెలమితోనున్నఁ
బెచ్చుగా బందుగుల్ వేష్టించియుండ
- ౬ ఈవరియై కిన్క నెడఁ గ్రుంచునతని
కై వడిఁ జుట్టాలఁ గలవాఁడు లేడు
- ౭ పిలిచి కాకి భుజించు విధి బంధువులను
కలిసి మెసపువాని కలిమి వర్ధిల్లు
- ౮ తరతమ మరసి భూధవుఁడు మన్నింప
జరగుదు రవ్విధి జనులు పెక్కండ్రు
- ౯ విడిన చుట్టంబులు పిదపఁ జేరునెడ
విడిన దోసములేని విధమచే తెలుపు
- ౧౦ వదలిన బంధువు పనివడి రాఁగఁ
గొద నెఱవేర్చి కై కొనఁదగు నరసి.

గీత మ ట వ మి

- ౧ అధిక కోపముకంటె నది చాల చెడుగు.
అధిక మోదముచేత నైన మై మఱపు
- ౨ తిరిపంబు చంపును తెలివిఁ బూర్తిగను.
మఱపుకీర్తిని చంపు మానక యట్లు
- ౩ మఱపొందువారికి మలయదు కీర్తి
నెఱ నిక్క మది యెట్టి నియతులకేని
- ౪ అడలు వానికి రక్ష నగు ఫలంబేది?
ఎడ మఱచినవాని కెనయు మేలేది?
- ౫ మొదట మఱచి రక్ష పూననివాఁడు
పడపడి తపియించు వగనొంద నెఱిగి.
- ౬ ఎడలేక యెవ్వ రెయ్యెడనేని మఱపు
పడయమికంటె మేల్ భావింప లేదు
- ౭ మఱవని యెదతోడ మఱి వివేచించి
జరప నశక్య మెచ్చట నేది లేదు
- ౮ జరుపంగఁదగు నుతి సల్పున వరసి
మఱచిన నేడు జన్మములందు లేదు
- ౯ మఱచి చెడినవారి మఱి యెంచఁదగును
మఱవక యుండఁగా మది సంతసమున
- ౧౦ మదిఁ గోరినది మఱిమఱి వివేచించి
పదలక నడపఁ దాఁ జడయుట నుభువు.

గీగీ న్యాయ పాలనము

- ౧ అరసి మోమోటలేకటు తటస్థుడుగ
జరపునదే యగు జగతి న్యాయంబు
- ౨ నడచు లోకంబు వానంబట్టి యలరి
నడచు జనము తేని న్యాయముంబట్టి
- ౩ వేదకర్మములకు విహిత ధర్మముల
కాదరువగు రాజు న్యాయపాలనము
- ౪ వదలక ధర్మంబు ప్రజఁ గాచు నృపతి
పదముల వదలక వర్తించు జగము
- ౫ న్యాయపాలన సేయు నధిపతి నాటఁ
బాయక కురియుట పండుట హెచ్చు
- ౬ జయము నిచ్చునది శస్త్రము గాదు పతికి
నయ మదియుఁ గ్రమమ్ము నశియింపదేని
- ౭ కాపాడు నృపుడు లోకమునెల్ల, నతనిఁ
గాపాడుచుండు వక్రత లేని నీతి
- ౮ నరులకు మొగమీక న్యాయంబు గనక
పరఁగు విభుఁడు చెడుఁ బలుచనయంది
- ౯ చెడుగులఁ దొలఁగించి చిక్కు లూడ్చుటలు
వెడఁగుఁదనము గాదు విధియగుఁ బతికి
- ౧౦ ఖలులను చంపఁగాఁ గడఁగుట పతికిఁ
గలుపు దీసి పయిరుఁ గాచుటఁబోలు.

గీట అశ్వా య సా ల న మ

- ౧ కొలయె ముఖ్యంబుగాఁ గొనువానికంటె
అలయించుటయె పనియగు తేఁడు కీడు
- ౨ వీరిక యాదించు తెన్నఁ గత్తిఁగొని
త్రాలు వోరుఁడు వేఁడు కై వడి నుండు
- ౩ నాఁడునాఁటికి తేఁడు నాడెల్ల నరసి
పాడి నిలువఁడేని పత్తి వోవు నరవి
- ౪ అరయక దున్నీతి నరుగు రాజునకు
కీయను ప్రకృతియఁ జేవీడు వడిగ
- ౫ కింకరఁ డు ప్రజ కన్నీరుగాక
కొడయని సిరిఁదెంప నొందున్నె కత్తి?
- ౬ కొలక ప్రభునకు నీతిపాలనమె
నిలువక మది లేక నెగడదు కీర్తి
- ౭ వేడు నిర్దయుఁడైన రెక్కొను చెడుగు
నాడు నజపుచేతఁ బ్రజపాట్లఁబోలు
- ౮ కలుకగు భూపాలు కడనుండు ప్రజకుఁ
కొడు యెక్కుడు కీడు గద లేమికంటె!
- ౯ పాడి కప్పించరించు ప్రభుని దేశమున
లోడు నడక వాన నొనఁగ మొగుల్లు
- ౧౦ పాడి నేలయెడఁ బాడిపంట
నిలుగు మజతురు విప్రులు శ్రుతుల.

౫౭ భీతి కలిగించు

- ౧ అరసి మధ్యస్థుడై యవ్వలఁ జెడుగు
జరుగనీక విధింపఁజను భూమివతికి
- ౨ సిరి చిర మెడయక శిక్షింపఁగోరఁ
బరుసనచూపి చొప్పడఁదగుఁ బతికి
- ౩ బెట్టిదుఁ డగుచు దుర్విధిని పాలించు
కట్టెడి చెడును తక్కక శీఘ్రమునను
- ౪ ప్రభువు కఠినుడను పరుసని నుడులు
విభు నాయువు హరింపఁ వెన నాసిరిల్లు
- ౫ నులభ ప్రసన్నతల్ చూపనితేని
కలిమి వేదులు వట్టుగతి నశియించు
- ౬ పరుషవాక్కులు నెదపరును గలాని
సిరి నిలుకడ దప్పి చెడును వెన్వెంట
- ౭ భయదవాక్యంబులు పరుష దండనము
జయలక్ష్మిఁ దెగతాచు సరియాకుతాళ్లు
- ౮ మొదల సోమరియయి ముట్టినచ్చునెడ
గొదగొని కోపింపఁ గ్రుంగును కలిమి
- ౯ తన రక్షణము తొల్తఁ దలఁపని నృపతి
అని తటి బెలుకుటి యతి వేగ చెడును
- ౧౦ చెడుతేడు మొలకులఁ జేకూర్చికొనుచు
పుడమికి లేదొందు మోషంతకంటె

గీత క ని క ర ము

- ౧ కనికర మనియెడి కడుగొప్ప తొడుగుఁ
గొనియుంటచే నిల్పు గొన్న దీజగము
- ౨ దయచేతనేకదా తనరు లోకంబు
దయలేని మనుగడ ధరణికి బరువు
- ౩ లయలేనిపాట ఫలంబున్నె పాడ?
దయలేనికన్న వ్యర్థముకాదె చూడ?
- ౪ కనికరమును వీలు గలయంతవఱకుఁ
గవని కన్నంగవ గలిగియు ఫలమె?
- ౫ కనికర ముండుటే కనులకుఁ దొడవు
కన నది లేనివి గండ్లును పుండ్లు
- ౬ కన్నులుండియుఁ గనికరము లేనతఁడు
మన్నపై ని జెముడు మాఁకును పోలు
- ౭ కనులుండి గ్రుడ్డి యక్కటిక లేనతఁడు
కనులుండి దయలేమి కలుగుటలేదు
- ౮ కర్మంబు చెడకుండఁ గరుణించు వలఁతి
కర్మిలి సొంతమై యమరు నీ జగము
- ౯ పఱుచు చుండెడివారి పట్టున నేని
తఱుచు కరుణచూపు దారి యొప్పిదము
- ౧౦ కోరఁదగిన దయఁ గోరెడివారు
కోరి విసంబీయఁ గుడిచి కూడెదరు.

గో వేగుల సుంచుట

- ౧ మెలఁకువ గల వేగు మేటి శాస్త్రంబు
తలకింప ధరణి పతికి రెండు కనులు
- ౨ అందఱకు వలయు నన్నింటి సతము
పొందిక నెఱుఁగుట భూపు ధర్మంబు
- ౩ వేగుచే దెలిసి వివేచింపకున్న
సాగి జయము గొంట జరుగదు పతికి
- ౪ తనకొల్వుకాండ మిత్రముల శత్రువుల
జనములఁ బరికించు చతురుడే వేగు
- ౫ అరమర గనని రూపడలమి యెప్పుడు
పొర వీడమియుఁ గల ప్రోడయే వేగు
- ౬ యతిగ వ్రతిగఁ జని యరసి కన్నయది
యితరు లేచిన వెలయింపఁడు వేగు
- ౭ మఱుఁగుల విననేర్చి మది విన్న వాన
నఱమఱల్ తేర్చికొన్నతఁడే పో వేగు
- ౮ వేగుచే మఱుఁగుల విని వేటొకండు
వేగుచే వానిని విని గ్రహింపఁదగు
- ౯ ఒకని నొక్క రెఱుంగకుండఁగా ముగ్గు
రొక తీర యగు దాని నొగి తేర్చవగును
- ౧౦ పెఱవార లెఱుంగఁగా బిరుదీయఁ దగదు
ఎఱిగినఁ దనమఱుఁ గెఱిగించుట యగు.

౬౦ ఉత్సాహ సంపద

- ౧ కలవారలన నుత్సుకత కలరనుట
కలిగియు నది లేమిఁ గలవారు కారు
- ౨ కలుములఁ గడఁకయన్ కలిమియే కలిమి
కలుములు తక్కు నిల్కడ లేక చెడును
- ౩ నిలకయా తేకువ నెగడిన వారు
కలిమి చెడినదని కడఁగి చింతిలరు
- ౪ చలనంబు లేని యుత్సాహంపుఁగలిమి
కలవారికడఁ జేరుఁ గలిమి తనంత
- ౫ జలములోఁతు కొలంది జలజ బిసంబు
తలఁపులోఁతు కొలంది తనరును గరిమ
- ౬ తలఁపెల్లఁ బెరిమగాఁ దలపోయఁ దగును
తలఁపు కూడక యున్నఁ దగ వీడఁదగదు
- ౭ కలఁగ దేనుఁగు తూపు గాఁడి నొంచినను
కలఁగఁడు తేకువ గలవాఁడు నొవ్వ
- ౮ ఉల్లమున నొకింత యుత్సాహగరిమ
చెల్లనివారు వాసిని గాంచలేరు
- ౯ కొండంతమెయి వాఁడి కొమ్ములు గలిగి
బెండువడును దంతి బెబ్బులిఁ గన్న
- ౧౦ ఉరు మనశ్చక్తియే యుత్సాహశక్తి
పోరయని వాడద్ది భువి నరతరువు.

౬౧ ఆలస్యము లేమి

- ౧ కులమును నాటని గొప్పదీపంబు
అలసతయను పొగ యడరంగ నాటు
- ౨ తమ కుటుంబపు వృద్ధి దగఁగోరువారు
సమయింపఁదగు నలసత నలసతగ
- ౩ ప్రాలుమాలిక గొని బ్రదుకు నజ్ఞాని
త్రాలువంశముచెడఁ గనుచుండఁ దానె
- ౪ అలసత గొని మంచి యలవాట్లు విడువఁ
గొలము తఱిగి దొసంగులు పెనుపారు
- ౫ అలసత తామస మలనిద్ర మఱపు
నిలుగఁగో లేదు వార లెక్కుపడవలు
- ౬ చాలఁగా భూపాలు సాయ మబ్బినను
ప్రాలుమాలిన గొప్ప ఫలమబ్బు టరిది
- ౭ అలసత గొని మంచి యలవాట్లు విడుచు
ఖిలులు పరులు దిట్టఁ గైకొందు విందు
- ౮ ప్రాలుమాలిక జనపతి నాశ్రయింప
నేలించుఁ బగవారియెడ లొంగఁజేసి
- ౯ కులమునేలుటయందు కొఱలెడి దొసంగు
తలఁగును పతికి బద్ధకము పోఁదోల
- ౧౦ అల త్రివికము నడ్డు లాడినదెల్ల
గలువఁగలఁడు బద్ధగింపని తేఁడు.

అ మ ను జ య త్న ము

- ౧ కానిది యని కొంకు కై కొనఁదగదు
పూనిక వలసిన పోడిమి నొనఁగు
- ౨ పని ముగింపక వీడఁ బ్రకృతియు వీడు
పనిముగియు దనుక వదలంగఁ దగదు
- ౩ సచట దిట్ట కడంక యిరవొందియుండు
సచటనే యుపకార మను గుణముండు
కడిత యొప్పని యుపకారగుణంబు
మనది కై దువు చందాన వితయె
- ౪ సోముగోరక కార్యశూరుడౌ వాఁడు
సోముడి చుట్టాల పెన్నుఁతకోల
- ౫ పూనిక కలిమిని పాలుపారఁజేయుఁ
బూనిక లేమి తాఁ బూన్పు నెద్దడిని
- ౬ యిన్నికీనుని కడ నడరు మూడేవి
యిన్నివంతుని గొల్చి యలరు శ్రీ దేవి
- ౭ తిన్నాకది విధి తప్పఁజూచినను
తిన్ను నెఱిగి యత్నము సేయకుంట
- ౮ కదికన్న విధి తన యిష్టఫలంబు
కదికొకమకుఁ గూలి యొనఁగు యత్నంబు
- ౯ అదిక యెడపక యత్నించువారు
అదియక దుర్విధిం దఱుమఁగలారు.

౬౩ క ప్త ము నో ర్చ ట

- ౧ ముద మొందఁదగుఁ గవ్వములురారఁగ వాని
నెదిరి చాటగ నగు నెంతో ముదమ్ము
- ౨ కడగండ్లు వెల్లువ కరణిని వచ్చుఁ
గడచు నంచుఁ దలంపఁ గడచను నవియు
- ౩ ఇడుమల కడలని యెడఁద గలారః
ఇడుమల కిడుమల నెసఁగింపఁగలరు
- ౪ ఎడరు గలుగ బండి యెద్దట్లు కడవ
నిడుమలే మిక్కిలి యిడుమల నొందు
- ౫ ఎడయక విఘ్నంబు లెనయ యత్నంబు
నెడపఁడేని యిడుమ లిడుమలఁ గుడుచు
- ౬ పడసితిమని లోభపడనట్టి వారు
చెడితి మనుచు వగ చెందఁగాఁబోరు
- ౭ ఒడలు పెక్కిడుమల కునికి యంచెటిఁగి
యిడుమల నిడుమలం చెన్నరు ఘనులు
- ౮ ముదముగోరక దుఃఖములు నై జము లని
మదిఁదలంచిన నిడుమల నొందఁడతఁడు
- ౯ సంతనంబున సంతసము నొందనతఁడు
చింతలోఁ జింతను చెందఁ డెన్నండు
- ౧౦ ఇడుమలె యించునం చెంచిన యతఁడు
పడయు నున్నతి తన పగవారుఁ బొగడ.

రాజ్యాంగ పద్ధతి
౬౪ మంత్రిత్వము

- ౧ వగ సాధనము వేళ పని నెఱవేర్చు
తెగ లెఱింగిన వాఁడె తేఱిన మంత్రి
- ౨ దిటవు విజ్ఞానంబు తెఱఁకువ కార్య
పటుత ప్రకృతిరక్ష వలయు మంత్రితకు
- ౩ కేవలము సంధియు విడిచినవారి
నాడరించుచుఁ జేర్చు నట్టిఁడు మంత్రి
- ౪ అలయుట తేర్చి కార్యముచేత యొక్క
జెరువునఁ జల్కుట తెలియును మంత్రి
- ౫ తగఁజేరి వచించు తద్దోష్టత దిటవు
తగఁజేన వాఁడె యానికతోడు పతికి
- ౬ పనిచే ప్రతులచే దేలు కాశలము
గలవానికి సనాధ్య కార్యముల్ గలవె?
- ౭ క్షాంతి తాను కాంచినయేని
క్షాంతి సరయందగుఁ జేయ
- ౮ తేలిపినఁ దెలియని పతికిఁ
దిట్ట బిడి మేలు తెలియ మంత్రులకు.
- ౯ తమ మంత్రిని చేకొనుకంటె
తమ మేలు దెబ్బదికొట్ల పగఱ
- ౧౦ తమ కు స్థిరమతి పడయనివారు
తమ గూల మెంచియు నందరు ఫలము.

౬గో పలుకు నేర్పు

- ౧ నాలుక మంచియన్నయము మేల్లందు
మేలు గాదది మేర మీఱిన పైది
- ౨ కలిమియు లేమియుఁ గలుగు వాక్కుననె
పలుకుల ననుకూలపడఁ గావఁదగును
- ౩ విను వారు కూడఁగా వినని వారలును
వినఁగోరు నదియ పో విశుతవాక్కు
- ౪ అరసి యింగితము మాటాడంగఁ దగును
పెరలేవు ధర్మార్థ విధు లంతకంటె
- ౫ పలుకంగఁదగుఁ దన పలుకులఁ బరుల
పలుకు గెలువలేని పద్ధతి నరసి
- ౬ కొనరంగఁ బలికి యొక్కొని పల్కులందు
రస మెఱుఁగుట మహాప్రాజ్ఞుల నియతి
- ౭ పలుకు పొందికఁ గొంకు పడయని వాగ్మీఁ
బలుకుల గెలువంగఁ బరులకు నరిది
- ౮ పలుకుల నింపుగాఁ బనుపడఁ గూర్పు
వలఁతుల నిచ్చించి పనివిను జగము
- ౯ కొలఁది యౌ నమల వాక్కుల నయమారఁ
బలుక నేరనివారె వదరుచుండుదురు
- ౧౦ ఎత్తి తెలియఁ దెల్పు నెఱుఁగని చదువు
గుత్తి నలరి తావి గొనని పూ వడువు.

౬౬ కార్య శుద్ధి

- ౧ కలిమి నొసంగును కలతోడు మేల్మీ
తలఁపులెల్ల నొసంగుఁ దగు పనిమేల్మీ
- ౨ పేరును మేలును వెలయింప లేని
కారియంబు సతంబు కడత్రోవఁదగును
- ౩ పేరిమితోడ జీవితమ౯ వారు
కీరితి చెడు పనుల్ కెడవంగఁదగును
- ౪ స్థిరమతి గలవారు సిలుగులు కలఁప
వెఱచి యొనర్పరు వేటిఁడి పనుల
- ౫ చేయకు బెడిదముల్ చేసిన నొకటఁ
జేయకు మరల నా చేతకు వగచి
- ౬ తల్లియాఁకలిఁ జూచి తలరు వాఁడైన
నొల్లమి తగుఁ బ్రాజ్ఞు లొప్పని పనులు
- ౭ సడిమోచి కూర్చిన సంపదకంటె
కడులెస్స లేమిడి ఘనులకుఁ గొంట
- ౮ తేరలక నింద్యముల్ తెగిచేయ నవియు
నెఱవేఱినను వీడనే యిచ్చుఁదుదిని
- ౯ వగవఁ గొన్నయవెల్ల వగవఁగాఁ దొలఁగుఁ
దగుమేలె యొనఁగు సద్ధనము పోయినను
- ౧౦ చెడుగులతోఁ గల్గి చేర్చి ప్రోచుటలు
ఎడ పచ్చికుండలో నెసరు కాఁచుటలు.

౬౭ కార్య దృఢత

- ౧ పని దిటవన నెద పదిలంబ యగును
కనుఁగొన నితరముల్ కావు దార్శ్మ్యములు
- ౨ చెడుగులు చేయమి చెడు పట్టులందు
నడలమి గెండు ధీరాళి మతంబు
- ౩ అగుదాఁకఁ బని రహస్యముగ నుంచుకొని
బుగులు పుచ్చినఁ గట్టములు వచ్చుఁ గాని
- ౪ పలుకు పెల్లరకును బహు సులభంబు
పలికిన తీరునఁ బనిసేయు టరిది
- ౫ ధీరుని పెను పని దిటవు భూరమణుఁ
జేరి లోకవినుతిఁ జెందు మిక్కిలిగ
- ౬ తలఁచి నారలు దిట్టతన మొందిరేని
తలఁచిన యవికొండు తలఁచిన యిది
- ౭ తేరు చక్రపుఁజీల తీరొందువాఁ
గేరందగదు యావు కీడ్పసియన్న
- ౮ కలఁగక దిటవూను కర్జంబునట్టి
తలఁకక తూఁగక తాఁజేయఁగలదు
- ౯ హెచ్చగు కష్టంబు చేపక నోచ్చి
చొచ్చి చేయఁగలదు సుఖమిచ్చుచో
- ౧౦ ఎట్టి దిట్ట మొనరనేమి? కాఁజూచు
దిట్ట లేమిని సమ్యక్తఁడను నిగము.

ఓర కార్య పద్ధతి

- ౧ నిర్ణయింపఁగఁదగు నిడుమేర యరసి
నిర్ణీత మాలసించినఁ జెడు గగును
- ౨ తాళఁదగినవానఁ దాళంగఁ దగును
తాళఁదగనివానఁ దాళంగఁ దగదు
- ౩ చెల్లుచోటులఁ బనిచేయంగఁ దగును
చెల్లనిచో వివేచించి చేయఁదగు
- ౪ పగనిల్య పనినిల్య పరికించి చూడ
సెగతేని శేషంబు చెన్నునఁ జెఱుచు
- ౫ భవ కాల కార్య సాధన సదనంబు
లను నైదు తమమఱ నరసి చేయఁదగు
- ౬ ముగియికి యడ్డంకి ముగియించి పొందఁ
దగుఫల మారసి తలకొనఁ దగును
- ౭ పనియును పనిచేయు పద్ధతి యెఱుఁగు
పనివాని నమ్మతి పడయుట లెస్స
- ౮ ఒక మదేభముచే మఱొండు గొన్నటులు
ఒక పనిచే నట్టి వొడఁగూర్పఁ దగును
- ౯ పొత్తుకాండ్రకు మేలు పూన్పు కంటె మును
పొత్తెడసినవారి పొందికొల్ తగును
- ౧౦ తనవార లడలఁగాఁ దలరి పిన్నతఁడు
మునుల వలన సంధి కావింపఁదగును.

౬౯ దూత్యము

- ౧ తెలిమియు మంచి వంశికత రాడ్వరులు
వలచు గుణము కలవాఁడెపో దూత
- ౨ తెలివి ప్రేమ తెలిసి తెలిపెడు శక్తి
కలయవి దూతకుఁ గడు ముఖ్యములుగ
- ౩ విజ్ఞులకడఁ దాను విజ్ఞుఁడౌ ఫలము
ప్రజ్ఞచేఁ బనిగెల్పు పలుకు పలుకుటె
- ౪ తెలివియు రూపంబు తేటిన చదువు
కలిసిన వాఁడెపో కాఁదగు దూత
- ౫ కీడు దొలఁచి యుటఁకించి కార్యంబు
నాడి యలర్చి మేలమరించు దూత
- ౬ కఱచి చెల్లఁగఁ బల్కి కన్నోటలేక
తటి కనువు నెఱుంగఁ దగువాఁడె దూత
- ౭ తగవును స్థానంబు తటి తగ నెఱిఁగి
వగచి పలుకువాఁడె వలఁతియకా దూత
- ౮ తేటయుఁ దోడ్పాటు తీర్పును గలుగు
మాటనేరువు దూత మంచి లక్షణము
- ౯ నుడివిన నుడువుల నుడివి న్యూనతలఁ
దడఁబడి చేప్పని దంటయే దూత
- ౧౦ చావుఁగూర్చున దేని జడియక పలికి
భూవిభునకు మేలు పొందించు దూత.

- ౧ వెగటొందు చపలు సేవించెడివారు
సెగఁ గాఁచుకొన నగ్గఁ జేరినట్లుండ్రు
- ౨ వలిక వలచిన దిచ్చింపకున్న
వలికచే నబ్బు హెచ్చైన కలిమి
- ౩ ఎఱిగి మున్నె దొసంగు తెడలింపఁదగును.
ఎఱిగిన విభుఁడేర్చ నెవ్వరి తరము?
- ౪ చెవిఁజేరి పలుకుట చేరి నవ్వుటలు
నవియింపఁ దగు విభు నఱుతే నెవ్వరికి
- ౫ మఱుఁగులు వినకయు మఱి యడుగకయు.
నెఱిగింప నెఱుఁగుట యెవరికే దగును
- ౬ వేళ నన్న యెఱింగి వినుగు కాకుండ
నాలింప వలచునట్లవి తెల్పఁదగును
- ౭ విన నిష్టవడునవి వినిపింపఁదగును
వినిన నిష్ఫలములు వినిపింపఁదగవు
- ౮ కిన్నవి వరునని విభు దూఱఁదగదు
ఉన్న మేటి పదవి కొదిఁగి యుండఁదగు
- ౯ అధిపు గౌరవ మబ్బెనని ధీరవరులు
విధి వప్పు పనులు గావింప రెన్నఁడును
- ౧౦ ప్రాతఁ చనవుచేతఁ బథము తొలంగి
కోత లొనర్చు మూర్ఖుఁడు సాశ మొందు.

- ౧ పలుక కున్నను సన్నఁ బనిఁ గనుపాఁడు
జలధి పరీత భూజనులకుఁ దొడవు
- ౨ ఎదలోనియది సంశయింపక యరయు
విదురు నెన్నఁగఁదగు విబుధ తుల్యునిగ
- ౩ పని నన్నచేఁగను ప్రాజ్ఞుని తేఁడు
కొనఁదగు నంగ మొకొం డిచ్చియైన
- ౪ తలఁపు చెప్పక కను తద్రజ్జులు తక్కు
గల యంగములు గల్గు ఘనులలో మేలు
- ౫ నన్నల నెఱిఁగెడి జాడ లేదేని
కన్ను లొడలియందు గల ఫలమేమి?
- ౬ అవల నున్నది చూపు నద్దంబు లీలఁ
దవిలి చూపును మోము తలఁపునఁ గలది
- ౭ ముదమును విసుగును మున్నడి తెలుపు
వదన నిభం బొండు వసుధను కలదె?
- ౮ తలఁపు నెఱింగి కృత్యము తీర్చు వారు
కలిగిన వారి మొగముఁ గన్నఁజాలు
- ౯ కనుచూపు మార్పాటు గనువారలున్నఁ
గనులె తెల్పు నొరుల కంటు నొంటులను
- ౧౦ కొలువ దొరల పనుల్ కొలత కట్టిలగు
నిల నూక్ష్మమతులు వహించిన కనులు.

2.2 స భ శ ణ ణ గు ట

- ౧ పలుకు లుటంకించి పలుకు పావనులు
పలుకంగఁదగు సభాపద్ధతి నరసి
- ౨ పలుకు పద్ధతిగన్న ప్రాజ్ఞులు నదను
తెలిసి దొనఁగులేక తేర్చి పల్కఁదగు
- ౩ పలుకఁబూనిన సభాపద్ధతి గనక
పలుకు నేర్పునురాదు ఫలమును లేదు
- ౪ ప్రౌఢులందున మేటిప్రౌఢులే గండు
మూఢులందున మేటి మూఢులే గండు
- ౫ ఘనుల సభను ముందు కడఁగి మాటాడ
కణఁగి యుండుట లెస్సయన్ని లెస్సలను
- ౬ ఘనుల సభను పల్కఁగడఁగి తొట్టిలుట
పెనుదారినుండి తాఁ బెడదారిఁ బడుట
- ౭ కొత్తుకులేక సభలఁ గూడి పలికెడి
చతురుల సభఁదన చదువు రాజిల్లు
- ౮ తెలియు నేర్పుగల తెలివరు లెదుటఁ
బలుకుట వర్ధిల్లు పాదు నీరిడుట
- ౯ విదురులలోఁ జెల్ల వివరించువారు
కదియరాదు ఖలుల కడ మఱచియును
- ౧౦ ఘనులు లేని సభను కడఁగి పల్కుటలు
చినికి నట్లగు సుధ చెదర ముంగిటను.

23 స భ కు వే జ వ మి

- ౧ వగ యెఱింగి పలయు వానిఁ బల్కుదురు
తెగ యెఱింగి పలుకు ధీరులు సభల
- ౨ చదురుల సభఁ దమ చదువు చెల్లంగఁ
జదువు వారధికులు చదువరు లందు
- ౩ పలువురు పగఱ గెల్వంగఁ జచ్చువారు
కొలఁది మందియె సభఁ గొంకని వారు
- ౪ నేర్చినవారలు నెఱియొప్పు బలికి
నేర్చున దెక్కుదు నేర్చిన కడల
- ౫ తగు రీతినభల నుత్తర మిచ్చు కొఱకుఁ
దగు శబ్ద శాస్త్రంబు తర్కంబు చదువ
- ౬ శాస్త్రంబు లేలొకో శౌర్యహీనులకు?
శాస్త్రంబు లేలొకో జంకు వానికిని?
- ౭ పలుక సభను జంకువాని శాస్త్రంబు
కలనఁ బిఱికి చేతి కైదువుఁ బోలు
- ౮ పండిత సభ మేలు పలుక లేకున్న
దండిగా నేర్చు శాస్త్రము నిష్కలము
- ౯ నేరని వారికంటెను బీడు నేర్చి
పేరొందు ఘనసభ వేజుచేడు వారు
- ౧౦ బ్రదికి యుండినను జీవచ్ఛవ మిచ్చు
చదువు చెల్లంగఁ బల్కు జరిగిన చదువి.

కోశ పద్ధతి.

౭౪ దేశము

- ౧ కొఱలేని కర్మకుల్ గురు ధనపతులు
నెఱిగల్గువారలుండిన యదె నాడు
- ౨ కడుకల్పించే జనుల్ కాంక్షింపఁ దగుచుఁ
జెడని పంటలఁ దనర్చినయదె నాడు
- ౩ పలు శస్త్ర నష్టముల్ పైఁబడ నోర్చి
శీలమైతి యరి యాయఁ దగినదే నాడు.
- ౪ పెనుగొద చెడుపగ వీడని నొవ్వి
యెసయక యుండునదే యగు నాడు
- ౫ పలుకూటవాలు లోని పగయునుఁ తేని
కొల కుట్రలేక నెక్కినునదే నాడు
- ౬ చెడుగెఱుంగక తప్పి చెడినను పంట
లునుగని యదె మేల్చి యొప్పిననాడు
- ౭ ఫలనాడి మలనీరు బలమైన కోట
వెలిసిను లోనీరు విషయాంగకములు
- ౮ ధనమును నీరోగతయుఁ బంట సుఖము
పెనుకాపు నాటి కొప్పిన మండనములు
- ౯ అలయ సాలయఁ గల్గునది నాడుకాదు
అలపు సాలపు లేక యగునదే నాడు
- ౧౦ మున్నెడు ప్రజలొంటి మలయని దేశ
మున్ని గుణములున్న నెనయు నిష్ఫలము.

2గో కోట .

- ౧ బలియురకును భీతి బ్రదుకు వారలకు
నిలుకయా కలిమిగా నెగడును కోట
- ౨ అగడితయును బయలద్రెయు నెడ
యగు వనమును కల యదియహా కోట
- ౩ బొన్నత్యము వెడల్పు నరిదియు చార్చి
మన్నాల్గు గలగోడ యగునది కోట
- ౪ సన్నకావలిచే విశాలమై యగుల
పన్నుగడ నడంచు పాటిదే కోట
- ౫ దుస్సాధమగుచు వస్తువు లన్నిగలిగె
తెస్సగా నిలువఁ బొల్చినయదె కోట
- ౬ అన్నివస్తువులుండి యదనున కొడవు
కన్నాకు పీరులఁ గలయదే కోట
- ౭ ముట్టి వంచించియుఁ బోరివీల్చియును
పట్టంగఁ గానిదే బలమైన కోట
- ౮ ముట్టడించినవారి ముట్టి పట్టుగను
పట్టనీయక గెల్వ బలమిచ్చుఁ గోట
- ౯ మొనమొగమున నరుల్ మొరిగి నెరిక
బనిమొగమున బీరపలుచుమేలే కోట
- ౧౦ ఎట్టి మేలిమి కలదేని కష్టమున
దిట్ట లేమిని లేనిదియ యగుఁ గోట.

౭౬ వి త్తార్జన వి ధ ము

- ౧ వ్యర్థుని నేని సమర్థుగాఁజేయ
సర్థముకంటె వేటవనిని గలదె ?
- ౨ కలవారి నెల్లరు గౌరవించెదరు
కలిమి లేకున్న నగౌరవించెదరు
- ౩ ధనమను మేల్ దివ్వె తలఁచిన యెడకుఁ
జని పగయను నిరుల్ సమయంగఁజేయు
- ౪ వగఁదేటి చెడుగాఁటి వచ్చిన ధనము
తగవును గూర్చు నిత్యనుఖిమ్ముఁగూర్చు
- ౫ కరుణతోఁ బ్రియముతోఁ గాని ధనమ్ము
నరసి త్రిశుద్ధిగా నార్జింపఁదగదు
- ౬ జయశుల్కధనము లస్వామిక ధనము
నయమాగ నృపుని ధనంబయకా నండు
- ౭ నెనరుచేఁ బొడమిన నెటజాలి బిడ్డ
ధనమను సౌభాగ్య ధాత్రిచేఁ బెరుఁగు
- ౮ కలిమి చేతఁగలాఁడు కార్యంబు చేత
మలయెక్కి యేన్దుల మాతాట గనుట
- ౯ ధనము చేర్చుఁడు శత్రుతతి కృత్యములను
తునుమఁ దత్సమ శితద్రుణమొందు లేదు
- ౧౦ ధనము సత్పద్ధతి దండిగఁ గూర్పఁ
దనరారు సుఖవుగా ధర్మంబు ప్రేమ.

- ౧ వెతకు భీతిల్లక విజయమే పొందు
చతురంగసేన మేల్పంపద పతికి
- ౨ తఱిగిన యెడ తేఁడు తలరిన యెడను
వెఱవమి యరిది తొల్వెల్వకుఁగాక
- ౩ ఏమగుఁ గడలి యట్లెలుక లార్చినను ?
పాము బుస్సనినంతఁ బాటవే యడలి?
- ౪ సడలక లొంగక సరబడి వచ్చు
కడిమి గల్గినదె నిక్కంబగు సేన
- ౫ జముఁడె త్తివచ్చిన జంకక నిలిచి
సమరంబు తెగి సేయఁ జనునది సేన
- ౬ కడిమి మానము వీరగతి వర్తిలుటయు
నెడతేటయును సేన కేడుగడ యగు
- ౭ పై నెత్తిరా నోర్పు పగిదితో శత్రు
సేన నెదిర్చి నిల్చినయదె సేన
- ౮ కడిమియు దృఢత లేకయు మొగ్గరంపు
వడువుననే మేల్చి వడయును సేన
- ౯ తఱుఁగు దారిద్ర్యంబు తఱుఁగని వినుగు
పొరయ దేనియు మొన పోరిలో గెలుచు
- ౧౦ నెఱ మగల్ పలువురు నెఱసి యుండినను
నెఱి నాయకుఁడు లేక నిలువదు సేన.

౭౮ శౌర్య పటిమ

- ౧ ఎదిరించి తుడిబల్లు రీల్లిరి ప్రభువు
నెదిరింపకుండు బ్రదు కింపగు నేని
- ౨ కానఁ గుండెటిఁ గొట్టు కై దువుకంటె
నేనుఁగుపైఁ జెడు నిషువూన మేలు
- ౩ ఎదిరింప నెదిరించుటే పౌరుషంబు
ఎదిరి క్రుంగిన దయయే దాని వాఁడి
- ౪ మదకరి వైచి చేమలయు కై దువున
నెద గాఁడినది గని యెలరు శూరుండు
- ౫ కనలి చూచిన కన్ను కై దువు వైవ
మినికెనేనియు నోటమియె మేటి కదియు
- ౬ కడచిన నాథుల గణియించి గాయ
పడని నాథుల లెక్కపఱుపఁడు జోదు
- ౭ ఘనకీర్తి కసువుల గణియింప కుండు
ఘనునకే భూషయా గండపెండెరము
- ౮ దురమున నసుభీతి దొరయనివారు
ధరణిపుఁ డలిగినంతన మాఱుపడరు
- ౯ చేసిన శపథంబు చెడకుండఁ బోరి
గాసిలి చావఁ దెగడు వార లెవరు?
- ౧౦ ఏలిక కంటి నీ రెనఁగించు చావు
చాలినఁ దిరిసియు సాధింపఁ దగును.

మైత్రీ పద్ధతి.

౭౯ స్నేహ ము

- ౧ గడియింపఁ గలదె సంగాతంబుకంటె!
అడరు రక్షక మెద్ది యద్దానికంటె!
- ౨ విజ్ఞసంగతి బాలవిధుపోలఁ బెరుగు
అజ్ఞుల చెలిమి మున్నడరి వెళ్ నజ్ఞులు
- ౩ చదువఁగాఁ జదువఁగా జ్ఞానంబు పోల్చి
నొదవ నొదవ మేల్మి యొప్పు సన్నెత్తి
- ౪ నగుట కొఱకుఁగాదు నంటు; పైసఁ
దెగి మందలించి తక్ దివుచుట కొఱకె
- ౫ కలియుట యలవాటు కావు పేతపులు
చెలిమికి ముఖ్యంబు చిత్తవృత్తి ను
- ౬ అది చెల్మికాదు మోముల పుష్పము
అదియ చెలిమి మనఁ బరిమళము
- ౭ తగనిత్రోవల మాన్చి కలుగఁ జేయఁ
తగమి రాఁ దాఁగొను తొక్కనాకాది
- ౮ ఉడుపు జాతీన వారి కొరకై నొక
నిడుమల నపుడె మాయించును నాటిని
- ౯ చెల్లునంత వఱకుఁ జెల్లించు నుదయ
మొల్లంపు నిలుకడ మాఖ్యమై ప్రకటి
- ౧౦ ఇతఁ డిట్టివాఁడు నేనిట్టిఁడ నెరుగు
హితమైత్రీ కేనియు నిడు నొక ముఱు.

౮౦ స్నేహ విచారణము

- ౧ పెరిమఁ జెలిమిచేసి విడరాదు గాన
నరయక చేయఁ గీడది వోలె లేదు
- ౨ అరసి యరసి చేయనట్టి సంగడము
పొరయించుఁ బదపడి పొలియు కష్టముల
- ౩ గొనము కొలము దొసంగును చుట్టటికము
పొనుఁగుపడక కాంచి పొందనొఁ జెలిమి
- ౪ కులముమేలిమి నిందకుం జంకు గుణము
గలవాని కిచ్చియుఁ గలియంగఁదగును
- ౫ తగనివి దుఃఖింపఁ దగఁజెప్పి త్రుంచి
తగవు నడవు మైత్రి తాఁబొందఁదగును
- ౬ చెడుగువలన నొండు చెలఁగు లాభంబు
కొడిమెచెల్మి పొలంబుఁ గొలుచుకొల యగు
- ౭ ఒకనికీ బెనులాభ మొనఁగు నేదియన
వెకలులతో మైత్రి విడుచుట యండ్రు
- ౮ క్రుంగించు నవి మదిఁ గొనరాదు వగలఁ
గ్రుంగ వీడెడు చెల్మి కొనఁదగవెపుడు
- ౯ చెడువేళఁ జేవీడు చెలిమిని నరుఁడు
మడియఁచో దలఁచిన మదిఁ గాల్చివైచు
- ౧౦ పడయున దలసియే బావన మైత్రి
విడుచున దొకటిచ్చి వికటించు మైత్రి.

౧౧ చ న వు

- ౧ స్వాతంత్ర్యమును ప్రతాపజాలని చెలిమి
ఖ్యాతిగాఁ జనవను ఘనతను గాంచు
- ౨ సంగతి కంగంబు స్వాతంత్ర్య మద్ది
యంగీకరించుట యమలుల తగవు
- ౩ స్వాతంత్ర్యకృత్య మొప్పక యుండునేని
ప్రాత చెల్మికిఁ గల్గు ఫలమేది చెప్పుమ?
- ౪ మిత్రులు చెప్పక మీటి చేసినను
మిత్ర ధర్మముఁ బట్టి మేకొందు బుధులు
- ౫ పనులు కూడని వంటు పట్టునఁ జేయఁ
జనవొ వెడఁగొ యంచుఁ జను సమ్మతింప
- ౬ చెలిమిమేర యెఱుంగు చెలికాండ్రు చనవు
వలన మిత్రుదొసంగు వలనఁ జేవిడఁడు
- ౭ చెలిమి ప్రాతవడిన చెలికాండ్రు చెడుగు
కలవి చేసిన వీడఁగాలేరు ఘనులు
- ౮ చెలికాండ్రు చెడుగులఁ జెవిఁ బెట్టుకున్న
సిలుగు చేసిననాఁడె చెలఁగు మేలిమిగ
- ౯ చెడక ప్రాతవడిన చెలికాండ్రు చెలిమి
విడని వారిని చాలఁ బ్రేమించు జగము
- ౧౦ ప్రాత మైత్రికి వేఱుపడని సద్గుణులఁ
బ్రీతిఁ గొందురు శత్రు వీరులు నెదల.

౮౨ చెడు చెలిమి

- ౧ చెలిమి మిక్కిలి యొప్పు జెనటుల చెలిమి
చెలగుట కంటెను క్షీణింప మేలు
- ౨ కలుగఁ జేరుచు లేమిఁ గడఁద్రోచు పలువ
చెలిమి చేసిననేమి? చేయక యేమి?
- ౩ చెలిమి లాభము మేర చింతించువారు
వెలయాండ దొంగల విధము గలారు
- ౪ తగఁద్రోచి యనిద్రోచు తగని గుఱ్ఱంబు
వగ చెల్లిఁగొనుకంటె బడయమి మేలు
- ౫ చేయు సాయము లేని చెన్నఁటి చెలిమి
చేయుటకంటెను చేయమి లెస్స
- ౬ అజ్ఞులమైతి యత్యధికమాకంటె
విజ్ఞులతోఁ బగ వేపాళ్లు మేలు
- ౭ ఎగతాళి తిండి యయ్యెడు చెల్మికంటె
బగఱచే బదికోట్ల పాళ్లు మేలబ్బు
- ౮ అవు పని కానీక యడఁగార్చు చెనఁటి
తవులు చెప్పకదోర్చు తగవెపో లెస్స
- ౯ పలుకు చేతలు వేటుపడు వారి చెలిమి
కలనై నఁ గలిగినఁ గావించు జెడుగు
- ౧౦ సదనాన స్నేహించి సభను నిందించు
పిదప చెల్మి తగదు వీనమంతేని.

౮౩ త గ ని చె రి మి

- ౧ మనసున లేక పై మలసిన చెలిమి
తను నలఁచుట కది చాకలి యగును
- ౨ చెలిమిగలట్టుండి చేరని చెలిమి
చెలువల మదివోలెఁ జెలఁగి భేదిల్లు
- ౩ మంచివి పలునేర్చి మనసుతోఁ జెలిమి
పెంచుట యదిలేదు వెడఁగుల యెడల
- ౪ కనినప్పు మొగముతోఁ గలకల నవ్వి
మనసున రోయు వెంబర కంజఁ దగును
- ౫ మనసున నొంటని మనుజు లేజేని
వినిపింప మేకొంట వెరవు గాదండ్రు
- ౬ తగవరిపోలె హితము లాడఁ బూనఁ
బగలు పల్కు లపుడె పరికింపఁ దెలియు
- ౭ చెడు వెంటకే యగుఁ జెలఁగు విల్వంక
చెడుగునకే యగుఁ జెనఁటుల నయము
- ౮ అరుల కై మోడ్చులయం దశ్రులందు
నరయ దాఁగియె యుండు నాయుధమొందు
- ౯ పెల్లుగ స్నేహించి వెనుకఁ గ్రేడించు
కల్లరి నవ్వించి కడఁద్రోవఁ దగును
- ౧౦ పగవారు స్నేహించు పగిది యేర్పడిన
మొగముతోఁ జేసి లో మొనసి వీడఁదగు.

నుః ఖ ప ద్ధ తి .

౮౪ వెడఁగు

- ౧ వెడఁగన నేది వివేచించి చూడఁ
జెడుగులఁ గొని మేలు చిదియ వీడుటయె.
- ౨ వెడఁగులలోపల వెడఁగేది యన్న
నెడఁద గొంతెమకోర్కు లిచ్చగించుటలు
- ౩ అరయిక సిగ్గు ప్రియంబును శ్రద్ధ
వెరవు లేకుండుట వీఁడి తీరు
- ౪ చదివి వివేచించి చదురాడి యట్లు
పొదలని జనుకంటె మూఢులు లేరు
- ౫ వీడుజన్మంబుల నెయు నారకము
ప్రోడయై యొక్క బామునఁ గూర్చు వెడఁగు.
- ౬ పని యొందు పూనఁగా వగలేని వెడఁగు
పని చెఱచుటె కాదు బంధముల్ గొనును
- ౭ పెనుకల్మి గలిగిన వెంగలి కొకటఁ
దనవారు గొదగొనఁ దరియింతు పెరలు
- ౮ తనచేత నొకకాసు తనరిన వెడఁగు
కనఁగ నున్నత్తుండు కలుదావు కరణి
- ౯ విడునపు డగు నొక్క వీడయు లేదు
వెడఁగులతో మైత్రి వెడఁగుల కింపు
- ౧౦ వెడఁగు తాఁజొచ్చుట విజ్ఞుల నభను
కడుగని కాల్పడకను పెట్టు వలను.

౮గో అ ల్ప జ్ఞ త

- ౧ లేముల లేమి ధీలేమి తక్కినవి
లేమిని లోకంబు లేమిగాఁ గొనదు
- ౨ వెడఁగు మనసు వచ్చి పెరవాని కీవి
పడయు నాతని తపః ఫలమగు నిజము
- ౩ అరులును గలిగింప నరుదగు వెతలు
పొరయించు కొందురు మూర్ఖులు జగతి
- ౪ అజ్ఞానమన నేదియన మేము గొప్ప
సుజ్ఞానుల మటంచుఁ జొక్కెడు భ్రాంతి
- ౫ నేరక పై కొని నెగడిన, మున్ను
నేరిచినది గూడ నెఱయించు శంక
- ౬ తమ దొసంగుల నీఁగఁదలఁపక యంగ
కముల సంగముఁ గప్పఁ గడఁగుట వెడఁగు
- ౭ అరిది విద్దియ జార్చు నంతియ కాదు
పొరయించుకొను మూర్ఖు పాలి వోని వెతల
- ౮ తెలిపినఁ జేయఁడు తెలిసియుఁ గొనఁడు
అలయెడై మరణాంత మననికి నొవ్వి
- ౯ కాననివాఁడు తాఁ గాన్పించుఁ గనఁడు
కానకుండిన వాఁడు కాంచుఁ గన్నంత
- ౧౦ కలదన్న దానిని కల్లయన్ వాని
నిలఁ బిశాచంబుగా నెంచును జనము.

- ౧ అన్ని ప్రాణులతోడ నలరని గుణము
పన్ని యడరు నొవ్విఁ బగయండు బుధులు
- ౨ వేటిమిఁ దలపోసి వెగటు చేసినను
వైరంబుతోఁ గీడు పఱుపమి లెస్స
- ౩ పగయను చెడునొవ్వి పాసినవాని
కగును నిత్యమ్మయి యలరు పొగడ్త
- ౪ చెడుగులఁ జెడు గీను చెలఁగకున్నేని
పడయు సౌఖ్యముల లోపల మేటి నుఖము
- ౫ పగయన్న నొదిఁగిలి వర్తిలు మేటి
నెగచి గెలువఁ గోర నెవ్వరు గలరు?
- ౬ కడునింపు పగయందు కలవారి బ్రదిమి
నడరుఁ జాపు బ్రతుకు లతి శ్రీఘ్రు గతిని
- ౭ పగ నిచ్చగించు వెంబరలు జయంబు
మొగిఁ గూర్చు నయ ధనంబును గాంచలేరు
- ౮ పగకు మా తొడ్డమి పడయు నున్నతిని
ఎగచి పూనిన నబ్బు నిడుమలు మిగిలి
- ౯ తనకు నయము వచ్చుతఱిఁ బగఁ గనఁడు
అనయంబు వచ్చుచో నధికంబు గాంచు
- ౧౦ కంటుచేఁ గీడులు గలుగు నన్నియును
నంటుచే నగు మంచి నయము లన్నియును.

- ౧ వలదు దండము బలవంతునితోడ
వలసిన లొంగని బదుగుతోఁ దగును
- ౨ న్వహిత సామంతాది బలములు లేక
అహితుల నడఁచి జయంబెట్లు గొనుట ?
- ౩ తెగువయుఁ దెలివి పొందిక లేని లోభి
పగఱకు మిక్కిలి పాటి సులభుఁడు
- ౪ అతికోపియై మంత్ర మరయక యుండు
పతి యెప్పుడే నేరికేని లోకునయ
- ౫ నియత పథము జననింద కార్యంబు
నయ మెఱుంగని వాఁడు నంటు మాత్తురకు
- ౬ ఎఱుంగని కోపంబు నెదుఁగు కామంబు
పొరయువాని పగ నెప్పుడు నెంత పగఱు
- ౭ తనపనికే విరుద్ధము నేయు పతికి
ధన మిచ్చియును విరోధముఁ గొనవచ్చు
- ౮ గుణహీనుడయి చెడుగులు పెక్కులున్నఁ
దనకుఁ దోడదికాదు దాయల తోడు
- ౯ భయము నజ్ఞానంబు పగఱ కున్నేని
జయలక్ష్మి తమకు సిచ్చలు చేరువగును
- ౧౦ అల్పుని పగచేత నడరు ధనమ్ము
అల్పుమైనఁ గొనమి నడరదు యశము.

౧౮ ప గ స్వ భా వ మె టు గు ట

- ౧ పరిహాసమునకేని పగయను గుణము
పరికింపఁ దగమియే ప్రాజ్ఞుల మతము
- ౨ విలువృత్తి గల పగ విని కొనవచ్చుఁ
బలుకువృత్తి గలారి పగ కొనఁదగదు
- ౩ పలువురతోడను పగగొను నొంటి
తలఁప వేఁదుటకంటెఁ దగఁ గీడువాఁడు
- ౪ అదన వేరమిని స్నేహమ్ముగాఁ గొనుచుఁ
బొడలు తేని కడంగి భువనంబు నడచు
- ౫ అగుతోడు లేనితేఁ డదను నెఱింగి
పగ చీల నందొందు పడయంగఁ దగును
- ౬ తన కొక్క యిదుమ యాతఱిఁ బరస్పవులఁ
గొనియుఁ గొనక కూడి కూడమి తగును
- ౭ నొచ్చిన దొరులకు నొడువంగఁ దగదు
బొచ్చెంబు పగఱకు మును చూపఁ దగదు
- ౮ తగవార నేనయు ద్రవ్యంబుఁ బెంపఁ
పగఱ కఱకు త్రుళ్లు పాటడఁగాట
- ౯ ఎలవేళ ముండ్ల చెట్టెడలింపఁ దగును
చెఱుగు పిదపఁ దన చేతిని చెఱుచు
- ౧౦ అరికీకు తొల్తనే యడు గార్పకున్నఁ
దిగి యూర్చుటకును తెఱఁకువ కాదు.

గా లో ప గ

- ౧ నీడనీగము కీడు నించు నొవ్వితటి
కీడు దాయ లొనర్తు కీడుగువేళ
- ౨ అంజదగదు అంపమైన శత్రులకు
అంజదగును చుట్టలైన శత్రులకు
- ౩ ఎడపగ కంజ త న్నేదుకోకున్న
మడియించు నదనఁ గుమ్మరికైదు నట్లు
- ౪ పగలోనఁ గలిగిన ఒందుగుల్ గూడ
పగవార లగుదురు పలుపాట్లు గలుగు
- ౫ కలిసియుండియు నెదఁ గంటున్న యెడలఁ
బొలియించు పెనుకవ్వములు గలిగించు
- ౬ కలిసియుండెడి యెదఁ గరకరి గలుగు
బొలియకుండు తరిది భువి న్నొడవే
- ౭ పలుకులఁ గలిసి లోపగ యున్నవాని
గలియరు గిన్నెకుఁగల మూలక బోతి
- ౮ చెఱచు లోపగ గల్గఁ జిట్టిన భావి
నటుగు బంగార మట్లలుగుచు నుండి
- ౯ ఆవ పప్పుత్రైన నాద మచ్చునను
భావింపఁ జెడుగు గొప్పదిగఁ జిట్టి వ
- ౧౦ ఒడఁబాటు లేనట్టి మొదలిన నొక
గుడిసెలోఁ ద్రాచుతోఁ గూడిన నొక

౯౦ పెద్దల నగారవింపమి

- ౧ పట్టు విడనివారి పనులాలి గొనమి
నెట్టన రక్షల నెటి మేటి రక్ష
- ౨ పెద్దలఁ దా గారవింపనియెడలఁ
దద్దయు నబ్బు వెన్దవిలి పెన్వేతలు
- ౩ తలఁపు నెఱపుకొను తత బలాధ్యులకు
సిలుగులు కూర్పుఁడు చెడఁ గోరునెడల
- ౪ చతురుల కచతురుల్ నలుపుట కీడు
పితృపతిఁ జేయెత్తి పిలుచుటఁబోలు
- ౫ నెఱ కడిమి గల మన్నీని యారసకు
గుటి యగువా రెందుఁ గొఱలంగలేరు
- ౬ నిప్పున దుమికియు నెగడఁగలారు
ముప్పు ఘనులకెంచి పొదలంగలేరు
- ౭ తగవు గల్గినఘనుల్ తద్దయుఁ గినియఁ
దెగు దొరతనమును తెఱఁగైన కలిమి
- ౮ కొండవంటి ఘనులు కోపింపఁ గూలు
నిండు సంపదగల నెఱ కుటుంబములు
- ౯ ఘనకార్యముల సిద్ధిగలవారు కినియఁ
దునిఁగి నడుమఁజెడుఁదూలి యింద్రుఁడును
- ౧౦ అధిక తపోమహిమాధ్యులు కినియ
నధిక సహాయకులైన వర్ధిలరు.

౯౦ ఆంధ్ర వాంఠ కు లోక గుట

- ౧ మగువకు లొంగిన మహిమ చేకుటదు
తగులరా నెఱి గార్యదత్తు లెన్నఁడును
- ౨ అరయక యాలిప్రియముఁ గోరువాని
సిరి మగవారికే సిగ్గుఁ గల్గించు
- ౩ ఆలికి నణఁగు కార్యము ఘనులందు
చాలఁగా బిడియంబు సమకూర్చు నెపుడు
- ౪ తరుణి కడలి నుకృతము సేయలేని
పురుషుని పనినేర్పు పొగడంగఁ బడదు
- ౫ ఆలికి నడుఁగు వాఁ డన్ని వేళలను
మేలు సేయఁగ జంకు మేలువారలకు
- ౬ యువతీ కరీర బాహుల కంజువారు
దివిజాభులై నఁ గీర్తిని గాంచలేరు
- ౭ మడఁతి యాజ్ఞ నడచు మగఁటిమి కంటె
బిడియంపు స్త్రీత్యమే వేపాల్లు గొప్ప
- ౮ ముదిత యాజ్ఞ నడచు పురుషుండు మిత్రు
కొద దీర్పలేడు మేల్కూర్చును లేడు
- ౯ సర్మసఖికి లొంగు నరుకడ లేవు
ధర్మంబు సర్థంబుఁ దదితరంబులును
- ౧౦ అరయ నెడఁద దిట వగువారియెడల
దొరయ దాలికి లొంగు దొడ్డ వెడంగు.

౯౨ వెలయాండ్రు

- ౧ చెలిమిచే గోరక సిరిచేత గోరు
వెలయాండ్రు ప్రియవాక్కు వెత గలిగించు
- ౨ గుణములు ఫలముకై కొనియాడునట్టి
గుణహీనల నెతింగి కోరంగఁ దగదు
- ౩ వెలయాండ్రు దడవుట పెనుచీకటింటఁ
దలిరిచి పీనుఁగుఁ దడవుటఁ బోలు
- ౪ ధనమునే కోరు కాంతల యల్ప సుఖము
నెనరు ధనము గోరు నియతులు గొనరు
- ౫ ఎడమేల్కిగల జ్ఞాను లిల వెలయాండ్రు
కొడ సుకంబుల కిచ్చగొన రెన్నఁడేని
- ౬ తమి రేచి కొఱసోము దవిలించు చెలుల
సమలకీర్తులు గొన రాలింగనంబు
- ౭ ఎడవేఱ యుండి పైకిచ్చించు చెలుల
ముదమునఁ గొగిలింపుదు రల్ప మతులు
- ౮ కపటాత్మల మనంబుఁ గనని యజ్ఞలకుఁ
జివల మోహిని వెల జలజాక్షియండ్రు
- ౯ వారకాంతా మృదు బాహువుల్ లోతు
కారవ మగును ధారణి వెంబరలకు
- ౧౦ ఈరెదగల వెలయింతులు, పణము,
వారుణి, సిరి త్రోచువారి కిష్టములు.

కలుదావమి

- ౧ త్రాగు ధుంచు వారలు శత్రుభయద
యోగంబు తేజంబు నొందఁగాలేరు
- ౨ త్రాగఁ దదు కల్లు త్రాగఁ గోరినను
త్రాగుఁడఘన గణ్యాతను గోరరేని
- ౩ తల్లికిఁ గూ రోతను గూర్చుచుండు
కల్లు ఘనుమెడఁ గలిగించు నేది?
- ౪ కల్లను నింమా కడు దొనఁగున్న
యెల్లరకుఁ సిగ్గుటింతి వెన్నిచ్చు
- ౫ వెలయిచ్చిలుద్రావి వివశత గొనుట
కలుగు చేల పాటు గానమి నగును
- ౬ మృతుఁడు ద్రితుఁ డించుమించు సమాన
గతు లట్లుసమును కలుద్రావువారు
- ౭ త్రావి మైఱచుచోఁ దనవా రెఱుంగ
వావిరి నశల పాలగు వాఁడు
- ౮ కలుద్రామైఱవమఁ కఱర వీడఁదగు
వెలలుచుది యెద వీడని మఱుఁగు
- ౯ సొలపరికితంబు చొప్పు చూపుటలు
జల మధ్యతు దివ్వెఁ జూచి చూపుటలు
- ౧౦ త్రాగనిశలోఁ ద్రాగుబోతుఁ గని
త్రాగుటగుకీడు తలఁపలే దొక్కొ?

౧౪ జా ద మ

- ౧ జయశీలుఁడేని జూజముఁ గిగఁ దగదు
జయపణంబును బడిశము చేస వితము
- ౨ ఒకటి గెలిచి నూలు లోడజూదరులు
సుక మొంద నడచెడు చ్చొను గలదె ?
- ౩ అడ్డసాళ్ల నుతించి యాడెవాని
గడ్డుకలిమి వేలుకడఁ జేరుదొలఁగి
- ౪ బన్నమ్మ లిడి చిన్న పోనె తమ్ము
కన్న నెద్దడిఁ గూర్చుకొందు లేదు
- ౫ సారెలు పలకయు సభఁ దిడని
వారలే యుండి లేవడు వారు
- ౬ కడగండ్లఁ గొందు సుఖఁ గనరు
పడి నెత్త పెద్దమ్మ ప్లావారు
- ౭ పనుపడు గుణము సంపడిను చెడును
తనకాలమెల్ల జూదమ్ముగడప
- ౮ ధనము నాశముచేసి దనెఱవి
నెనరు మానిచి కుడ్పు గుఁ బణము
- ౯ ధనము తేజము విద్య తఁగి యుడుపు
లను నైదు తనుచేర వాత్తమ్ము
- ౧౦ చెడు కొద్ది వలపు హెచ్చూదమందు
పడు కొద్ది జీవికి వలపు పేయి.

౯౫ మండు

- ౧ మొదలి కారణములౌ మూఁడు ప్రకృతులు
పొదలిన దగ్గినఁ బొడము రోగములు
- ౨ తిన్నది యలుగుట తెలిసి భుజింప
నెన్నఁగా నొడలికి నేల యశావధము?
- ౩ అఱిగిన పరిమితి నరసి తినునది
చిరకాలము మనడి జీవి దారియది
- ౪ అఱిగిన దెఱిఁగి పేరాఁకలి గొనఁగ
నలుగని వెఱిఁగి తానగు భుజియింప
- ౫ తగియుండు తిండి మిశముగ భుజింప
నగు రోగదుఃఖంబు లరయంగ లేవు
- ౬ మితి యెఱింగిన సోమ మితిమీఱునట్లు
మితిమీఱ నొవ్వియు మితిమీఱుచుండు
- ౭ కడుపుచిచ్చు కొలఁది గానక మీఱి
కుడువ రోగమ్ములుఁ కొలఁదికి మీఱు
- ౮ గదము నిదానంబు గాంచి తొలంగు
పదురు నెఱిఁగి చేయవలయుఁ జికిత్స
- ౯ గదగు కొలంది రోగము కొలందియును
అదను నెఱిఁగి చేయనగుఁ గ్రియ వెళ్ల
- ౧౦ గదగుఁడు వెజ్జూడిగము మందు నాల్గు
గదిసిన పద్ధతి కడుమేల్ చికిత్స.

ప్రజాపద్ధతి.

౯౬ కులీనత

- ౧ అడకువ నానయు నార్జవ మవని
నడరుఁ గులీనుల కది నహజముగ
- ౨ నడవడి సత్యంబు నానయన్ మూఁటి
నెడయ రుత్తమవంశ మెనసినవారు
- ౩ తగు కులీనులకు సంతసము దానంబు
తెగడమి ప్రియవాక్కు తెరువు లీనాల్లు
- ౪ వెలయఁ గులీనులు వేకోట్ల ధనము
గలిగినఁ జెడుపనుల్ గావింపఁబోరు
- ౫ వరవ తగ్గిన ఘనవంశజుల్ కుంగి
యురుగుణంబుల సుంతయును మాఱుపడరు.
- ౬ విమలకులాచార విధి విచారకులు
బ్రమయించి కానికార్యము లొనరుపరు
- ౭ ఒప్పుకులము వాని కొకదొసఁగున్న
గొప్పగా నెలమచ్చ కొమరునఁ దోచు
- ౮ కడు కులీనుని కడఁ గటువున్న వాని
పొడమికలో శంక పొందంగఁదగును
- ౯ మొలకలు తెలుపును వుడమి శీలంబు
పలుకులు తెలుపును వంశ శీలంబు
- ౧౦ వలయునెడ శుభంబు వలయు బిడెంబు
వలయునెడఁ గులంబు వలయు నయంబు.

- ౧ తఱుఁగని గరువంబు తనరినయేని
తఱుఁగగు చెడుపనుల్ తాఁజేయఁ దగదు
- ౨ ఖ్యాతితో మానంబు నాసించువారు
ప్రీతికై యొప్పని విధు లొనరువరు
- ౩ అడఁకువ ధనము గలప్పుడు వలయు
నడఁగమి చిఱులేమియందును వలయు
- ౪ కులజులు తమ కులగురుతఁ గోల్పడిన
తలవీడు కురులట్లు తలఁపఁబడుదురు
- ౫ క్రుంగు కార్యమునేయ గురిగింజయఁజే
క్రుంగుదురు నిజంబు కొండ పోల్వారు
- ౬ తెగడువారల వెంటఁ దిరుగ యశంబు
నెగడదు దివి లేదు నిగుడు నింకెద్ది?
- ౭ చెడువారి వెన్నాడి జీవించుకంటె
జెడనంటమేల్ తొలి స్థితియందెయుండ్లి
- ౮ కులము మానము గూడఁ గ్రుంగుచో కాదట
నిలుపుకొనుట చావు నీగు మందగుకె?
- ౯ జడ నీగ బ్రదుకని చమరంబు వోలె
విడదగుఁ బ్రాణంబు విడక మూఁఁబు
- ౧౦ పొచ్చెంబు రాఁ బ్రాణములు వీడు ముచు
హెచ్చు కీర్తిని లోకు లెత్తి నుతింతు.

గౌరవము

- ౧ హృదయోన్నతియె కీర్తి హేతు వొక్కనికి
నదిమాని జీవిత మనుట హైన్యంబు
- ౨ జనన స్వభావంబు సమ మెల్లరకును
పనులు వెవ్వెఱుట ఫలములు వేఱు
- ౩ అల్పు లున్నతి నున్న నధికులు కారు
అల్పపదవి నున్న నధికులే ఘనులు
- ౪ తగు సతులంబోలె దము గాచి కొనఁగఁ
దగు వార లై రేని తనరు గౌరవము
- ౫ గౌరవంబు గలారు కడిఁది కార్యముల
తీరులెఱిఁగి చేసి తీర్చంగలారు
- ౬ ఘనుల మన్నింతమక కడఁకతోఁ దలఁపు
మనసున లేదల్ప మతుల కెన్నఁడును
- ౭ గౌరవం బల్పు లొక్కట నొంద మదము
మీఱిన చేతలు మిక్కిలి గలుగు
- ౮ పొంకంబుతో నయముంబొందు గురుత
బింకంబుతోఁ దన్ను వినుతించు లఘుత
- ౯ ఘనత గర్వంబును గననిది యలఁతి
తన మహాంశ్చతి నుచ్చదశ నొందియుండు
- ౧౦ అవమతి మఱుపుచ్చి యలరును గురుత
తెవడి దొనంగులే తెల్పును లఘుత.

గా గుణ సమృద్ధి .

- ౧ నిందుమతిని విధుల్ నెఱవేర్చు నెవఁడు
దండి గుణంబు లాతనికి నైజములు
- ౨ గుణము మేల్మీయె వివేకుల మేల్మీ తక్కు
గణుతిఁ గొనవు రూప గరిమాదికములు
- ౩ ప్రియము హీనత్యోపకృతులు మోమోట
యయిదు మహిమ మోయునట్టి కంబములు
- ౪ ఒరుల హింసింపంగ నొల్లదు తపము
పరుల దొసఁగులెత్తి పలుకదు మహిమ
- ౫ అడఁగి సాధించుఁ గార్యజ్ఞుల నేర్పు
అడరు సాధన మదే యరుల నడంప
- ౬ ఘనత వన్నియ కొరగ ల్లసమాన
జనుల పట్టున నోటు సమ్మతించుటయె
- ౭ ఒప్పమి నేయ నొప్పొనరింపకున్న
గొప్పతనంబేమి గుణము నొందినది ?
- ౮ గొనముల నెఱవు నెక్కొనునేని పేద
తన మపహాస్య పాత్రము గాదు తనకు
- ౯ అల గుణాబ్ధికి మేరయై నిల్చువారు
ప్రళయాబ్ధి పొంగినఁ బల్లట పడరు
- ౧౦ గుణ సమృద్ధి గలారు గుణములఁ గ్రుంగ
ముఁగు భూమి బరువు మోవంగ లేక.

౧౦౦ న డ వ డి క లి మి .

- ౧ సులభుడై చూడంగ శోభిల్లు నరుడు
సులభంబు భువిలోన సుశ్లోకుడగుట
- ౨ అనుకంప సత్కులమందు పుట్టుకయు
నను రెండు సత్కీర్తినందు దారులగు
- ౩ ఒడలితో నొంటుట యొప్పదు తగిన
నడతతో నొంటుట నరులకు నయము
- ౪ నయఫలమందు జనము నడవడిని
జయవెట్టి ఘోషించు జగము సతమ్ము
- ౫ నగవునకేని నిందన తగదండ్రి
పగయేని గుణులతో ఫలమే యొసంగు
- ౬ గుణవంతు లుంటచే గొమరారు జగము
మణిగి మంటఁ గలిసి మాయు లేకున్న
- ౭ గుణహీను లాకుతా కొమ్మరైన తెలివి
నెనసి యుండియు మాని కెనయైనవారు
- ౮ నెనరులే కరు లవినీతి చేసినను
తన గుణములనుండి తప్పుట కీడు
- ౯ కలిసి ముదంబందు కఱద లేదేని
బలియు నిరులు పట్ట పగలె విశ్వమున
- ౧౦ నడవడిలేని యా నరు పెను కలిమి
కడవ కీడునఁ జెడ్డ గల పాలబోలు.

౧౦౧ ఫలహీన సంపద.

- ౧ కడుఁగూర్చి ధనము భోగము నొందఁ జేసి
మిడికిన నేమి? తా మృతినొందనేమి?
- ౨ ధనముచే నెల్లఁ గాఁదగునని యీక
పెనులోభి యగునేని వెకలియై పుట్టు
- ౩ గడనయే ముఖ్యంబుగా నెంచి కీర్తిఁ
దడవని జన్మంబు ధరణికి బరువు
- ౪ ఒకనికేనియు నుంత యొదవని లోభి
యకట! నిల్చున దేదియని యెంచునొక్కొక్క?
- ౫ తినక పెట్టకయుండు దేబెకు ధనము
పెనువేల కోట్లున్నఁ బేదయే యతఁడు
- ౬ దాన భోగములు పొందని గుణంబున్నఁ
దానొక రోగమూఁ దన ధనంబునకు
- ౭ పేదల కొండీని పెనులోభి ధనము
సాదు కన్నియ ముదుసలి యకాటఁబోలు
- ౮ పిసినిగొట్టు కలిమి పెన్నూరి నడుమ
ముసిఁడి నిండుగఁబండి మొనరుటఁబోలు
- ౯ తను మాడ్చికొని దయా ధర్మముల్లేక
నినిచిన కల్మిఁ బొందెడివారు పరులు
- ౧౦ గురు యశోధనికుని కొఱవడు నీవి
విరిసి కురియు మొగుల్ వెలియుటఁ బోలు.

౧౦౨ సి గ్గు క లి మి .

- ౧ ఇత కార్యముల నగు సిగ్గె సిగ్గండ్రు
మడఁతుల కగు సిగ్గు మఱి నై జమండ్రు
- ౨ అండఱ కన్న వస్త్రాదులు సమమ
యందు సిగ్గిలుట మహాత్ముల మేల్మి
- ౩ నెలవగు నొడలు ప్రాణి వితలికెల్ల
నెలవగు విడియంబు నెఱతనంబునకు
- ౪ నానయే తొడవగు నయగుణాధ్యులకు
నానలేని మదంపు నడక రోగంబు
- ౫ కరివిందఁ దన నిందవలె నెంచువాని
నదులు నుతింతు నానకు నెలవనుచు
- ౬ ఘనులు సిగ్గును రక్షగాఁ గొనకుండఁ
జెను జగంబును గొనఁ బ్రయపడరేపుడు
- ౭ సిగ్గుకై విడుతురు జీవముల్ ఘనులు
సిగ్గు వీడఁగలేరు జీవముల్లావ
- ౮ పరులు సిగ్గిలు దానఁ బడఁడేని సిగ్గు
నెఱియె త్రోవఁగఁదగ్గ నీచతనొందు
- ౯ నడవడి చెడిన నన్వయమును కాల్చు
విడియంబు చెడ మేల్మిపెనుపును కాల్చు
- ౧౦ నాన యెదను లేని నడవడి బొమ్మ
ప్రాణినా నూత్రియై బ్రమయుటఁబోలు.

౧౦౩ కుటుంబభరణము

- ౧ పన్నినపని చేయి వదలనన్ పేర్చి
కన్న మేలిమి వేటుకలదె యొక్కనికి?
- ౨ కడఁకయు నెఱ తెల్వి గలిగి కార్యముల
నెడపడ కొనరింప నెనఁగు సంస్కృతియు
- ౩ అడర సంస్కృతి పూను నతనికి విధియు
నడుము కట్టుకొని మున్నడి వచ్చి నిలుచు
- ౪ తన లంబి పనులను తలరక పూన
నొనఁగూడు ఘనత దాయోజింపకున్న
- ౫ కలుచు లేక కుటుంబకంబు వర్ధిల్లు
వలచువాని జగంబు బలసి వర్ధిల్లు
- ౬ జనియించు కులము ప్రశస్తికి నెక్కు
గొనము లల్పడఁ గొంట గొప్పరక్షకము
- ౭ కలన శూరుని పోలె గడఁగి కొలంబు
వెలయించు నెఱజాణ పెక్కండ నొకఁడు
- ౮ కులమేలు వాని కొకొందు లేదదను
అలనుఁడై మానంబు నాసింపఁ జెడును
- ౯ లంబి తాపములఁ దొలంపఁ గడంగఁ
బంబు కీడుల కొడల్ పాత్ర మానొక్క?
- ౧౦ భుజమిచ్చు మోపరి పుట్టని లంబి
కుజము విపత్తను గొడ్డలి నెఱకు.

౧౦౪ సే ద్య ము

- ౧ వీరు వెన్నదె జగం బెట్లుచుట్టినను
మీటి కష్టించిన మేల్ వృత్తి కృషియ
- ౨ కృషిలేని వారి భరించెడు కతనఁ
గృషికులే యాధార మీ జగంబునకు
- ౩ మడకచే మనువారె మనువార లితరు
లడఁగి నేవించువా రన్నంబు కొఱకు.
- ౪ మడక నీడఁగలారు మహిఁ గాంతురు తమ
కొడుగు క్రిందనె పెక్కు గొడుగుల నీడ
- ౫ కొర లేదనకెత్తు కొరంగఁ బోరు
పైకి భజయించు ప్రకృతి గలారు
- ౬ కాంచు చేముడిఁగినఁ గలుగదు తిండి
కావనులకు లేదు తగు నిల్వరంబు
- ౭ తేను దుక్కి యొకటఁ బూర్తిగ నెండి మగ్గు
టగునే నెరుపు కొర కధికంబు పండు
- ౮ దున్నట కంటె సత్తువ మేలు నీటి
కన్నఁ గలుపు దీసి కాచుట మేలు
- ౯ నలుజేదు పొలము తట్టేగఁడయేని
అరిగి విడుచుఁ బొలం బాలి కై వడినిఁ
- ౧౦ అలనులై దీనుల మని యుండు వారిఁ
దిలకించి పొలమను తెలి గంటి నవ్వు.

౧౦౫ పేద తిక్కము

- ౧ నెవ్వకై వడి నింపు నీగున దేది ?
నెవ్వలో నెవ్వగ నెవ్వయే చుమ్ము
- ౨ ఈపుట్టు మఱుపుట్టు వెనసెడి సుఖము
త్రోపాడి లేమి యన్ దోష మేతెంచు
- ౩ ప్రియవాక్కులను చుట్టటికప్పుఁ బ్రేమమ్ము
దయలేక తొలఁచుఁ బేదతిమి యన్ దొసఁగు
- ౪ కులజల యెడనేని కొఱవెట్టి విసుగు
కలఁచు నీచోక్తులఁ గలిగించు లేమి
- ౫ ఎద్దడి యను కష్ట మేతెంచు నంతఁ
దొడ్దవో గుణములు దొసఁగులు చేరు
- ౬ మీఁదు తెలిపి చాల మేలు చెప్పినను
పేదల మాటలు పెదవుల చేటు
- ౭ ఘనత చేరదు లేమి కలఁచిన వాని
గనిన తల్లియు వైరి కరణిని గాంచు
- ౮ నిన్నమృత్యువు పోలె నెగడినలేమి
నన్ను చంపన నేఁడు నడతెంచునొక్కొక్క?
- ౯ నిదురింపవచ్చును నిప్పులోనైన
నిదురలే దెద్దడి నిండ నెవ్వరికి
- ౧౦ పొంద సంపదలేక పూర్తి విరక్తి
పొందమి గంజి కుప్పునకును చేటు.

- ౧ యాచింపఁదగువారి యాచింపఁదగును
దాచ ధార్మికుతప్ప తమ తప్పగాదు
- ౨ యాచించునది తన కలయక దొరక
యాచనమును సొంపెయగు యాచకునకు
- ౩ దాచుట యెఱుఁగని ధార్మికులకడ
యాచించుటయు నొక యరుదైన సాగసె
- ౪ దాచుట కలనైనఁ దలఁపనివారి
యాచించుటయు నీవియందంబుఁబోలు
- ౫ యాచకుల్ కనఁబడునంతఁ బైకొనుట
దాచకిచ్చెడువారు ధరనుంటఁజేసి
- ౬ లేదన కిడుమఁ దోలినవారిఁ గాంచఁ
బేదల యిడుమలు వెంటనే తొలఁగు
- ౭ అవమతి నిండసేయని దాతఁ గనిన
సావసి లోలో మది చొక్కి యుప్పొంగు
- ౮ ఇయ్యఁగ వేఁడువా రెనయని జగము
కొయ్య బొమ్మల యాట కొఱలినట్లుండు
- ౯ అడిగి కైకొనువార లమరర యేని
ఇఁడెడువారికిఁ గీర్తి యేరీతిఁ గలుగు?
- ౧౦ లేదన్నఁ గోపంబు లేకుండఁ దగును
లేదన్న నొవ్వి చాలినసాక్షి తనకు

౧౦౭ వేదాంతములు వెలుపు

- ౧ దాచ కలరి యిచ్చు దాతలకడను
యాచింపమియె కోటియంతలు లెస్స
- ౨ కష్టయాష్టను బ్రదుకఁగఁ గోరెనేని
(సప్త శ్రమించుచు సమయును గాక
- ౩ యాచించి యెద్దడి నావుద మనుచు
లేచు మూర్ఖతకంటె లేదొక్క పెడఁగు
- ౪ సీదరమయ్య యాచింపని దృఢత
మేదిని మోవంగ మీఱిన గురుత
- ౫ కష్టంప నగు వేదకలిఁ బ్రావుకంటె
సిద్ధమైనది వేతె యిలయందు లేదు
- ౬ పసికి నీరైనను పరు వేడుకంటె
రసనకు హైన్య మరయ వేఱు లేదు
- ౭ యాచింప లేదను నజ్జులఁ జేరి
యాచింపవలదని యాచించువాడ
- ౮ యాచన యను రక్ష యడరని పడవ
దాచుట యనుబండఁ దగిలివఁ బగులు
- ౯ యాచనఁ దలంప నీరయి మ్రుక్కు మనచు
దాచుటఁ దలపంగఁ దాటి నాశిల్లు
- ౧౦ అడిగి లేదన నును అరుగుచునుండఁ
గడఁగి లేదనువాని కవుడెట నున్నో?

౧౦౮ నీచత్వము

- ౧ పురుషునే యల్పుండు పోలు వాడతని
కురవైన యుపమ వేటొండు గన్నడదు
- ౨ అలుపు లెదను చింత యరయరు గాన
నిల నుత్తములకంటె హెచ్చుగా దృఢులు
- ౩ వలపు వలచినట్లు వర్తించుచుంట
నలుపులు వేల్పుల యందంబువారు
- ౪ అలుపులు శీలుల నరసిర యేని
వలచి నటింతురు వారికి మించి
- ౫ అలుపులు శీలంబు నందరయేని
అలుకొ కోర్కొయ్యె యేదొయ్యెయుండు నెదను
- ౬ వినిన దొరుల కష్టై వినిపించుకతన
నెనయండు తుడుమున కిల నీచజనులు
- ౭ ముక్కడుల్ దొడల మోడువారలకుఁ
దక్క నెంగిలిచేయి తడి విదురుపరు
- ౮ వలచిన నొదవును ప్రాజ్ఞువరుండు
నలచిన నొదవుఁ జెన్నఁటి యించువోలె
- ౯ ఉడుపుఁ గుడుపు మేల్మీ నొగిఁ గాంచెనేని
యొడిసి తప్పులు వట్ట నోపు ఖలుండు
- ౧౦ దొసగురా నమ్ముకొందురు తమ్ము ఖలులు
ఎసకంబుతో మఱెయ్యెది చేయఁగలరు?

3. కామ కాండము

౧౦౯ మా పతాపము

- ౧ నెమలియో! వేల్పుకన్నయో! నేలచెలియో!
బ్రమసె నామది కాంచి పైడి కుండలను
- ౨ చూడ నెదురుచూచు సుందరి చూపు
దాడిగా మోహిని తాకినట్లుండె
- ౩ మృత్యువు మునుచూడ నిపు డెఱిగితిని
సత్యంబు సుందరి నమరనేత్ర యది
- ౪ కనువారి జీవముల్ కనుచూపుతోనె
కొనుపోల్కి నున్నవా కొమిలెకుఁగనులు
- ౫ మృత్యువో కన్నులో మృగియో యెఱుంగ
సత్యమిమూఁటను చను ముగ్ధదృష్టి
- ౬ చెడుబొమల్ వంకర నేయ కుండినను
పడఁతి కన్నులు నన్ను వడఁకింపకుండు
- ౭ సుదతి గబ్బి చనుల సొంపారు చేల
మదకరి మొగమున మలయు పలుమార్లు
- ౮ కలన నెదుర్పఁ బగలు జంకు కడిమి
చెలువ నెన్నుదుటికిఁ జెడి మరలగా విడి
- ౯ మృగితై వడి బెదరు దృష్టులు లోప
నెగడు నీమెకు వేఱు నెఱి నా కేఱి
- ౧౦ కలు త్రావువారికే నాక కామంబు
వలెఁ గాంచినంత వైవశ్యంబు నీను.

౧౧౦ జాడయెటుక

- ౧ ఇప్పడంతికి రెండు దృష్టలుగలవు
నొప్పించు నొండొండు నొప్పికి మందు
- ౨ నేమాని నప్పు డా నెలఁత చూచుటలు
కామంబు సాఁబాలుకాదు మిక్కుటము
- ౩ చెలి కనఁ గని సిగ్గుచేఁ దలవంచె
వలపు పైరున కది వైచిన నీరు
- ౪ నేఁ జూచునపుడు తా నేలను చూచు
నేఁజూడకున్న నవ్వెలయించుఁ జూచి
- ౫ సూటిగాఁ జూడక సురిగించినట్లు
పాటిగా నొకకంటఁ బరికించి నవ్వు
- ౬ అరయిక లేని యట్లాడినఁ ప్రేమ
పొరయు నర్థము నందు పొందనొ నిజము
- ౭ కటువుపల్కులు పగకరణఁజూచుటలు
పటుతర ప్రేమంబు పగిదిఁ జూపుటలు
- ౮ తపియించి నేఁజూడఁ దలరక నవ్వుఁ
జపలాక్షి యది మది జాడఁ దెల్పుటలు
- ౯ ఎఱుఁగని పోల్కి నుపేక్షించి చూచు
టరయఁ ప్రేమము గలయచటనే గలుగు
- ౧౦ కనులతోఁ గన్నులు కలియునయేని
కన నోటిమాటలఁ గలదె ఫలమ్ము?

౧౧౧ కూ డి క కొ ని యా ట .

- ౧ కని విని తిని తాఁకి గందమ్ము గనుట
కననైదు విషయ సుఖము లిటఁగలవు
- ౨ ఏ నొవ్వికై న మందెన్న వేఱగును
ఈ నొవ్వి కీమెయే యితరంబు లేదు
- ౩ తన ప్రియురాలి మెత్తని మూఁపు మీఁదఁ
గునుకుటకంటె వైకుంఠంబు ప్రియమె ?
- ౪ దవ్వైనఁ గాలుచు దాయఁ జల్లనగు
నివ్విచిత్రాగ్ని నెయ్యెడఁ బొందె నీమె ?
- ౫ తలిరుఁబోడి భుజాలు తమి మీఱువేళ
వలచిన యవి వచ్చి వలచుటఁ బోలు
- ౬ తాఁక జీవము లెప్పుఁ దలిరుచుచుంటఁ
దాఁకఁదగిన యమృతంబయ్యాఁ గేలు
- ౭ తన పోష్య వితతికిఁ దగఁ బంచి కుడిచి
కను ముదంబును పోలుఁ గనకాంగి పొందు
- ౮ గాలికే నెడమీని కడు చిక్కనైన
మేలి చేరిక యింపు మేకొల్పు మాకు
- ౯ అలుగుట తేఱుట యవలఁ గూడుటలు
గలుగుఁ గాముకుల చొక్కపు సుకృతముగ
- ౧౦ తెలియఁ దెలియఁ గ్రొత్త తెలిసిన యట్లు
కలియఁ గలియఁ గ్రొత్తగా నగు నింపు.

౧౧౨ కే లి మి మె చ్చి ప లు కు ట

- ౧ మృదులపు పొగడ విరీ! నీవు మఱియు
మృదుతర దేహ మామెలఁత నీకన్న
- ౨ హృదయమా! యీతరభేక్షణ కనులఁ
బదుగురు కాంచు పుష్పములతోఁబోలె?
- ౩ కిసలంబు రంగు మాక్తికములు పండ్లు
పసమెయి గందంబు బల్లెముల్ కనులు
- ౪ కలువ లీక్కించుచోఁ గనకాంగి కనుల
పొలుపెంచి సిగ్గుచే బుడమిని కాంచు
- ౫ తొడిమతోడఁ బొగడ తుఱుమునఁ జెరివె
నడుమున కింకఁ బణవ వాద్య ములియు
- ౬ కలికి మోమును నెలఁ గాంచి భేదంబు
తెలియ కట్లే నిల్పెఁ దివిరి తారకలు
- ౭ అడరుట యఱుట యున్నట్టి చందురున
కడరు మచ్చగలదె యతివ మోమునను?
- ౮ నెల! నీకు శ్రేయోస్తు! నెలఁత మోము వలె
వెలుగులు వెలయింపఁ బ్రేమింతు నిన్ను
- ౯ నెల! యీ సరోజాక్షి నెమ్మోముఁ బోలఁ
దలఁచిన మాను మందఱ దృష్టిఁ బడుట
- ౧౦ పొగడ పూవులు తెలి పులుఁగు టీకలును
మగువ పాదములకు మహిఁ బల్లెరులగు.

౧౧౩ మోహతిశయ ప్రకటనము

- ౧ పెరతేనె పాలు గల్పిన యట్టులుండు
వర మృదు భాషిణి వాతేజ తేనె
- ౨ ఒడలితోఁ బ్రాణంబు లొడఁ గూడినటలు
పడఁతితోడి చెలిమి పడసియుండుటలు
- ౩ ఓకంటిపాప! నీవొదుగుము నుంత
నాకల్కి నిల్వ స్థానము వేలులేదు
- ౪ పడఁతితోఁ గూడిక బ్రదుకుగాఁ కోరు
నెడఁబాటు చావు రహిం గను వట్టి
- ౫ మఱచుటే యెఱుఁగ నీమడఁటి గొనముల
మఱచిన యప్పుడే మరలఁ జలంఁడు
- ౬ కనులలో మెదలుచుఁ గాంతండు కనులు
కనులార్ప నొవ్వందు కడు చక్షువులు
- ౭ కనులలో నుంటచేఁ గాంతండు ముఖము
గొనునని కాటుకఁ గొనకుండు చేతు
- ౮ ప్రియుఁ డెద నున్నాఁడు వెట్టిగఁజూచి
భయమున నే వేడి వస్తువులే పొంది
- ౯ కానరాఁడని యేను కను మూచి
గాన నిర్దయుఁడని కడు నాచు ము
- ౧౦ ఎద నెల్లపుడు వసియించు నాకొనము
పదరెఁ గతినుఁడని పగ చూచి నాచు

౧౧౪ సి గ్గు వీ డు ట

- ౧ తాళాశ్వ మెక్కుట దక్క వేఱొండు
కాళిలదు తెరువెందుఁ గామాతురులకు
- ౨ ఎడతాళ కుసు తొడ ల్లిచ్చించె సిగ్గు
విడిచి తాళాశ్వంబు వెన నెక్కనేడు
- ౩ కలిగియుంటి బిడెంబు ఘన పౌరుషంబు
తలచితి నేడెక్కఁ దాటి గుఱ్ఱంబు
- ౪ కడు సిగ్గుతోడి మగంటిమన్ తెప్ప
నెడగొని యేగెఁ గామేచ్చ యన్ తటిని
- ౫ తాటి గుఱ్ఱము నిసిఁ దలరు తాపంబు
నీటులాఁడి యొసంగె నేటికి నాకు
- ౬ కూరుకొల్లపు చెలికొఱకు నాకనులు
ఈరేయి తాళాశ్వ మెక్కుట నిజము
- ౭ మోహ జలధిలోన నునిఁగియుఁ దాళ
వాహ మెక్కని చెలువల పుట్టు లెస్స
- ౮ మట్టు గుఱ్ఱఱుఁగక మర్యాద మీటి
రట్టు కెక్కిన దింటరంపుఁ బెన్వలపు
- ౯ ఎవరు నన్నెఱుఁగర యనుచు నావలపు
తవిలి నా యెడనే సదా యేచి నుడియు
- ౧౦ కడు వెతల్ మావలెఁ గాంచనివారు
నడువీధి మము గాంచి నవ్వుచున్నారు.

౧౧గో ఆ డి కో రె టిఁ గి ప లు కు ట

౧ నిలిచిన వసువులు నిడు మాటుతోడఁ
బలుపు రెఱుంగ రద్ది భాగ్యవశమున

౨ ఆరామ మేలిమి నరయక జనము
లారు మాటుగ నన్నె యాడిపోసికొను

౩ ఆడికో ల్నయమయ్యె నబ్బని చలియుఁ
గూడిన లలి నింపు గూర్చె నామదికి

౪ అగడుచే నగడొంది యడరె నానఁక
అగుఁగాక! కాకున్న నడఁగును మ్రోగి

౫ కై పెక్కుకొలఁదిని కల్పించు కరణి
తీవగు వలపును తెల్లమా కొలఁది

౬ నాతిఁ గాంచిన దొకనాఁడె యాడి! నా
కేతువు చంద్రు మ్రంగిన చందముయ్యె

౭ ఎడపక యాడికో తెరువుగాఁ కల్గి
నుడువులు నీరుగా నొవ్వి వడ్డియె

౮ అగడుచేఁ గామార్తి నార్చు మానవల
తగ నేతిచే నిప్పు తగ్గ నార్చుటలు

౯ వెఱవకు మని పల్కి పెక్కుఁడు నొప్పు
దొఱఁగ సిగ్గిలనేల దొరయ నాడి! కి

౧౦ వలచిన యాడిక వలలె నీయూ
వలపుకాఁడును వేడ వచ్చు నొప్పు కి

౧౧౬ వి యోగ తా ప ము

- ౧ అరుగమి కలదేని యనుము నాతోడ
త్వర రాక బ్రదికిన తరుణికి ననుము
- ౨ కలదు ప్రేమము ప్రియు కను చూపులందు
కలదు కూటమి నెడ గలుగునన్ భయము
- ౩ ఎడఁబాయమని మాట యిచ్చిన వారె
ఎడఁబాయ నమ్మక మే యరుదయ్యె
- ౪ అడలకుమని నమ్మ నాడిన వారె
ఎడఁబాయ నమ్మినయెడ దోసమున్నె ?
- ౫ కాచాడుదేని నా కాంతుని పోక
నాపుము వీడిన నరిది కూడుటలు
- ౬ కని వీడు పలుకాడు కఠినుఁడౌనేని
ననువు గలాడని నమ్మంగఁదగదు
- ౭ అంజక యెడఁబాయు టతనికి మున్నె
ముంజేతి గాజులు మొనసి తెల్పవొక్కొ ?
- ౮ ఇంపుగాదది మిత్రు లెసఁగని యూరు
ఇంపుగా దిసుమంత హితు నెడఁబాటు
- ౯ కాల్పుట గాదు తాఁకఁగఁ గాల్పు నగ్ని
కాల్పునే దవ్వైనఁ గామంబు కరణి
- ౧౦ ఎడయిక కొడఁబడి యెడఁ దాప మడఁచి
కడవుచున్నారు పెక్కండు జీవితము.

౧౧౭ పంతులే గృహం చుట

౧ అడఁచు కొలఁది వియోగార్తి నా యెడఁద
నడరె జెలమ చల్ల నగు తేటవోలె

౨ చలపట్టి వెత దాఁప శక్యంబుకాదు
తలఁపుఁ దెలుప సిగ్గు తలయెత్తనీయ

౩ వలపును సిగ్గునోర్వని మేనఁ బ్రాణ
ములు దండెగా నమముగఁ దూఁగి నిల్చె

౪ కలది యొక్కటె వల కడలి యెక్కిరి
దలకడచి తరింపఁ దరి యొందుఁ గాన

౫ పగమేర చెలిమిత్రోపన చూపువాడు
పగమేర మఱి యెంత వడి చూపువాడు

౬ కడలియంతగు నింపు కలయికయందు
ఎడఁబాటునం దంత కెక్కుకా వెనీలు

౭ తమి నముద్రమునీఁది దరిగాన కొంఁ
శ్రమియించి రేయి నిద్రయె లేక యుండు

౮ అన్ని ప్రాణుల నిద్ర కంపిన శివు
కెన్నఁగా లేరు తోడేదక్క నివాడు

౯ కడు దీర్ఘములగు నీకాలంపు శివు
కడుఁ గ్రూరములు నియమ ప్రాప్తములు

౧౦ చెలువు నెడకు నెద వెలుపును శివు
వెలునే నీదునే వెల్లువ విలులు

గంక క న్ను ల ప రి తా ప ము

- ౧ ఇవి చూపియేకదా యీ నొవ్వి గలిగె
నవలఁ జూపుమని యిట్లడలంగనేల ?
- ౨ ముందరయక చూచి మురిసిన కనులు
వందురు టిప్పటి వహి దేనిఁ దలఁచి ?
- ౩ తవుడు మంచప్పుడు తమిఁగాంచి యిపుడు
నవయు చుండెడి చెయి నగుబాటుకాదె ?
- ౪ ఇట్టి తీఱని వెత నెసఁగించి యిపుడు
పట్టుగా నీర్వట్టఁ బలవించుఁ గనులు
- ౫ కడలికంటెను పెను కామ తాపంబు
నడరించి నిదురింప కడలెడిఁ గనులు
- ౬ కామ వ్యథను నాకుఁ గలిగించు కనులు
తాము నిట్లగుట యెంతయు నింపుకాదె ?
- ౭ వలచి వలచి కాంచి వలగొల్పు కనులు
తలఁచి తలఁచి వంతఁ దపియించుఁగాక !
- ౮ పలుకుల మాత్రన వలచిన యతఁడు
కలఁడు కానకతనిఁ గను లడలెడిని
- ౯ చేరిన యపుడును చేరని యపుడుఁ
గూరుకు నొందక కుండెడిఁ గనులు
- ౧౦ తుడుముఁ బోల్కన్నులు దొరయు నావంటి
యెడఁదలోని మఱుఁగు నెఱుఁగుట సుభువు.

౧౧౯ పా లి ప రి త పి ం చు ట

- ౧ ఎడఁబాటు నొడఁబడ్డ యే నిప్పు డెవరి
కడ మొఱలిడును నా కడగండ్లఁ బాలి
- ౨ దయితుఁ డొనంగెనన్ తగవుచే వెలుక
పయిపయి నామేనఁ బర్విన దివును
- ౩ వెతయు వెల్కయు నిచ్చి విసమయఁబున
హితుఁడు సౌందర్యంబు హీయఁడు కొనియె
- ౪ అతనినే వినుతింతు నతనినే తలఁతు
వెతలంది పాలిన వితము మోసమున్న
- ౫ చెలువుఁడు ననువీడి చెలఁగు టచ్చటను
వెలుక నా మేనొందు విధము లిచ్చటను
- ౬ వలపుకాఁ డెడఁబాయఁ బాలుడు పాము
జెలఁగు దీపము తగ్గఁ జీకటి కరగన్
- ౭ అలమి చేరిక నుంటి నవలి కేరితి
అలమిన దక్కటా యంతలో మోస
- ౮ ఈమె పాలినదని యెగ్గించుచును
తా మోసగించుట తలఁపంగఁదొన
- ౯ నయమాడి నతఁడు నన్నతియయ్యె
మెయి యెల్ల వెలుక క్రమ్మిన నేమి పొందె
- ౧౦ నీతి లేదని ప్రియు నిందింపలేని
ప్రీతియే పాలె నన్ పేరొందుటయు

౧౨౦ ఏ కాంఠ శేష .

- ౧ వలచియు వలపింపఁబడు వారె గింజ
యలరని వలపు పం డనుభవించెదరు
- ౨ ప్రియురాండ్రకుఁ బ్రియులు ప్రియము చేయుటలు
మొయిలు కురిసినట్లు మొగిఁ గర్షకులకు
- ౩ వలచియు వలపింపఁబడు చెలువలకుఁ
గలదు సుఖము నొందఁగలమను దిటపు
- ౪ వలపింపఁబడువారు వలవకయున్న
వలచిన సతులు శుభములందు టిరిది
- ౫ వలవకుండిన వారి వలచినఁ దమకు
వలచి యవ్వారేమి ప్రమదంబు నింత్రు ?
- ౬ వలపొకవంక నొప్పఁగ లేదు సొంపు
చెలఁగి కావడి బద్ద చెలువున్న నింపు
- ౭ నా వంకనే పోరు నడపు నీమరుఁడు
నావెత నుంత కానండు గాఁబోలు
- ౮ ప్రియుల యింపగు వాక్కు వినకుండ బ్రదుకు
దయితలకంటె నిద్దర ధీర లెవరు ?
- ౯ వలపింపఁ బడువారు వలవ కుండినను
పలుకొక్కటైన నొప్పఁగ విను టించు
- ౧౦ వలవని వారితో వగఁ జెప్పుకంటె
నలజడి యిటువడు టదిమేలు మనమ !

- ౧ తలఁచిన యంత సంతస మిచ్చు కతన
వలపు మద్యముకంటె వర మోదకరము
- ౨ వలపుకానిఁ దలంప వచ్చు ముప్పేది ?
ఎలరుపె గను వల పెయ్యెడనేని
- ౩ అడరినట్లే లేచి యడఁగెను తుమ్ము
ఎడ నెంచి నట్లెంచి యెంచఁడో ప్రియుఁడు ?
- ౪ ఉన్నాఁడతండు నా యుల్లంబునందె
ఉన్నానొ లేనొ యా యుల్లమం దేను
- ౫ ఏనా యెదం దూఱనీక కాపుంచి
తా నా యెదంజేరు తమికి సిగ్గిలఁడో ?
- ౬ కలిసి యుండిననాళ్లు కడుఁ దలపోసి
యిల మంటి లేకున్న నేమాదు నొక్కొ ?
- ౭ మఱ పెఱుంగక తలంపఁగ మదిఁ గాల్పు
మఱచిన నింక నేమాడ్కి నగుదునొ ?
- ౮ చెలువుఁ డెంతగఁ దలంచినఁ గినియండు
వలపుకాని చనవు వలనట్టిదె కద !
- ౯ ఎడయమన్న యతని యెద బిగిఁ దలఁచి
కడు తీపి ప్రాణముల్ కంగారు పడెడి
- ౧౦ ఎద వీడ కరుగు ప్రాణేశుఁ గన్నారఁ
గొద లేక కాంచంగఁ గూర్కవో మనమ !

- ౧ వలపుకానిని దూతినలెఁ గొని తెచ్చు
కలకేమి నేవిందు గావింతు నిపుడు ?
- ౨ హితమతి నాకను లింత నిదిలిన
వెతలెల్లఁ బ్రియునకు వినిపింపనగును
- ౩ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని ప్రియుని
కలలోన నసువులు గాంచుచు నిలిచె
- ౪ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని ప్రియుని
కలిపిన కలయెడఁ గడుప్రేమ గలిగె
- ౫ కన్నప్ప డింపు జాగ్రత్తలో సుఖము
కన్నప్పడే యింపు కలలోని సుఖము
- ౬ మెలఁకువ యొందు భూమిని లేదయేని
కలలోనఁ బాయందు కాంతుండు నన్ను
- ౭ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని యతఁడు
కలలోన నేతెంచి కారించుటేల ?
- ౮ కనుమూయునంత నా కౌగిలి గొనును
కనువిచ్చునంత గక్కన నెద నడఁగు
- ౯ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని ప్రియులఁ
గలలోనఁ గనలేని కలుకు లేడుతురు
- ౧౦ మెలఁకువలో వీడి మెలఁగె నన్వారు
కలలోనఁ గాంచరు గాఁబోలు వారు.

౧౨౩ ప్రాద్దుఁగని పాగులుట

- ౧ విరి సంజయా? కావు విరహుల యునుట
కరమాను వీరఖడ్గంబవు ప్రౌద్ధ!
- ౨ మరులొందు మాప? మా మాడ్కిని నీవు
విరహిణివో నీదు ప్రియుఁడుఁ గట్టిఁడియో?
- ౩ వడఁకుచు వచ్చు నెప్పటి మాపు నేఁజొ
అడర దుఃఖము ప్రళయంబు నా నచ్చె
- ౪ చెలువుఁడు లేమి నీ చెడు మాపు నచ్చె
గొలకలనికి వచ్చు క్రూరుని కీతి
- ౫ ఏమి మేల్చేసితి నేను తేపునకు?
ఏమి కీడెంచితి నేను మాపునకు?
- ౬ మునిమాపు చెడుగు నల్పులు ప్రియ
నను వీడి చనెడి మున్నడి నే నెఱుంగ
- ౭ తేపట మొగ్గయై తేకెత్తి పగలు
మాపట వికసించు మరులను పూవు
- ౮ గోపాల వేణువు కొఱవి మాపునకు
గోపారు దూతయై కొలకై దుఃఖె
- ౯ మది మరులొక్కను మాపు మలన
ప్రౌద్ధలెడి పెనుచింతఁ బొందుచున్నా
- ౧౦ చెడని జీవము లర్థచింతకుఁ దల
చెడుచుండఁ గలత హెచ్చిలు మాపునకు

౧౨౪ ఆ వ య వ కా ర్థ్య ము

- ౧ ఎడచేసి చాలదవ్వేగిన ప్రియుని
తడవి యడలి కనుల్ తమ్ముల కోడె
- ౨ చెలువు నిర్దయఁ దెల్పు చెలువున నుండె
జలము రాల్చుచుఁ బాలి స్రగ్గిన కనులు
- ౩ చేరిన నాల్గుల్లు చేతు లీయెడను
చేరమిఁ గడుఁ దెల్పు చెలువున నుండె
- ౪ జోడు వీడఁగఁ దన సొగసెల్ల వీడి
వాడి గాజులు జాట వ్రాలె భుజములు
- ౫ వలయముల్ జాట సొబగు వీడి కేలు
చెలువు క్రొర్యము విప్పి చెప్పుచున్నయవి
- ౬ వలయముల్ జాటఁ గేల్వాడఁగాఁ బ్రియుని
ఖలుఁడని జను లాడఁ గడు నొత్తు లోన
- ౭ వాడిన చేతుల పగిదిఁ గట్టిఁడికి
నాడి మేల్లూర్ప కక్యమె నీకు మనస!
- ౮ ఆలింగనమునఁ గాసంత కేల్పుడలఁ
బాలిపోయెను గదా పడఁతికి నొసలు
- ౯ గాలి దూఱెడియంత కాఁగిలి వదలఁ
బాలె నీరొలికిన పైదలి కనులు
- ౧౦ తన పొరుగు నొసలిఁ దాఁకిన వెలుకఁ
గనుల వెలుక కాంచి కడు దుఃఖమందె.

౧౨౫ త న లోఁ దా నా దు కౌ నుట

- ౧ తీరని యీనొవ్విఁ దీర్చు మందొకటి
యారసి చెపు మెట్టిదై నను మనస!
- ౨ నీయెడఁ జెలికాఁడు నిర్దయ చూప
నీయేడు పజ్జితయే చుమ్ము మనస!
- ౩ ఇటు నుండి తపియింప నేమి ఫలమిచ్చి
వటగ మానసమందు వగపు గూడునను!
- ౪ కనుల నీతోఁ గాంతు కడకుఁ గొంపొచ్చు
మనస! చూపుమని నకమాన్పి నిచ్చు నను!
- ౫ వలచిన వలవని వానిని మనస!
తలఁచి యప్రియుఁడని తగునె చేరెడిను!
- ౬ కలిసి వీడిన కాంతుఁ గని చేరెడిను
పొలయల్కు గొనియుందు ములుక మానస!
- ౭ వలపేని సిగ్గేని వదలు మీరెడ
చెలఁగ నైఁవఁగ లేను చిన్నాని మనస!
- ౮ ఎడఁబాసి మఱితేర్ప నెంచని మనస!
బడిఁబోదు వేమందు భార మనస!
- ౯ చెలువుఁడు నీలోనఁ జెలఁచు నను
నలయుచు బాతె దెయ్యిని నను!
- ౧౦ కదిసి వీడినతఁడు కలఁడు మనస!
గుదిసితి మింకను కుదియదు నను!

- ౧ చెలి! లజ్జ గడగల శీలమన్ తలుపు
వలపు గొడ్డలి నేడు పగులంగఁ గొట్టె
- ౨ కనికర మది లేదు కామంబునకును
పనిగొను నెదనుండి పడు నడురేయి
- ౩ వలపు నే దాఁపంగ వలతుఁ దాఁ దుమ్ము
వలె నన్ను మించియే బయలుబ్బుచుండు
- ౪ తలఁచుచుంటిని నేను తగు ధీర ననుచు
వలపు మఱుఁగు దాఁటి బహిరంగపడెడి
- ౫ వలపు కాంక్షేగ వెంబడిఁ బోని తగవు
చెలువ లెఱుఁగఁ దగు చెలువంబు కాదు
- ౬ వదలిన వారి వెంబడిఁ బోవఁ గోరి
యెదయొందు తాప మదెంత లెస్సయ్యె?
- ౭ వలపుకాఁ డిటువచ్చి వలపు తలఁపులు
కలయఁ గూర్చిన సిగ్గు గన నైతి గాదు
- ౮ స్త్రీయోధ్వు నిలుకడఁ జెఱుచు కైదువులు
మాయి చెల్పుని కల్ల మాటలు గావో?
- ౯ అలుగఁ దలఁచి దూర మరిగియు మనసు
కలియ నువ్విఱ్ఱారఁ గాఁగిలించితిని
- ౧౦ సెకఁ గ్రొవ్వువలె మృదుచిత్తంబు కరఁగ
సకుఁడు కూడఁగ నల్లి జరగ శక్యంబె?

౧౨౭ ప్రోషిత లోక కళా.

- ౧ వెడలిన నాల్లెంచి వ్రేళ్లజీగినవి
కడుఁజూచి కన్నులు కాంతి వీడినవి
- ౨ చెలువు నేఁ డెదలోనఁ జింతింపకున్న
వలయంబు లూడ సొవను వీడుఁ గేలు
- ౩ గెలువంపుటాస నేగిన మనోహరఁడు
మలఁగు సన్నాసమై మనియున్నవాఁడు
- ౪ ఎడయైన వలపుకాఁ డెక్కుడు పలుకు
పడి వచ్చునని చెట్టుపై కక్క మును
- ౫ కనులారఁ గాంతుని కాంచెనఁగా
కన సన్న కేలి వెల్కయఁ గొని పోయి
- ౬ ఒకనాఁడు ప్రియుఁడిట కొని పుచ్చుకొని
వికటించు తావంబు వీరి మును
- ౭ కనువోలు కాంతుండు కనియి
పెనఁగుదునో? కేలిఁ జేర్చి కొని పోయి
- ౮ జయమొందుఁగాక మానస గాఢ
ప్రియరాలితో మాపు వివాదము
- ౯ పరదేశ మేగిన పతి వచ్చు నని
తెలువ కొక్కటి పెక్కు వినుచు
- ౧౦ మలఁగియు దానియన్న
ఫలమేమి యెద వీరి కలగించు

౧౨ భావప్రకటనము.

- ౧ కడు దాఁప నొప్పుక కాటుక కనులు
వడిఁ జెప్పఁబూను భావంబొందు కలదు
- ౨ కను నిండు సొబగు చొకాటంపుఁ గేలు
చను నింతి కలరు నై జపు గోల తనము
- ౩ పూసలో దారంబు పొడగను నట్లు
లీసతి యందమం దిముడు నొక్కండు
- ౪ విరి మొగ్గతోఁ దావి విరిసెడునట్లు
చిఱునవ్వు మొగ్గలోఁ జెలఁగు నొక్కండు
- ౫ బిగువు గాజులు గల వెలఁది తఱ్ఱులను
మిగులు దాపము నార్చు మేటి మందొప్పు
- ౬ సంతసంబున ముంచు సంగమ మకట!
కాంతుఁ డెడయు నను కలఁతఁ గల్గించు
- ౭ చల్లని మది గల సకు నెడఁబాటు
తెల్లంబుగా మున్నె తెలిసె గాజులివి
- ౮ ఎడఁబాసినది నిన్న నే సకుం డొడలి
కెడ తాఁకి వెలుకయై యేడు నాళ్లయ్యె
- ౯ కని కంకణంబులఁ గని వాడు కేలుఁ
గని యడుగులు చెలి కనఁజేసె నెడఁద
- ౧౦ కన్నుల మరుకాఁక కనిపించి వేడు
టన్నుతనంబులో నన్నుతనంబు.

- ౧ తలఁప నానంద ముత్సాహంబు కాంచ
వలపున కలరు నొప్పదు మద్యమునకు
- ౨ మట్టిచెట్టుంతగా మలయుచో వలపు
కొట్టగిం జంతేని కొఱలరా దెడపు
- ౩ మనసీక వలవని మాడ్కి నుండినను
కనులు నా వలకానిఁ గనకుండలేవు
- ౪ చెలువుఁడు చేరరాఁ జెలి! యల్లనుంటిఁ
గలయఁ బర్విడెమది కడఁకను మఱచి
- ౫ కనలేవు వ్రాయుచోఁ గలమును కనులు
కనలేవు కాంచుచోఁ గాంతు కోనములు
- ౬ కనుచో నతని తప్పు కానంగలేను
కననిచో నెగ్గు తక్కఁగఁ గానలేను
- ౭ మునుచు తెఱిగి యేట మునుఁగు నాకిది
గొన లేని కినుకను గొని ఫలమేమి!
- ౮ నగుబాటు కలిగించినను మత్తు లానఁ
దగులు కల్లును పోలు దయిత! నీలొమ్మి
- ౯ వలపు మార్దవము పుష్పముకంటె కాఁ
లలిత పక్వమ్ముఁ గొలఁదిమంది కాఁగొ
- ౧౦ కనులతోఁ గినిసి నాకంటె నాక్షిమ
బెనఁకువయందు నాప్రియ ముండునీదె

౧౩౦ మ న ను వైః గ న లు ట

- ౧ హృదయమా! అతని కోరిక మేర కతని
యెదయుండ లోబడకేల యిట్లుందు?
- ౨ హృదయమా! కటికి యంచెటిఁగియుఁ గినుక
గదురఁ డంచతని దగ్గఱ కేగదేల?
- ౩ చెడిన వారలకు నెచ్చెలులు లేరనియె
వెడలెద విచ్చమైఁ (బియువెంట మనస!
- ౪ మనమా! అలుకఁబూన్చి మఱి కూర్పఁబోవుఁ
నిను గొని యోచింతునే యిట్టి వింక!
- ౫ కూడమి కడలును కూడిన యపుడు
వీడు నంచడలు; నొవ్వియె మదికెపుడు
- ౬ తినునది పోలె బాధింపనే యుండె
మనసు నే నొంటిమై మననంబు సేయ
- ౭ అతని మఱవలేని యల్పగుణంపు
మఱిగూడి సిగ్గును మఱచితి నిపుడు
- ౮ తేగడ నెల్లిదమని దిటవరి గుణమె
పగటుచు నున్నది బ్రదుకాన మనసు
- ౯ కీడు వచ్చిన తఱి గేలిచ్చు మనసె
తోడు రాకుండఁగాఁ దోడెవ్వ రింక?
- ౧౦ తఱిరాఁగఁ దనయెద తనకుఁ గానపుడు
పొరుగు లేదనుట నవ్వులచేటు కాదె?

- ౧ వలపుకాఁడొందు తాపంబింత కంద
మలుకఁబూనుము కాఁగి లాసనీయకుము
- ౨ పొలయల్క మితియు నుప్పును పోలఁదగును
వలదైన ననదైనఁ బరితృప్తి నిడదు
- ౩ మచ్చిక నలుగు చామలను వీడుటలు
నొచ్చినవారిఁ బై నొప్పించు టగును
- ౪ చేడల కినుకార్చి చేరక విడుట
వాడిన తీఁగఁ ద్రుంపఁగఁ బూను టగును
- ౫ అలరు సద్గుణుల కే నందగించునది
పొలఁతులు వహియించు పొలయల్క గాదె?
- ౬ పెను కిన్న పొలయల్క విరియని వలపు
పెను మగ్గు పండును పిందెను పోలు
- ౭ కలయిక దవ్వొ దగ్గఱనొ యింక నని
యలుకలోఁ గల దుబలాట మొక్కందు
- ౮ కలఁగె ననుచు నొవ్వి గని నన్ను కాఁడు
కలియనిచో మేలు గలదె నొచ్చుకొని?
- ౯ ఇంపగు నీడలో నెసలారు నీరు
ఇంపగు వలపున్నయెడనె యల్కయును
- ౧౦ అలుగువారిని వీడి యరుగు వారలను
కలియఁగోరఁగఁ దమి కతమగుఁ గాదె?

౧౩౨ పా ల య ల క వా : డి మి

- ౧ చపల నేత్రలు నీవిశాల వక్షమును
త్రప లేక కనుట యోర్వఁగఁజాల నేను
- ౨ కినుక నేఁ గొనఁ బలికింపఁగాఁ జెలువుఁ
డనువునఁ దుమ్మఁ జిరాయు వొసఁటి
- ౩ విరిదండ నిడికొన వేరోర్తు కాంచి
మురియఁ దాల్చితి రని మొనసి కోపించె
- ౪ ఇయ్యెడఁ బ్రేమ నా కెక్కుడనంగ
నెయ్యెడకంటె నంచెడసి కోపించె
- ౫ ఈమెయి నెడఁబాయనే పాయ మనిన
నామెయినో యని యశ్రువు ల్నించె
- ౬ తలఁచితి నన్న నంతకు మఱవనుచు
నలిగి కౌఁగిలి యీక యవలికేగినది
- ౭ తుమ్మఁగా దీవించి తొర నేరిఁ దలఁచి
తుమ్మితి రని యేడ్చెఁ దొయ్యలి యలిగి
- ౮ తుమ్మఁ జింతిలునని తుమ్ము నాఁపితిని
తమ్మెంచువారిని దాఁచి రంచేడ్చె
- ౯ ఓదార్ప, వలచిన యువిదల నిట్లె
యోదార్తువేయని యుడికి చింతిల్లె
- ౧౦ తవిలి దగ్గఱనుండి తలఁచి కన్పున్న
నెవతెఁ దలఁచి కాంతు రిట్లని కినిసె.

- ౧ తనయెడ దోసంబు తనగకుండినను
పెను ప్రేమ గొన మేటి వెరవగు నలుక
- ౨ అలుకచే వెత యల్పమైనను మేటి
వలపు వాడి మిగుల వర్ధిల్లుఁ గాదె?
- ౩ జలము నేలయుఁ బోలి చనువారు పొందు
పొలయల్కవోలె స్వరూపునుఖ మున్నె?
- ౪ అలము సుకము వెంచు నలుకయం దెడఁదఁ
గలఁచి పగిల్చెడు కైదువుతోఁచు
- ౫ యువతులు తప్పు లేకున్నను కినిసి
కవుఁగి లీకున్నను కలదం దొకండు
- ౬ తినుకంటెఁ దినినది తేయుట యింపు
కన లింపు వలపునఁ గలయికకంటె
- ౭ పొలయల్కయం దోటు పొందినవారె
గెలుతు రయ్యది మరుకేళిలోఁ దెలియు
- ౮ నొసలు చెమర్చ మానుగఁ గూడు హఠి
పొసఁగునొక్కొక్క? మరలఁ బొలయల్కనొంద
- ౯ పైదలి యలుక యెప్పటి పొందుఁగాక!
ఓదార్ప నిడురేయి యొప్పును గాక!
- ౧౦ పొలయల్కయే వలపున కిచ్చు నింపు
మలిపొందు నది కూర్ప మఱియు సొంపహహ!

ల ఘ్ను వి వ రణ ము .

—o—o—o—

పుట. పద్యము.

- 1 గ అష్టగుణములు:— స్వతంత్రత, విశుద్ధజేహము, నిరామయాత్మ, సర్వజ్ఞత్వము, అనాదిబోధము, అలుప్తశక్తి, అనంతశక్తి, తృప్తి అని శైవాగమము; అనంతజ్ఞాన, స్వరూప, వీర్య, ప్రేమ, నామరహిత, గోత్రరహిత, ఆయూరహిత, అవినాశ స్వభావములని అర్హత మతము.
- 3 య మృతినొందువారి లెక్కింపుట = వ్యర్థశ్రమము అశక్యమని భావము.
- 3 3 ద్వయగుతులు = జనన మరణములు. ఉండె = ఉన్నది.
- ర ధీస్పటి = బుద్ధియును అంకుశము. నాగము = ఏనుగు.
- 3 ౮ ఎడతాయి = అడ్డు.
- 6 3 అతడు = తాను. ౪ పంచి = మూడవ పద్యములోని ప్రకారము భాగించి.
- 7 గ కన్నది = కన్నతల్లి.
- 12 ౧ ఒడికాన = ఉపాయముతో.
- ర నిల్చునది బిడ్డలు చూ 2. 3.
- 17 ౬ ఈగి = దానము.
- 18 ౪ ఇబ్బతు = సంకటము.
- 20 ౧ తెక్కురు = వీచ్చివాడు. గ మసి = కల్మషము.
- 23 ౧ గొద = ఆశలి, బదరికము = పెట్టె.
- 25 గ ఎఱుకలేనది = బుద్ధియందు దరిద్రుడు.
- 26 ౧ పొల = మాంసము. అనమి = తినకుండుట.
- 28 య వేదబము = వేదము. ౪ లింగి = బ్రదుకుకొరకు సన్యాసి వేసము వేసినవాడు. 2 కోలము = వేసము.
- 31 ౪ పగటు = వెల్లడించు. ౬ సురాళము = కోపము. తరణి = పీడ.
- 33 గ సతత హింసకులు = ఎల్లప్పుడు హింసచేయువారు.

- 34 ౮ పోతము = పక్షిపిల్ల. ౧౦ ఇమ్ము = అనుకూల నివాసము.
- 35 3 శబ్దాదులు = శబ్ద స్వర్ణ రూపరస గంధములు.
౯ తోడును = సంబంధము.
- 40 5 కలవానికడ బీదకవడి వగచుఁ
దెలియువారల కడఁ దెలియనివాఁడు (అని కొందఱు)
- ౯ ఇంచు = ప్రేమించు.
- 51 3 విపు = దోసము. ౬ పట్టెడుల్ = పట్టులేనివారు.
- 52 ౮ పను పలుపందగు = అలవాటు చేయింపఁదగును.
- 53 ౬ ఈవరి = దాత.
- 57 ౧ విధింపఁజను = దండింపఁ దగును. ౫ వేదులు = వెట్టి.
౬ అనితటి = యుద్ధము కలిగిన వేళ. బెలుకుటి = వెలవెలపోయి,
- 58 ౧ తోడుగు = కవచము.
- 77 ౧ మూలబలము, కూలిబలము, దేశసేన, అడవిసేన, తోడిసేన, క్రతు
(పులకొఱకు) సేన అను అలువిధములు సేనాంగములు.
౨ తొల్వెల్వ = మూలబలము.
- 82 ౧౦ పిదపచెల్మి = నీచస్నేహము.
- 85 ౬ అంగకములక = వస్త్రములచే (వేషముచే)
౯ కాననివాడు తానుకానఁడు. ఇతరులకుఁ దెలుపఁ బూమను.
అరయనివాఁడు తానరసి విన్నంత వఱ కరసినవాఁడే యగును.
- 87 ౫ ఇష్టుఁడు = జయింప నులభుఁడు.
- 89 3 కుమ్మరి కైదువట్లు = సారైపై కుండలను కోయు కుమ్మరి
అయుధమువలె, సరాలున.
- 91 ౬ కరీరబాహులు = లేత వెదురువంటి భుజములు.
౯ సాలపరి = ఒడలు మఱచినవాఁడు.
- 92 ౧౦ ఈరెద = రెండు మనస్సులు.
- 95 ౧ మూఁడు ప్రకృతులు వాత పితృ శ్లేష్మములు.
౬ సోము = సుఖము. ౮ గదము = రోగము. నిదానము = రోగ
కారణము.
- 105 ౧ నెవ్వ = దారిద్ర్యము, 107. ౪ నీదరము = దారిద్ర్యము.

- 112 గీ పణవవాద్యములియు = చావుపలకలు వాగును. నడుము తొవఁ జాలక క్రుంగునని భావము.
- 114 ౧ తాళాశ్వము :— తాటి మట్టలోని కఱకు భాగముతోఁ జేయఁబడిన గుఱ్ఱము. తాను ప్రేమించిన పడుచు దక్కదని నిరాశగొన్నపుడు కాముకుఁ డెక్కునది. ఇట్లు చేయుట ప్రీయురాండ్రను అగడుచేసి బెదరించుట కని చెప్పుదురు. తాళాశ్వమున కఱవమున 'మడల్' అని పేరు.
- ౮ ఇంటరము = సంకటము.
- 123 ౪ కొలకలను = శిక్షానొందినవారిని చంపెడిచోటు, వధ్యస్థానము.
- 125 3 వటుగ = నేర్పరి.
- 131 ౨ వలదు = అధికము. అసదు = తక్కువ.